

משפטי החמישי: תביעה אזרחית 38175/03

סיפור המעשה

אגרות יפואיות

אינני רוצה לטפח ציפיות מוגזמות בלב איש, אך נדמה לי שמשפט זה עתיד להיות המפתיע מכולם. בעת כתיבת שורות אלה טרם נכתבו השורות הבאות, אך כבר עתה אני משוכנע לחלוטין שפסק דינה היחיד והמיוחד של השופטת שושנה אלמגור יאפיל בקלות על כל פסקי הדין האחרים שתוארו כאן, גם אם אתרשל ואשכח להזכיר כמה מהברקותיו הבלתי נשכחות. אני, מכל מקום, לא האמנתי למראה עיניי כשקראתי אותו לראשונה. ממש כך.

גם הפעם, הסוגיה המשפטית שהבאתי להכרעת שופטי ישראל היתה פשוטה עד כדי שעמום. כמו תמיד לא ביקשתי מבית המשפט גדולות ונצורות. הבאתי בפניו מקרה פשוט מאין כמותו של הוצאת דיבה, וביקשתי ממנו כהרגלי רק בקשה אחת צנועה – שילמד את העובדות ויעשה את המוטל עליו. כפי שכבר רמזתי, עונשי על חוצפתי שבר הפעם את כל השיאים הקודמים.

חוק יסוד כבוד האדם וחירותו, האמור להיות נר לרגלי כל שופט, אומר בין השאר: "כל אדם זכאי להגנה על חייו, על גופו ועל כבודו". נדמה לי שלא אסתכן במסקנה מרחיקת לכת אם אומר שיש קשר כלשהו בין שמו הטוב של אדם לבין כבודו, ושעל פי ציווי זה כל אדם זכאי גם להגנה על שמו הטוב. כידוע, יש אכן בספר החוקים חוק שנועד לתכלית זו, ושמו בישראל "חוק איסור לשון הרע". לא צריך להיות משפטן דגול כדי לנחש שחוק זה אוסר מן הסתם להפיץ ביודעין סיפורי בדים המייחסים לפלוני מעשים מבישים שלא עשה. זה בדיוק היה טיבו של המקרה הפשוט שגוללתי בפני בית המשפט. אך בל נקדים את המאוחר.

* * *

כפי שכבר הוזכר כאן בפרקים קודמים, אדם למוד הכפשות אני. כבר עשרים שנה, מאז ימי המאבק על תכנית מדרון יפו, צצים מדי פעם סיפורי אגדה

המתארים אותי כנוכל רב תחבולות המנצל את קשריו הענפים להשגת טובות הנאה בלתי כשרות. כדרכן של אגדות עם, הגרסאות היו רבות ומגוונות, אך המוטיב המרכזי אחד ויחיד – תחבולותיי האפלות היו קשורות תמיד לעסקאות נדל"ן, והקרבתן הקבוע של מעלליי היה ציבור אזרחי ישראל התמימים.

ידעתי על קיומם של סיפורים אלה מפני השמועה, אך מדי פעם הגיעו אלי גם הוכחות מוצקות יותר להפצתם. כבר סופר כאן למשל על הכפשותיו של מהנדס העיר יוסקוביץ' שהוקלטו בווידאו באוגוסט 1997, ועל מכתב הדיבה ששלחה לי חברת חלמיש עוד בשנת 1989, שתוכנו הסתנן עשר שנים לאחר מכן לפסק דינה של השופטת ינון.

מסיבה עלומה שאינה ברורה לי, לקראת סוף המאה הקודמת סיפורי אלף לילה ולילה אלה החלו להתמקד יותר ויותר בגן יצחק שדה. נתקלתי בפעם הראשונה בגרסה מיוחדת זו של האגדה היפואית בנאומו המוקלט של המהנדס יוסקוביץ' שבו אמר בין השאר על אשתי: "אותה גברת עיתונאית מכובדת קיבלה בפטור ממכרו מתנה ממדינת ישראל ארבעה דונם". אמנם שטחו של גן יצחק שדה, כולל חלקיו שנפלו לים לפני שנים רבות, הוא קטן מדונם, אך מהנדס העיר לא הסתיר ממאזיניו הנפעמים שכונתו אכן לגן המפורסם שעל המצוק.

גרסה חדשה זו הופרחה שוב באוויר זמן לא רב לאחר מכן. בנובמבר 1997 ראתה אור במקומון התל אביבי "העיר" כתבה פרי עטו של מיודענו צור שיזף, שהצליח להסתנן לסיור סגור של פקידי עירייה ונציגים ממשרדי ממשלה שונים לאורך חופי דרום יפו. עילת הסיור היתה תלונות של תושבים, ובהם אשתי ואנוכי, על עבודות של החברה העירונית "אתרים" הפוגעות במצוק הכורכר. מדריכי הסיור היו המהנדס אורי שטוק, מחברת "אתרים", והאדריכל דורון צפירי ממינהל ההנדסה העירוני. על אשר התרחש כשחבורת הפקידים הגיעה אל פיסת החוף לרגלי ביתי כתב צור שיזף:

ואז קרה הלא יאמן – אורי שטוק החל להאשים פעילים בשכונה באינטרסנטיות אישית. רשמתי לפני את ההאשמות על השתלטות על שטחים, שטען מול פעילים בשכונה מגובה בדורון צפירי. נדמה לי שעם החומר שרשמתי אפשר להגיש תביעת דיבה נאה. בכל מקרה רשמתי את הדברים, והודעתי למי שמצד אחד נאמר להם לא להגיע לסיור ומצד שני השתלחו בהם עובדי ציבור.

צור שיזף אכן הודיע לי בטלפון ש"פעילי השכונה" שהמהנדס שטוק נקב בשמם היו אשתי ואנוכי, ושמעשה השחיתות שיוחס לנו היה ניסיון לקבל ממדינת ישראל רצועה של ארבעה דונם לאורך הצוק באמתלה של הקמת גן ציבורי לזכרו של אבי.

פרשה פעוטה זו הסתיימה במכתב התנצלות שכתב לי אורי שטוק שבו הסביר שאמר את הדברים בתום לב לאחר ששמע אותם מפי המנכ"ל הקודם של אתרים, מר נחמיה שקד. הבנתי שגם הפעם מקור האגדה הוא אחד מממכריי הוותיקים מתקופת מדרון יפו, מנהל מחוז תל אביב במינהל דאז, ששמו כבר הוזכר כאן בהקשרים שונים.

אינני אדם המדקדק במיוחד בכבודו, וגם לא איש הנעלב בנקל, וכל הפרשיות הקטנות שתוארו לעיל נשכחו במהירות מלבי והיו כלא היו. ראיתי בהן בסך הכול תגובה אנושית נסלחת של פקידים מתוסכלים שהתקשו להבין מדוע אני מתאנה לתכניותיהם רבות המעוף, וחיפשו מניעים נסתרים למעשיי. לאחר שהידיעה על התנצלותו של מהנדס העיר יוסקוביץ' התפרסמה באחד המקומונים הייתי סמוך ובטוח שמסע הרינונים ידעך מאליו.

לא העליתי כמובן בדעתי שמסע ההכפשות האמיתי ממתין לי עדיין מעבר לפינה.

הדבר האמיתי מגיע

הדבר האמיתי החל בסוף שנת 2000, זמן מה לאחר שמר איציק כהן, גיבור הפרק "בא לשכונה בחור חדש", הודיעני בצער שאיננו רוצה חלילה לפגוע בכבודה של משפחת שדה, אך נסיבות החיים הקשות כופות עליו לפתוח תיבת פנדורה. במבט לאחור אפשר לומר שמהלכי הפתיחה של מתקפת השמצות חדשה זו, שאילצתני בסופו של דבר לבקש את הגנת בית המשפט, היו שני מכתביו של שמעון לב שהועברו אליי מן הפרקליטות לאחר הגשת תביעתי נגד המינהל. למען ההגינות עלי להודות, עם זאת, שכאשר ראיתי לראשונה את שני המכתבים האלה, שנוסחו ברשלנות מה, לא שיערתי מה עתיד לבוא בעקבותיהם. לא העליתי בדעתי שהפעם אין מדובר בירייה אקראית מן המותן אלא במהלכיה הראשונים של פעולה קרקעית מתוזמרת היטב העתידה להימשך זמן רב ולהותיר אחריה שובל של צרות ונזקים. לא ניחשתי שהפעם הדבר האמיתי לפניי, הוא ולא אחר.

בטרם אצא לדרך ואתאר את מתקפת ההשמצות האחרונה שעלתה על כל קודמותיה, אציין רק שגיבוריה לא היו שמות חדשים שעלו פתאום על הבמה להופעת בכורה, אלא דמויות מוכרות שכבר עברו אצלנו את טבילת האש בפרקים קודמים. כדי לרענן קמעא את הזיכרון אני מציע אפוא לדפדף לאחור ולהעיף מבט חטוף בפרק המכונה "כוח איציק".

מכתבו הראשון של מר לב, שיועד למיודענו ירון ביבי, נכתב על פי כל הסימנים בדצמבר 2000, ימים מעטים לאחר הגשת תביעתי נגד המינהל, זו המכונה כאן משפטי הרביעי. הכותב, שהתבסס על כתבה שהתפרסמה בעיתון

גלובס 30 בנובמבר 2000, הציג את עצמו כדוברם של "שכנים שסובלים בשקט", ומחה על הכוונה להחכיר לי את החלקה הנמצאת ממערב לביתי, המוגדרת לדבריו על פי תכנית 689 כ"אזור חוף ים" ומיועדת לצורכי ציבור. כאסמכתה לקביעה תכנונית זו צורפה חוות דעת של מר דני לט, ממנהל ההנדסה בעיריית תל אביב.

עד כאן טענה כשרה ולגיטימית לכאורה, אך כשירות חנים לקוראים שפסחו על הפרק שהוקדש לתיאור משפטי הרביעי נחזור ונציין רק שלא היה בטענה זו כל ממש. כפי שכבר הסברנו בפרק זה, תכנית 689 עברה לעולם שכולו טוב בשנת 1995 והוחלפה בתכנית 2236 המשייכת את הגן לאזור המיועד למגורים. אך גולת הכותרת של מכתב זה לא היתה הנימוק התכנוני הצולע אלא הטענה שהחלקה המיועדת להחכרה לא היתה מעולם גנו של יצחק שדה! או בלשונו של מר לב: "משפחת שדה חסמה את החלקה מדרום ומצפון בגדרות תיל... וכמו כן מגדלים שיחים עבותים וחוסמים את הנוף לים לשכנים... בטענה שזהו היה הגן של יצחק שדה אף שיש לשכנים תמונות ועדויות שהמצב בעבר לא היה כך". במילים אחרות, אלפי האנשים שביקרו במקום מאז מותו של אבי כדי לראות את הגן שנטע על מצוק הכורכר, את קרון הפיקוד שלו ואת המדרגות המשתפלות אל חוף הים, נפלו לאמיתו של דבר קרבן למעשה תרמית. לדברי מר לב יש תמונות ועדויות המוכיחות שגנו המפורסם של יצחק שדה ביפו לא היה ולא נברא ואינו אלא אגדה שהמצאתי שנים רבות לאחר מותו כדי להשתלט על שטח לא לי. מר לב לא הסתיר את דעתו על מעשה התרמית השפל שנעשה לדבריו לאור היום על מצוקי יפו, וכתב למר ביבי במילים נחרצות: "קשה להשתחרר מן הרושם החזק שנתמך על ידי הרבה סימנים בשטח שיוזם שדה וזיוה יריב מנצלים בצורה צינית את המורשת וזכרו של יצחק שדה על מנת להשתלט על השטח המדובר..."

טענת דיבה אבסורדית זו, המדהימה במקוריותה ובפשטותה הגאונית, הפכה למוטו של מסע ההשמצה החדש. בניגוד להכפשות שקדמו לה היא לא הופצה כדרך אגב או בהיסח הדעת אלא באופן שיטתי, עקבי ומתוכנן, כשמפיצה הנחוישים אינם חוסכים בזמן, באנרגיה ובנייר. ובניגוד להכפשות שקדמו לה, היא אכן השיגה בסופו של דבר את מטרתה – בעזרתה האדיבה של מערכת המשפט הישראלית.

מכל שאר הבחינות, יש לומר, ההשמצה החדשה המשיכה את המסורת רבת השנים של אגדות המאה הקודמת. למרבה הפלא, מר לב לא סטה כמלוא הנימה מכלליה הנוקשים של נוסחת הקבע הותיקה שעליה מן הסתם לא שמע מימיו. שוב אני מצטייר כנוכל ערמומי המפעיל את קשריו להשגות טובות הנאה על

חשבון הציבור, ושוב אני מוצג כאינטרסנט צבוע שמטרתו האחת והיחידה היא השגת נכסי נדל"ן.

מכתבו השני של מר לב, שנכתב ב־7 במאי 2001 ונשלח לעשרה אנשי ציבור, לשני ארגונים ירוקים, לתנועה לאיכות השלטון ולעיתונים "גלובס" ו"העיר", חזר במילים אחרות וביתר פירוט על הדברים שנאמרו בקודמו. גם הפעם לא טרח מר לב להסתיר את שאט נפשו מהתנהגותי הבזויה: "נעשה שימוש ציני בזכרו של יצחק שדה על מנת לקבל זכויות בשטח על חשבון הציבור שלא כדין", וגם הפעם הביע דעה ברורה ונחרצת על מניעיי: "אדם פרטי שלמעשה פלש לשטח שלא כדין והינו בעל אינטרס פרטי נדל"ני להשבחת ערך ביתו".

ראוי אולי לחזור ולהזכיר כאן שבאותה תקופה בערך נודע לי על מאמציו התעמולתיים של מר לב גם מפני העיתונאי משה ליכטמן מ"גלובס" (ראו מסע תלאות פרק ג'). כתבתו של מר ליכטמן, שהתפרסמה ב־11 במרס 2001, שיקפה בעיקר את מלחמתו של מר ביבי במר חומש, אך כללה גם את הטענה שייעודו של הגן הוא "חוף ים". כשביקרתי במערכת העיתון לאחר זמן מה מצויד בתכנית 2236 כדי לבקש מהם לתקן את הטעות התכנונית שנפלה בכתבה, ראיתי על שולחנו של מר ליכטמן את חוות דעתו המוכרת של מר לס ממינהל ההנדסה התל אביבי הממוענת למיודענו שמעון לב.

ההשתלשלות הכרונוולוגית מביאה אותנו עתה סוף סוף לתחילת יוני 2001, אל הופעת האורח של מר לב בישיבת עמותת יפו יפת ימים בבית משפחת אהרוני ביפו, הופעה שכבר הוזכרה כאן בסוף הפרק שכונה "הבית על שפת המצוק". כזכור, מר לב סיפר באותה ישיבה סיפורים מסמרי שער על אודותיי, ובעקבותיהם החליטו חברי העמותה לנער את חוצנם ממני ולחזור בהם מהחלטתם להגיש תביעה משפטית נגד פקידי עירייה שסרחו. זה הזמן לגלות מה היו אותם סיפורים מסמרי שיער.

למען האמת, הדברים ידועים לי רק מפני השמועה, שכן היו"ר צור שיזף, ידידו של מר לב, שכח להזמין אותי לישיבה זו, אך על פי תצהירו של עופר אהרוני שהוגש לבית המשפט כמה שנים לאחר מכן נאמרו שם פחות או יותר הדברים האלה:

מר לב אמר לחברי העמותה, כי מר שדה השתלט על שטח קרקע נרחב, בהיקף של כמה דונמים, על קצה מצוק הכורכר, בין ביתו לבין הים, וגידר אותו, למרות שהמקום לא היה גן היסטורי שנטע אביו, האלוף יצחק שדה, כטענת יורם שדה... מר לב הסביר לחברי העמותה, כי טענתו של מר שדה, כאילו השטח המדובר הינו גן היסטורי שנטע אביו, נועדה לאפשר לו להשתלט על השטח ולחכור במחיר סמלי מגרש נדל"ן יקר ערך הצופה לים.

מבחינת תוכנם, דברי מר לב היו בעצם גרסה חמורה ומפורטת יותר של דברי המהנדס אורי שטוק בסיור הפקידים על החוף שעליהם כתב אותו צור שיזף עצמו במקומון 'העיר' ארבע שנים קודם לכן כדלקמן: "ואז קרה הלא יאמן... נדמה לי שעם החומר שרשמתי אפשר להגיש תביעת דיבה נאה". אגב, באותה כתבה הוא גם התרעם על כך ש"פעילי השכונה" שהושמצו לא הוזמנו לסיור, והדברים נאמרו מאחורי גבם.

אלא שדבריו של המהנדס שטוק היו בסך הכול מעידה חד־פעמית שהסתיימה בהתנצלות מיידית, ואילו סיפורי האגדה של מר לב החלו להסתמן יותר ויותר כחוליות במסע הכפשה שיטתי ומכוון. מר לב הכין היטב את שיעוריו, והגיע להופעת היחיד שלו בשיבת העמותה מצויד בשתי כתבות של "גלובס" ובחוות הדעת הנצחית של דני לס, איש מינהל ההנדסה העירוני, שלפיה החלקה ממערב לביתי מוגדרת כ"אזור חוף ים" ומיועדת לצורכי ציבור. הוא גם סיפר שדבריו מבוססים על עדויות של תושבים ותיקים שראו במו עיניהם את מעלליי.

* * *

כאמור, אינני אדם המקפיד במיוחד על כבודו, אך עלי להודות שהדברים התחילו להיות לי לזרא. אינני יודע מדוע בדיוק, אך היה בטענת הכזב החדשה שגן יצחק שדה אינו אלא מעשה מרמה משהו שהרגיז אותי יותר מכל ההשמצות הקודמות. יתרה מזו, מר לב, שהתגורר ברחוב מגוריי בין 2001 ל-2003, החל להטריד גם את משתתפי הסיורים המאורגנים בביתי ולהפריח גם באוזניהם את סיפורו המופרך. מטיילים שהגיעו לביתי מכל קצות הארץ כדי ללמוד פרק בתולדות המדינה נתקלו בדמותו המגושמת בפתח ביתי ונאלצו לשמוע מפיו שהגן שבו ביקרו זה עתה אינו באמת שמורה היסטורית כפי שנאמר להם, אלא סתם פיסת נדל"ן שמשפחתי המושחתת השתלטה עליה בטענות שווא. עופר רגב, אחד ממדריכי הסיורים, סיפר בתצהיר שהוגש לבית המשפט כמה שנים לאחר מכן על אירוע אופייני:

מר לב אמר למשתתפים, כי האתר המכונה 'גן יצחק שדה', שבו הם ביקרו זה עתה, הינו מצג שווא, אינו גנו המקורי של יצחק שדה, וכי במקום לא היה כלל גן בימיו של יצחק שדה.

בלית ברירה פניתי לעו"ד מיבי מוזר, מומחה רב מוניטין לענייני לשון הרע, וביקשתי ממנו להזהיר בשמי את שמעון לב ולבקשו להתנצל על דבריו ולהתחייב שלא לחזור עליהם. עו"ד מוזר פנה אפוא לשמעון לב ב-8 ביולי 2001, באוגוסט 2001, הבהיר לו את העובדות כהווייתן וביקש ממנו לחתום על מכתב

שבו ייאמר בין השאר: "נוכחתי כי בשטח המיועד להחכרה קיים גן שהוקם על ידי יצחק שדה ב-1949, כי האתר נשמר במתכונתו המקורית מאז מותו של יצחק שדה וכי הוא משמש מזה עשרות שנים להנצחת זכרו של יצחק שדה". שמעון לב סירב לעשות זאת.

* * *

מסיבות הקשורות אולי לעצלותי הטבעית ולאישיותי הנרפית וחסרת המחץ, עברתי בסופו של דבר לסדר היום על סירובו של שמעון לב להתנצל ולא נקפתי אצבע. קיוויתי כנראה שאזהרותיו של עו"ד מוזר תפקחנה את עיניו ותשכנענה אותו לשים מעתה והלאה מחסום לפיו. תקוותי התבררו כמובן.

כפי שכבר סופר כאן בפרק "כוח איציק", מר לב וחבריו הקדישו באותם ימים חלק ניכר מזמנם למלחמת גבורה עקשנית בקבוצת השיחים הצנועה שבפתח ביתי. אך טיפין טיפין גונבו לאוזניי שמועות שלא הזניחו גם את חזית יחסי הציבור וההסברה. כרגיל, ההוכחות המוצקות להמשך מסע ההכפשות הגיעו באיחור ניכר.

אז עדיין לא ידעתי זאת, אך מסתבר שזמן קצר לאחר מכתב האזהרה הראשון של עו"ד מוזר החליט מי שהחליט שקטעי הסולו הצורמים של שמעון לב נטול האוזן המוזיקלית מיצו את עצמם, ושהגיעה העת להתחיל לשיר במקלה. ביולי 2001 יצאו אפוא לדרכם שני מכתבי דיבה נוספים בחתימת כל חמשת חברי להקת איציק בצירוף שלושה זמרי רחוב נוספים. המכתבים האלה, שדבר קיומם נודע לי רק לאחר כמה חודשים, נשלחו לתריסר נמענים במינהל מקרקעי ישראל, בעירייה, בפרקליטות, בלשכת מבקר המדינה ובארגונים הירוקים, ובהם גם מיכאל רועה, אביר המינהל התקין מערייית תל אביב, ועו"ד עמית ברכה מעמותת אדם, טבע ודין, ששקל באותם ימים ממש את בקשתי להגיש נגדו תביעה.

המכתבים החדשים, כמו שני קודמיהם, מחו על הכוונה להחכיר לי את גן יצחק שדה. סגנונם העיד אמנם שנוסחו על ידי אדם יבשושי ומאופק יותר ממר לב מר הנפש וחם המזג, אך מסריהם חזרו באדיקות על הנוסחה המנצחת של שני המכתבים הראשונים. שוב צורפה חוות הדעת התכנונית של דני לס מן העירייה, שוב הועלתה הטענה חסרת השחר שהתכנית החלה על השטח היא תכנית 689 המייעדת אותו לחוף ים, ושוב הופיעה שחור על גבי לבן טענת הכזב האבסורדית שגן יצחק שדה לא היה קיים בימיו של אבי, ושאינו אלא גבעת כורכר יפואית חסרת כל ערך היסטורי שמשפחתי השתלטה עליו שנים רבות לאחר מותו.

החידוש העיקרי במכתבים אלה היה "תצהיר" של אורי נסים, המכונה בכתובים לעתים גם נסים נסים, שהמחבר מצטט ממנו ומצרף אותו כנספח. אורי נסים, להזכירכם, הוא שכן ותיק שהתיישב ברחוב מגוריי עם רעייתו ציפורה עשר שנים לאחר מותו של אבי, וגויס לאחר שנות דור על ידי מר כהן לכוח המשימה המצומצם שהקים. עדותו של מר נסים מספרת את כל התורה על רגל אחת:

במהלך שנות הששים והשבעים לערך, השטח המצוי ממערב לחצר ביתו של יורם שדה... היה שטח פתוח ולא היה בו דבר מלבד צמחיית חוף טבעית וזה לחלוטין לזו שהייתה מצויה מדרום לשטח... תושבי השכונה וילדיה היו נוהגים לבלות במקום ולרדת לים בשביל גישה שהיה במקום... בתקופה מאוחרת יותר, החלו יורם שדה ואשתו לגנן את השטח הנידון. השטח נחסם למעבר על ידי שיחים קוצניים...

וכדי שכל קשה תפישה יבין את מלוא המשמעות של עדות מרשיעה זו, היא מסתיימת במילים הבאות שנכתבו באות מודגשת:

עובדות אלה עומדות בסתירה לטענותיו של יורם שדה לפיהן כל השטח נמסר לאביו יצחק שדה בשנת 1949 ויצחק שדה גינן אותו כמו ידיו. זאת כיוון שבמשך כשלושים שנה לאחר מותו של יצחק שדה לא היה בשטח הנידון כל זכר לגן הנטען.

שני מכתבים אלה לא היו האחרונים. עד היום אינני יודע מה היה היקפו המלא של מסע התעמולה, התלונות וההכפשות שבא בעקבותיהם, אך ממדיו היו ללא ספק מרשימים ביותר והעידו על חריצות, עקשנות, מסירות ואמונה איתנה בצדקת הדרך, אם כי לאו דווקא על חתירה למגע. שמי לא נכלל משום מה ברשימת הנמענים הארוכה, והמחברים החרוצים עשו כמיטב יכולתם להסתיר מפני את קיומם. עיריית תל אביב והמשרד לאיכות הסביבה מסרו לי אמנם שהוגשו נגדי תלונות על השתלטות על שטחי חוף ים, אך סירבו למסור לי העתקים של מכתבי התלונה, והודיעוני שהמתלוננים עומדים על זכותם לשמור על אלמוניותם.

אחד משני המכתבים מיולי 2001 שהוזכרו לעיל התגלגל לידיי בדרך לא דרך שלושה חודשים לאחר מכן. המכתב השני הגיע אלי לראשונה רק בקיץ 2002 במסגרת ההליכים של משפטי השלישי שהתמקד בצמחייה שבפתח ביתי. באותה הזדמנות נמסרו לי גם מכתבי השמצה נוספים ועמם תצהירו של אורי נסים ומכתב מאת איציק כהן, שמעון לב ואורי נסים לממונה על חופש המידע בעיריית תל אביב, שבו הם מביעים את התנגדותם הנמרצת למסירת כל מידע בנוגע למכתביהם לעיריית תל אביב בעניין גן יצחק שדה, לרבות מסירת

שמותיהם או כתובותיהם. ערמת הכפשות נוספת, שכללה גם נוסח שונה במקצת של תצהיר אורי נסים, הגיעה לידי זמן מה לאחר מכן במסגרת ההליכים של משפטי הרביעי – עתירתי נגד המינהל.

המכתבים החדשים שנפלו ברשתי במסגרת ההליכים המשפטיים נוסחו בדרך כלל בלשון זהירה יותר מזו שהכרתי. מחבריהם, שחששו מן הסתם מתביעת דיבה, לא סיפרו לנמעניהם הרבים שאני "טוען" שאבי גינן את החלקה במו ידיו, וגם לא שיש בידיהם עדויות העומדות בסתירה ל"טענה" זו. הם בסך הכול מחו על הכוונה להחכיר לי את החלקה הציבורית הריקה שעליה "השתלטתי" ממערב לביתי. אחד המכתבים אף ביטא את רצונם הלוהט של כותביו להנציח את זכרו של אבי, וקרא "להקים" בגבעת הכורכר הבתולה גן ציבורי פתוח שייקרא על שמו.

בשלב זה התחלתי סוף סוף להבין שצרה צרורה זו לא תחלוף ככל הנראה מאליה, והחלטתי להתנער מעצלותי ולנסות לשים לדבר קץ.

* * *

הצעד הראשון שעשיתי התבקש מאליו. פניתי לאורי נסים, מחבר ה"תצהיר" שנשלח לכל קצות הארץ, ודרשתי ממנו לחזור בו מתיאוריו ההיסטוריים חסרי השחר. כדי לשכנע אותו שזיכרונו בגד בו הצעתי לו לעיין בחומר תיעודי רב שיעמיד אותו על טעותו. העברתי לידיו באמצעות עורך דינו תצלומים רבים מימיו הראשונים של הגן, קטעי ספרות ועיתונות מתקופות שונות המתארים ביקורים באתר ואירועים שונים שנערכו בו במרוצת השנים, וכן תצלומי אוויר משנת 1948 ומשנת 1951. בתצלום הראשון, שצולם לפני הגיענו לביתנו ביפו, גבעת הכורכר שממערב לביתי היתה ריקה וחשופה; בתצלום השני נראה הגן שנטע אבי בכל הדרו, לרבות קרון הפיקוד ושביל הירידה לים.

לאחר שמר נסים פקפק אם הגן היה מגודר, שלחתי לו את תמונת השער של ספרנו זה, תצלום משנת 1950, המראה בבירור את הגדר הדרומית ואינו מותיר כל ספק שגן ביתי היה סגור למעבר מכיוון רחוב זכרון קדושים מאז ימיה הראשונים של המדינה.

בלית בררה האיש הודה בטעותו ושלח לי מכתב התנצלות שבו כתב בין השאר:

...מעיון בקטעי העיתונות והספרות והתצלומים שהצגת בפני עולה כי בתקופת מגוריו של יצחק שדה ז"ל בבית שברחוב זכרון קדושים 3 ביפו, הוא טיפח גן המשתפל על מדרון צוק הכורכר שנמצא ממערב לבית, ונטע במקום גן שכלל

בין השאר עצים צעירים, פרחים ודשא. בנוסף, הגן כלל גם את קרון הפיקוד שלו, שבילים מאבן ירושלמית, ומדרגות לים שנחצבו על ידי יצחק שדה ז"ל עם שער ברזל בסופו.

מעיון בתצלומים שהצגת בפני עולה כי בתקופת מגוריו של יצחק שדה ז"ל בביתו ביפו, היה גידור בגן על מצוק הכורכר ממערב לביתו. לאחר עיון בתצלומים ובתצלומי אוויר שהצגת בפני נוכחתי לדעת כי האזור הפתוח ששימוש בשנות ה־60 אותי ואת בני משפחתי למעבר חופשי ולירידה לים נמצא במקום אחר, ולא בשטח גן יצחק שדה...

מר נסים התחייב שלא לחזור על הדברים שפרסם בתצהירו או דומים להם, ואני מצדי התחייבתי שלא לתבוע ממנו כל פיצוי כספי ולא לזמן אותו לעדות על הפרשה.

שלחתי את התנצלותו של מר נסים לכל המכותבים שקיבלו למיטב ידיעתי את "תצהירו", וביוני 2003 הגשתי תביעת דיבה נגד שמעון לב, מיכל יקל ואיציק כהן. עילת התביעה נוסחה במילים האלה:

בשנת 2000 או בסמוך לכך החלו הנתבעים להפיץ את דבר הדיבה השקרי, שעיקרו כי הגן המשמש כיום להנצחת יצחק שדה כלל לא הוקם על ידי יצחק שדה, ולא היה קיים כלל בתקופתו, וכי טענותיו של התובע בעניין זה הן שקריות.

* * *

לא קשה, דומני, להיווכח ששוב לא הצבתי בפני שופטי ישראל דילמה משפטית סבוכה וקשה לפיצוח. הבאתי בפניהם מסכת עובדתית פשוטה שאינה שנויה במחלוקת וביקשתי מהם דבר אחד בלבד – שימלאו את חובתם כלפיי ויסייעו לי להגן על שמי הטוב.

חכמי המשפט מרבים לדבר על כך שחוק איסור לשון הרע אמור לאזן בין זכותו של אדם לשם טוב לבין זכותם של אחרים לחירות הביטוי. אך לא דרושה חכמה משפטית רבה כדי להבין שחירות הביטוי אין פירושה חירות להפיץ בודעין דברי שקר. אם חוק איסור לשון הרע לא נועד להגן על אדם מפני מסע הכפשות כגון זה שניהלו נגדי יצחק כהן וחבריו, אז לשם מה בעצם נועד? כידוע, אין אדם מוותר בנקל על אמונה המושרשת בו משחר נעוריו. השנה היתה 2003 ואני ילד כסוף שער בן חמישים ותשע שנים שלא איבד עדיין את אמונו במערכת המשפט הנאורה והמתקדמת שהקמנו בארצנו בעמל רב, עקב

בצד אגודל. על אף כל אכזבתי הקודמות, לא היה ספק בלבי שהפעם הצדק יראה אור.

נדמה לי שאפילו מפיצי הדיבה עצמם חששו שהפעם הצדק עשוי כנראה לנחול את אחד מניצחונותיו הנדירים. הם הבינו שלא יוכלו להגן על סיפור הכוזב שאבי לא הקים את גנו המפורסם בטענת "אמת דיברתי", וגם לא לטעון שעובדה היסטורית זו לא היתה ידועה להם. בלית בררה הם ניסו להכחיש שבכלל הפיצו אי פעם סיפור בדים מעין זה, וקיוו לנס.

השופטת אלמגור לא הטתה אוזן לטענה בלתי משכנעת זו, ואף על פי כן הנס שקיוו לו המלעזים קם והתגשם. פסק דינה, שנכתב ב-15 ביוני 2006, העניק להם הגנת אמת בפרסום "כי במקום לא היה כלל גן בימיו של יצחק שדה". פשוטו כמשמעו.

השופטת גם הטילה עלי לשלם למכפישו שמי 35,000 שקלים בצירוף מע"מ כדי לפצותם על ההוצאות שגרמתי להם בתביעתי החצופה.

* * *

הבטחתי באחד העמודים הקודמים שמשפט הדיבה עתיד להיות גולת הכותרת של ספר זה, ושפסק דינה היחיד והמיוחד של השופטת אלמגור יאפיל בקלות על כל פסקי הדין שתוארו כאן לפניו. כל הרוצה להיווכח אם אמנם עמדתי בהתייבות לא קלה זו יכול כבר עתה לזנק כמה עמודים קדימה ולקרוא את הפרק המוקדש לפסק דין זה.

אולם מי שעתותיו בידיו מוזמן לקרוא קודם לכן פרק לא ארוך במיוחד בשם "אגדה תל אביבית" העשוי לתרום לא מעט להשלמת התמונה ולהבנת הקשרים הגלויים והסמויים בין גיבוריו השונים של ספרנו.

אגדה תל אביבית

כפי שצוין כאן לא פעם ולא פעמיים, חברת איציק כהן נהנתה מסיועם של פקידים מסוימים בקומות העליונות של עיריית תל אביב, שמנהגי המגונה להתערב מדי פעם בענייניהם לא נעם להם ככל הנראה. פקידים אלה הושיטו את עזרתם הצנועה בדרכים שונות ומגוונות, אך תרומתם העיקרית למאמץ המלחמתי היתה חוות הדעת התכנונית בחתימת דני לס ממינהל ההנדסה העירוני, הקובעת שייעודו התכנוני של גן יצחק שדה הוא חוף ים.

חוות דעת מופרכת זו נשלחה על ידי איציק ואנשיו לכל נמעניהם הרבים ברשויות השלטון, בגופים הציבוריים, בעיתונות ובשכונת מגוריי כראיה חותכת לכך שאני זומם להשיג לעצמי טובת הנאה על חשבון הציבור. כפי שכבר

סיפרנו, חוות הדעת של דני לס היתה המסמך המשפטי המכריע שטרף את הקלפים במשפטי הרביעי, משפט שעמד להסתיים בכי טוב בשנת 2002, אך הסתיים בכי רע בשנת 2007. כפי שיתברר בהמשך, היא מילאה תפקיד לא מבוטל גם במשפט הנוכחי, משפט הדיבה.

חוות דעת זו של עיריית תל אביב גם שימשה בסיס לתביעה משפטית שהגישה חברת איציק בשנת 2003 נגד אותה עיריית תל אביב בדרישה להסיר את גדרות גן יצחק שדה ולפרוץ אותו לכל רוח, תביעה שבסופו של דבר הוקפאה עד להודעה חדשה.

אגדה תל אביבית זו נשלחה בין השאר גם לגופים המניפים את דגל המלחמה בשחיתות בארצנו. כך למשל נודע לי באחד הימים שהתנועה לאיכות השלטון פנתה ליועץ המשפטי לממשלה שיפעל לסיכול הסכם החכירה "הבלתי חוקי" העומד להיכרת ביני לבין המינהל. נאלצתי לנסוע למשרדה של התנועה בירושלים, מצויד במסמכים ובמפות, ולהראות לעו"ד צרויה מידד שחוות הדעת התכנונית של עיריית תל אביב היא מסמך חסר בסיס, וכי ייעודו התכנוני האמיתי של גן יצחק שדה הוא מגורים ולא חוף ים. עו"ד מידד אמנם ניאותה לכתוב שוב ליועץ המשפטי ולהודיעו שהתנועה חוזרת בה מפנייתה הקודמת, אך חוות הדעת הסוררת של דני לס המשיכה לשוטט בשבילי הארץ באין מפריע עוד תקופה ארוכה, והציגה אותי מדן ועד אילת כתחמן המנסה להשתלט על נכסיו של הציבור.

חוק איסור לשון הרע אוסר לפגוע בשמו הטוב של אדם על ידי הפצת סיפורים חסרי שחר, אך הוא אינו אוסר לעשות זאת על ידי הפצת חוות דעת משפטיות חסרות שחר. בניגוד לעולם העובדות הגשמיות, עולם הקביעות המשפטיות מצוי לכאורה בתחום הדמדומים שאין בו אמיתות מוחלטות או שקרים מוחלטים, וכל המצוי בו פתוח כביכול לפירושים ולפולפולים. כדי שלא תהינה אי-הבנות, אני אינני שותף לתפיסה זו. חוות דעת משפטית הקובעת למשל שתמרור "אין כניסה" משמעו "אין חניה" אינו פרשנות לגיטימית אלא קביעה חסרת שחר, שלא לומר שקרית. ואף על פי כן אִזְאִפְשֵׁר להאשים אדם המפיץ חוות דעת משפטית מופרכת בהפצת שקרים, ובוודאי שאינך יכול להחשידו בחוסר תום לב אם חוות דעת זו נושאת גושפנקה של גוף רשמי העומד מעל לכל חשד כעיריית תל אביב־פו.

אין תימה אפוא שכל אחד מחייליו של איציק כהן נשא בצקלוננו גרסה משלו של חוות דעת יקרה מפז זו, גרסה המופנית אליו אישית ומנוסחת במילים שונות במקצת מן הגרסאות שבידי חבריו. מר לס, צריך להסביר, הוא הממונה על המידע התכנוני בעיריית תל אביב וחובתו לספק לכל דורש מידע על ייעודה התכנוני של כל פיסת קרקע בתחומה המוניציפלי של העיר.

אין תימה גם שפניתי לעיריית תל אביב וביקשתי ממנה לתקן את המעוות.

* * *

ביולי 2001, זמן קצר לאחר שעו"ד מוזר ביקש בשמי משמעון לב לחזור בו מהכפשותיו, כתבתי לדני לס, הזכרתי לו שתכנית 689 שעליה ביסס את מכתביו הוחלפה בשנת 1995 בתכנית מדרון יפו המכונה 2236, ששינתה את ייעודו של גן יצחק שדה מחוף ים לאזור מגורים, וביקשתי ממנו לתקן את טעותו. כדי להסיר מלבו את אחרון הספקות, הפניתי אותו לסעיף המפורש בתכנית 2236 הקובע שתכנית זו גוברת על התכניות שקדמו לה בכל מקרה של סתירה ביניהן. אינני חשדן מטבעי. נהפוך הוא, מאמין מושבע אני באדם ובחזקת חפותו. כפי שהוזכר כאן בפרקים שעסקו במשפטי השני והשלישי, המועצה הארצית לתכנון ובנייה החליטה בשנת 1993 שתכנית 689 מנוחתה עדן תישאר רלוונטית לעניין זכויות הבנייה בבתים הקיימים בשכונתי, והוראה יחודית זו נרשמה גם בתכנית 2236 שהחליפה אותה. מר לס, שסיפק את המידע התכנוני למבקשי ההיתרים בבתים הישנים בשכונת מגוריי, הפנה על כן באופן שגרתי את כל לקוחותיו להוראות תכנית 689. שיערתי אפוא שטעותו של מר לס נבעה מהרגל זה שאימץ לעצמו, והזכרתי לו שתכנית 689 רלוונטית אך ורק לזכויות הבנייה בבתים הישנים בשכונה, ושכל שאר הבחינות היא עברה מן העולם לבלי שוב. הייתי משוכנע שמר לס יכיר בטעותו הגסה ויתקן אותה ללא אומר ודברים. כרגיל התבררתי. מר לס סירב להשתכנע והגן בחירוף נפש על עמדתו, "תכנית 2236, כך הוא כתב לי, "לא התימרה לקבוע יעודי קרקע אלא לקבוע הנחיות תכנון לתכנון המדרון על ידי חלוקתו לעשרה מבנני מגורים ושלושה מבנני אזור חוף הים לתכנון מפורט".

נא לא להיבהל. משפט זה הנראה ממבט ראשון כגיבוב מילים חסר פשר הוא באמת גיבוב מילים חסר פשר. שהרי מהי חלוקה למבנני מגורים ולמבנני אזור חוף ים אם לא קביעת ייעודי קרקע? יתרה מזו, אם מטרת תכנית 2236 הייתה אכן לחלק את המדרון לאזורי מגורים ולאזורי חוף הים, מדוע אין תוקף להכללת גן יצחק שדה באזור מגורים?

לנוחותם של ההדיוטות אוסיף עוד הערה או שתיים. בניגוד להערתו המוזרה של מר לס, כל תכנית בניין עיר, ובכלל זה כמובן גם 2236, מיועדת לקבוע ייעודי קרקע. תכניות מתאר כדוגמת 2236 מתמקדות בדרך כלל בחלוקת השטח לאזורים על פי ייעודי הקרקע הדומיננטיים, מגורים וחוף ים במקרה שלפנינו, ותכניות מפורטות יותר מתמקדות בקביעת השימושים המשניים או הנגזרים בכל אחד מאזורים אלה. במילים אחרות, כל תכנית מפורטת שתוכן בעתיד על פי

הנחיות 2236 לא תוכל לשנות את עובדת היסוד שגן יצחק שדה נמצא באזור מגורים ולא באזור חוף ים.

אינני חשדן מטבעי, אך תשובתו של דני לס נראתה לי חשודה. עלי להודות שהיכרותי רבת השנים עם הממונים עליו תרמה גם היא תרומה כלשהי לחשדותיי. הבנתי שאין טעם להתווכח עם נימוקיו האבסורדיים. מר לס לא יהסס לכתוב לי שייעודו של גן יצחק שדה הוא מקדש בודהיסטי אם שולחיו ינחו אותו לעשות זאת.

אף על פי כן החלטתי להקדיש לעניין זה מאמץ קטן נוסף. אחרי ככלות הכול, עיריית תל אביב אינה רשאית לפרש את התכניות הארציות כטוב בעיניה. תכנית 2236, שעמלתי קשות להשפיע על עיצובה, אושרה על ידי המועצה הארצית לתכנון ובנייה, והפכה לחלק בלתי נפרד מתמ"א 13 הלא היא תכנית המתאר הארצית לחופים. החלטתי אפוא לפנות למשרד הפנים, הגוף הממונה על התכניות הארציות, ולדרוש שימלא את חובתו ויעמיד את עיריית תל אביב על טעותה. ביקשתי פגישה עם היועצת המשפטית של משרד הפנים, עו"ד שרית דנה, בנושא שהוגדר כ"מעמדו התכנוני של גן יצחק שדה עפ"י תמ"א 13".

* * *

הפגישה התקיימה ב־13 בספטמבר 2001, יומיים לאחר אסון התאומים, באחת הקומות הגבוהות של בניין שלום בתל אביב, בחדר הצופה אל מרחבי הים ואל מטוסי הנוסעים הקרבים לארצנו ומחטיאים בזה אחר זה את הבניין. עו"ד דנה, אישה חדת תפיסה ושופעת זריזות, שמחה וששון, בירכה אותי בחמימות. למען האמת לא הייתי אדם זר לה לחלוטין. שלוש שנים קודם לכן, כשהיתה עדיין עורכת דין פרטית, סיפרתי לה אודות מכונית האומללה שנשרפה חיים על לא עוול בכפה, וביקשתי ממנה בשמי ובשמם של כמה משכניי לפנות לעיריית תל אביב ולהביע התנגדות למתן היתר בנייה בלתי חוקי לבית שעל שפת מצוק הכורכר ברחוב יטבת.

באתי למשרדה מצויד במסמכים הרלוונטיים, ולא נזקקתי ליותר מחמש או עשר דקות כדי לשכנע אותה שבמכתביו של דני לס נפלה טעות גסה, ושייעודו התכנוני של גן יצחק שדה על פי תמ"א 13 הוא אזור מגורים ללא זכויות בנייה ולא חוף ים. היא הזדרזה לומר לי, עוד בטרם ביקשתי זאת, שאם אפנה אליה בכתב בנושא זה, היא תכתוב חיש מהר מכתב רשמי לדני לס ותדרוש ממנו לתקן את טעותו. כששאלתי מתי יקרה הדבר, השיבה "מיד אחרי סוכות".

הגשתי לה את המכתב שהכנתי מבעוד מועד ושמתי פעמי אל המעלית בפנים קורנות מאושר. אבן נגולה מעל לבי. שמחתי להיווכח שעדיין לא פסו מארצנו איים של שכל ישר, הגינות ומינהל תקין.

מצב רוחי האופורי לא התמיד זמן רב. כמה ימים לאחר סוכות צלצלתי למשרדה כדי לשאול מה עלה בגורל המכתב שהובטח לי. לאחר שהתבקשתי להמתין זמן מה על הקו, מסרה לי מישהי בקול בלתי מוכר שהטיפול בנושא הוטל על איש הלשכה המשפטית עו"ד יהודה זמרת, ושהאיש עתיד ליצור אתי קשר בבוא העת.

עד היום אינני יודע מה קרה שם בדיוק מאחורי הקלעים, ואת ניחושיי אני שומר לעצמי. מכל מקום, יותר מחודשיים לאחר פגישתי הקצרה והעניינית עם עו"ד שרית דנה, הגיע אלי אות החיים הראשון מעו"ד זמרת שכתב לי בזו הלשון: "מתן חוות דעת בנושא מחייבת בחינה פרטנית של מכלול התכניות שחלות על השטח ובחינת היחס ביניהן. לפיכך נדרש לנו זמן נוסף לפני שנוכל להשיבך דבר".

לאחר כחודשיים נוספים זכיתי ממנו שוב לאות חיים. הפעם היה זה מכתב ארוך ומפורט, מלווה בציטוטים מפסק דין מפורסם של בית המשפט העליון שעסק במקרה שונה לחלוטין מענייננו שלנו. עו"ד זמרת, שהספיק בינתיים כנראה לבחון בחינה פרטנית את מכלול התכניות ואת היחס ביניהן, הגיע למסקנה הבלתי נמנעת שתכנית 2236 אכן מחליפה את 689 וגוברת עליה בכל מקרה של סתירה. לרוע מזלי הוא גם הגיע למסקנה שבמקרה שלפנינו אין כל סתירה בין שתי התכניות, שכן לדבריו "על פי תכנית המתאר 2236 ניתן היה לייעד את השטח שנועד למגורים גם לצרכי ציבור ובכלל זאת גם לתכלית של חוף ים – וכך עולים הדברים לכאורה מהוראות תכנית 2236". במילים אחרות, הוראת 2236 לייעד שטח מסוים למגורים אינה סותרת את ההוראה של תכנית 689 לייעד אותו לחוף ים ועל כן אינה גוברת עליה.

יחסו הרציני של עו"ד זמרת לשאלה הטריטוריאלית שהוצגה לו הרשים אותי עד מאוד. מכתבו היה ללא ספק דוגמה יוצאת דופן של משנה משפטית סדורה, שיטתית ובנויה לתלפיות. נעים היה להיווכח שיש עדיין בארצנו תלמידי חכמים אשר כאלה.

המגרעת היחידה של ניתוח משפטי מזהיר זה היתה שהוא חסר יסוד. למרבה הצער, הנחת היסוד שעליה נבנה הבניין המשפטי המפואר שנשלח אלי באמצעות הפקס היתה מופרכת על פניה. בניגוד לדברי היועץ המשפטי המלומד, בשום פנים ואופן לא "עולה לכאורה" מהוראות תכנית 2236 שניתן לייעד שטח שנועד למגורים גם לתכלית חוף ים. ההפך הוא הנכון. תכנית 2236 נועדה לחלק את שטח התכנית לעשרה אזורים מגורים ושלושה אזורים חוף ים, ועל כן

מהוראותיה עולה בוודאות שאין גבוהה ממנה שלא ניתן ליעד שטח שנועד למגורים גם לתכלית חוף ים.

למחרת היום כתבתי לעו"ד זמרת את השגותיי הצנועות על מסקנותיו. בין השאר גם ציינתי שייעודי הקרקע המפורטים בתחום 100 מטרים מקו המים בשכונת מגוריי, המכונה מבנן מגורים 8, לרבות מיקום השטח המיועד לצורכי ציבור בחלק הדרומי של השכונה, נקבעו בשנת 1989 על ידי ועדה מיוחדת של המועצה הארצית שמונתה לצורך זה, ונרשמו בהוראות ובתשריט של תכנית 2236.

מכתבו הבא של היועץ המשפטי, ששוגר אלי לאחר כעשרה ימים, היה קצר ותכליתי: "לאור הקושי בזיהוי מיקום השטח, אודה על קבלת תשובתך העובדתית בנוגע לשאלה, האם השטח האמור נמצא בתחום 100 מטרים מקו המים בתחום מבנן 8". התבוננתי בפיסת הנייר שלפניי והתקשיתי להאמין למראה עיניי: האיש פשוט נזכר לשאול אותי היכן לעזאזל נמצא גן יצחק שדה! שאלתי את עצמי כיצד יכול אדם לעסוק חודשים ארוכים ב"בחינה פרטנית של מכלול התכניות החלות על השטח ובחינת היחס ביניהן" בלי לדעת על איזה שטח בעצם מדובר?

החלפתי עם עו"ד זמרת עוד שניים או שלושה מכתבים, אך תשובה ברורה על שאלתי הפשוטה לא זכיתי לקבל ממנו. מכתביו הבאים נוסחו בעמימות יצירתית, ואם היתה בהם הבעת עמדה לגבי ייעודו התכנוני של גן יצחק שדה, הרי שלא הצלחתי להבין עמדה זו.

לאחר שנואשתי ממשפטני משרד הפנים נחה עלי רוח שטות והחלטתי לבקש פגישה עם היועץ המשפטי של עיריית תל אביב, עו"ד אחז בן ארי. יודעי דבר מסרו לי שעו"ד בן ארי הוא אדם הגון בסתר לבו, ואני נוהג מאז ומתמיד לאמץ שמועות מעין אלה בלב חפץ ובעיניים עצומות. חושיי המחודדים אמרו לי שלא אתקשה לשכנע אותו להורות למר לס לתקן את טעותו הבולטת לעין.

* * *

הפגישה התקיימה בשעת בוקר ב־26 במרס 2002, בלשכת היועץ המשפטי במרומי בניין העירייה שבכיכר רבין. עו"ד בן ארי קידם את פני בלבביות ובנועם וביקש ממני להמתין לבואה של עו"ד שרי אורן המתעכבת עדיין באחד מפקקי התנועה הסמוכים. בינתיים הראה לי את נפלאות אתר האינטרנט של עיריית תל אביב במחשב שעל שולחנו. פניו של מארחי הפיקו כובד ראש, תבונה וחמימות אנושית. זיק קל של הומור מושחז כתער ריצד בעיניו הטובות.

הבאתי עמי לפגישה את כל המפות והמסמכים הרלוונטיים. מניסיוני ידעתי שדי בשיחה עניינית של חמש דקות כדי להראות לכל אדם בעל מנת משכל סבירה שחוות הדעת התכנונית של מר לס בטעות יסודה. כדי להרחיב קמעא את אופקיהם של מאזיניי הבאתי באמתחתי גם את חליפת המכתבים ביני לבין משרד הפנים. הכנתי את עצמי גם למקרה שהדיון ימריא לגבהים אקדמיים בלתי צפויים מראש, והבאתי עמי גם את בג"ץ ידיד, פסק הדין המפורסם של בית המשפט העליון שצוטט על ידי עו"ד זמרת, כדי להראות בעליל שאין בינו לבין העניין הפשוט שעליו אני מדבר ולא כלום.

לאחר שעו"ד אורן הגיעה, מתנשפת ומתנצלת על איחורה, החל חלקה התכליתי של הישיבה. תחילה תיארת בקצרה את השתלשלות האירועים שהביאה אותי עד הלום. כשסיפרתי על המכתבים המאלפים שכתב לי עו"ד זמרת איש משרד הפנים, זקפה עו"ד אורן את ראשה ואת אוזניה כשועל בערבה והביעה את משאלתה לצלם אותם. אמרתי שאשמח להיענות לבקשתה, אך לא לפני שאדבר מעט גם על עצם העניין שלשמו באתי – ייעודו התכנוני הנכון והמעודכן של גן יצחק שדה.

עד מהרה נוכחתי שדיון ענייני בשאלה המשפטית הפשוטה שעל הפרק הוא דווקא הדבר האחרון שבני שיחי התכוונו לעשותו באותו בוקר. חבריי המלומדים לא העלו כלל בדעתם ללבן עמי פנים אל פנים את הסוגיה שהבאתי לפתחם. שרי אורן, שישבה מולי שעות ארוכות בוועדות התכנון שדנו בחופי יפו בעשור הקודם, התקשתה פתאום לזהות את התכניות שהראיתי לה, ופקפקה באמיתותן. למותר לציין שהיא עצמה לא טרחה להביא עמה לישיבה את תכניות בניין העיר האותנטיות שבגנזכי העירייה. לאחר שסיימתי את הרצאתי היבשה, היא פנתה אל עו"ד בן ארי שישב בכסאו הרם שבראש השולחן ואמרה שכדי להשיב לי תשובה רצינית ומוסמכת, עליה לשאול את פי דני לס ולשמוע את נימוקיו.

אשר לעו"ד בן ארי עצמו, הלה השאיר את הבמה כולה ליועצת שלו ולא ניסה כלל ליטול חלק פעיל בדיון. הבנתי שהמשפטן רם המעלה, שהשתתף בימים טובים יותר בניסוח הסכמי אוסלו, אינו נוהג לעסוק בזוטות ומעדיף להשאירן בידי הכפופים לו. לא נעלמה מעיניי גם האפשרות שלא שש לחשוף את העובדה המביכה שבקיאותו בדיני תכנון ובנייה אינה מרקיעה שחקים. מכל מקום, הוא הביע את תמיהתו על משאלתי התמימה לקבל תשובה מידית על פנייתי, והבטיחני שחכמי העירייה יודיעו לי את תשובתם בבוא העת לאחר שילמדו את הנושא על כל צדדיו והיבטיו.

בטרם נשלחתי משם לדרכי, עו"ד אורן אצה לחדר סמוך כדי לצלם את מכתביו של עו"ד זמרת ממשרד הפנים, ומי שלא ראה אשת חוק ומשפט זו ברגע שבו שבה אלינו כדי להחזיר לי את צרור הניירות לא ראה אדם מאושר מימיו. היא

נשאה את עיניה הזוהרות אל עו"ד בן ארי, ציטטה בקול רועד מהתרגשות את מכתבו של עו"ד זמרת הטוען שעל פי תכנית 2236 אזור מגורים יכול בעצם לשמש גם לתכלית של חוף ים, והודיעה בפנים קורנות ונוהרות שזו כנראה תהיה בבוא העת גם תשובתה של עיריית תל אביב לפניית.

תחבתי את ערמת המכתבים שהוזרה לי לתיקי, הנחתי על שולחנו של היועץ את הפנייה הרשמית המנומקת שהכנתי מבעוד מועד, ויצאתי מן החדר.

* * *

אינני מנסה חלילה לרמוז שיש קשר כלשהו בין הדברים, אך שבועיים לאחר מכן, 115 באפריל 2002, פלט מכשיר הפקס במשרדו של עו"ד בראון את מכתבה של עו"ד עובדיה מן הפרקליטות שהעלה את משפטי נגד מינהל מקרקעי ישראל על שרטון למשך כמה שנים. עו"ד עובדיה כתבה לי אז כי הגיעו לידיעתה עובדות חדשות שלפיהן "על החלקה נשוא התובענה חלה התכנית המפורטת 689, אשר מייעדת את החלקה לאזור חוף ים, ומן האמור לעיל עולה כי ככל הנראה קיימת מניעה בדין לממש את ההבנות שבזכרון הדברים עם מרשך". וראה זה פלא, כאסמכתה לקביעה משפטית זו היא ציטטה את מכתבו של עו"ד זמרת אלי שצולם שבועיים קודם לכן על ידי שרי אורן, מכתב שאותו כינתה "עמדת לשכת היועץ המשפטי במשרד הפנים".

כדי להותיר שביב תקווה בלבי, עו"ד עובדיה הוסיפה באותו פקס כי "המינהל מוכן לפנות לגורמים המוסמכים בעיריית תל אביב" כדי לערוך בירור נוסף בשאלה מהו ייעודה התכנוני של החלקה. כזכור, שלושה ימים לאחר מכן, לפני ישיבת בית המשפט, היא הציעה לי שלא לשבור לפי שעה את הכלים וללבן את המחלוקת התכנונית בעזרת עו"ד שרי אורן מן העירייה, שאותה כינתה "אישה ישרה והגונה". כזכור דחיתי את הצעתה האדיבה ודרשתי שהנושא יובא להכרעת בית המשפט.

מכתב זה של עו"ד זמרת, שנכתב כשהיועץ המשפטי המלומד עדיין לא ידע היכן בעצם נמצא גן יצחק שדה, הוגדר מאז אותו יום על ידי המינהל כ"חוות הדעת של משרד הפנים על יעודו התכנוני של גן יצחק שדה", והפך למשענתו הראשית במאמציו להתנער מן ההסכם שחתם עמי. לאחר שפרופ' אלטרמן, המומחית מטעם בית המשפט, קבעה ש"חוות דעת" זו מוטעית, הם הפכו מסמך זה, שהגיע אליהם בדרך לא דרך, לעלה התאנה שלהם. ארבע שנים לאחר מכן, בתצהיר העדות הראשית של מר ביבי, הם טענו שהעלו את טענת הייעוד התכנוני בתום לב, שכן "עמדת משרד הפנים, שהוא המשרד הממשלתי האחראי לענין התכנון, הייתה שהייעוד בחלקה הוא 'אזור חוף הים'".

* * *

לאחר פגישתי עם משפטני העירייה עשיתי עוד כמה מאמצים רפים להחזירם לדרך הישר. יומיים לאחר מפגשנו שלחתי לאחז בן ארי את מכתבה של עו"ד צרויה מידר מן התנועה לאיכות השלטון המודיעה שנוכחה שחוות הדעת של דני לס שגויה. שמוליק ליאור וגדי בראון, עורכי הדין שייצגו אותי במשפטי נגד המינהל, תרמו גם הם את חלקם וכתבו לשרי אורן כמה מכתבים המסבירים במילים ברורות את טעותה המשפטית הבסיסית. ואחרונה חביבה היתה עו"ד נעמי וייל, ששמה הולך לפנייה בעולם התכנון והבנייה, שהתנדבה אף היא להשתתף במאמצים להחזיר את עיריית תל אביב למוטב, וכתבה לשרי אורן שני מכתבים מנומקים המעמידים אותה על טעותה. עו"ד וייל גם הביעה את נכונותה לפגוש את אחז בן ארי ועמיתיו כדי לדון בנושא. כולנו העלינו חרס בידנו. המחלקה המשפטית של עיריית תל אביב המשיכה להתבצר בעמדתה המוזרה והמקורית.

שנה ורבע לאחר מכן, בקיץ 2003, שלחתי ליועץ המשפטי של העירייה באמצעות שליח מכתב אישי בצירוף שתי חוות דעת נוספות הקובעות שייעודו התכנוני של גן יצחק שדה הוא מגורים. האחת היתה זו של פרופ' אלתרמן, המומחית מטעם בית המשפט המחוזי, והשנייה נכתבה בידי האדר' יהונתן גולני, ששימש ראש מינהל התכנון במשרד הפנים בתקופת עיצובה של תכנית מדרון יפו. במכתבי חזרתי וביקשתי מעו"ד בן ארי לתקן את חוות הדעת של דני לס, והוספתי "אם אינך מוכן לעשות זאת ללא בדיקה נוספת, אבקש שתיאות לפחות לקיים ישיבה, שבה ישתתפו גם עו"ד וייל או אדר' גולני, כדי ללבן את הנושא הזה באופן ענייני אחת ולתמיד".

הפעם גם הרשיתי לעצמי גילוי לב כלשהו ושיתפתי אותו במידע שהגיע לידי ממשרת ישראל שלפיו היועצת המשפטית הבכירה שלו נחקרה במשטרה באזהרה בגין פרשיות השחיתות שחשפתי. בסיום מכתבי הבעתי את ההשערה הנועזת שחוויות לא נעימות אלה אולי פגמו קלות באובייקטיביות שלה, והוספתי: "תסכים עמי בודאי... שכדי שהצדק גם יראה, מן הראוי שתעביר את הטיפול בנושאים הקשורים לגן יצחק שדה לאנשים שאין להם נגיעה לפרשות האמורות או לעורכת הדין הנזכרת בתיקים אלה". אחז בן ארי לא הגיב.

* * *

45 באפריל 2005, באחת משיבות משפט הדיבה, זכיתי לבסוף לראות את דני לס האגדי במו עיניי. איש המסתורין עלה על דוכן העדים כעד מטעמם של איציק כהן וחבריו והגן על מכתבי המידע התכנוני שכתב להם. למותר לציין שהקשבתי לדבריו בעניין רב. ידעתי שלפניי ניצב מומחה שאין שני לו שכולם משחרים לפתחו. זכרתי שאפילו עו"ד שרי אורן, היועצת המשפטית הראשית של מינהל ההנדסה התל אביבי, אמרה שכדי להשיב לי תשובה רצינית ומוסמכת עליה לשאול תחילה את פי דני לס.

מר לס הודה שגן יצחק שדה מסומן בתכנית 2236 כאזור מגורים א' ולא כחוף ים, אך הודיע למאזיניו פעורי הפה שבמקרה המיוחד של תכנית 2236 ייתכן שאזור שמסומן כמגורים ומצוי במבנן מגורים מיועד למעשה לשמש חוף ים. כשנשאל אם נעזר במישהו מן המחלקה המשפטית של העירייה בכתיבת מכתבי מידע אלה – ההופכים את תכנית 2236 לכתב סתרים המיועד לקומץ יודעי סוד – השיב: "התייעצתי עם עורכת דין שרי אורן".

עדותו הרהוטה והמקצועית של מר לס הרשימה עד מאוד את השופטת אלמגור. היא אימצה את קביעתו שייעודו התכנוני של גן יצחק שדה הוא חוף ים, וייחסה לקביעה מופרכת זו משקל רב בפסק דינה המעניין.

תמו כל הסיפורים וההקדמות, ואפשר סוף סוף לגשת למנה העיקרית. בתיאבון.

פסק דינה של שופטת השלום שושנה אלמגור

יש לי פינה חמה בלב לשופטת השלום שושנה אלמגור. אישה אלמונית וצנועה זו עשתה את מה שלא הצליחו לעשות ארבעת קודמיה. היא היתה זו שהצליחה לשכנע אותי סופית שחובתי האזרחית לשבת ולכתוב על מערכת המשפט שלנו. בזכותה של אישה יקרה זו התגברתי בסופו של דבר על עצלותי הטבעית ועייפותי הכרונית והתיישבתי ליד המקלדת. לולא פסק דינה היחיד והמיוחד ספר זה לא היה בא לעולם.

פסק הדין במשפטי החמישי הוא אפוא ספינת הדגל של ספר זה. בעמודים הבאים אנסה להראות שהשופטת הנכבדה אכן ראוייה למילים חמות אלה, ושפסק דינה הנדיר והייחודי ראוי באמת לתפקיד הרם שהועדתי לו כאן. כדי לעמוד במשימה לא קלה זו אצטרך להראות שפסק דין זה אכן עקום, שגוי ואבסורדי מכל ארבעת קודמיו, ושהפעם אין מדובר אך ורק בשגיאת אנוש נסלחת של שופט טרוד ומשועמם אלא בדבר האמיתי עצמו – עיוות דין במובנה החמור ביותר של המילה. לא בקלות דעת כתבתי את המילים האלה. אני יודע היטב שמוטלת עלי האחריות להוכיח מעל לכל ספק שלא טפלתי על שופטת בישראל אשמת שווא. ניתוח זה יהיה אפוא בהכרח ארוך ומייגע במקצת מקודמיו, וכל חובבי הפיקניק שהגיעו לפרק הנוכחי בקפיצות קלות מוזמנים להמשיך במסע הדילוגים שלהם ולנתר כבר עכשיו אל הפרק הבא.

* * *

בטרם נמשיך, עוד שתי מילים: ניתוח זה יהיה יסודי ומפורט מקודמיו גם בשל סיבה אחרת. פסק דינה של השופטת אלמגור היה אולי תקלה חריגה ונדירה שאינה מעידה על הכלל, אך כפי שיסופר בפרק הבא, שני ניסיונותי לערער עליו בערכאות גבוהות יותר עלו בתוהו. פסק הדין במשפטי החמישי, הלוקה בכל פגם ועיוות שאפשר להעלותם בדמיון, הפך אפוא לעובדה משפטית בלתי ניתנת לערעור. חוששני שעובדה זו אומרת משהו על מערכת המשפט שלנו.

משום כך החלטתי לחשוף את פסק דינה של השופטת אלמגור במערומיו כחומר למחשבה לכל מי שהזכות למשפט צדק יקרה ללבו. כל אלה מוזמנים לקרוא, לא בבת אחת בבקשה, את הניתוח המפורט הבא.

אמת

כידוע לקוראיי, מזלי הביש אילץ אותי לסרוק בעין בוחנת כמה וכמה פסקי דין שניתנו בשנים האחרונות. כזכור, מאמצים צנועים אלה הפגישו אותי מדי פעם עם קביעות עובדתיות הרחוקות מרחק רב מן המציאות. כמה מקביעות עובדתיות אלה היו מופרכות ותמוהות עד כדי גיחוך. אך מה לעשות, כל הקביעות חסרות השחר הללו היו כאין וכאפס לעומת מה שהתגלה לעיניי הנדהמות בפסק הדין הנוכחי. ייתכן כמובן שאינני משקיף אובייקטיבי, אך אילו התבקשתי להצביע על הקביעה העובדתית המוזרה ביותר, האבסורדית ביותר – והמקוממת ביותר – שמצאתי בחומר קריאה מגוון זה, הייתי מביא ללא היסוס את הקטע הבא, פרי עטה של סגנית נשיא בית משפט השלום בתל אביב, השופטת שושנה אלמגור:

התובע טוען כי מדריך הסיור סיפר לו באותו סיור שהנתבע 3 (צ"ל נתבע 1 – י"ש) אמר כי הגן המכונה "גן יצחק שדה" אינו גנו המקורי של יצחק שדה וכי במקום לא היה כלל גן בימיו של יצחק שדה. מדריך הסיור, עופר רגב, הובא לעדות וחזר על אותם דברים. יש לקבל את דבריו, אולם לנתבע עומדת הגנת אמת בפרסום כפי שפורט לעיל.¹

במילים פשוטות יותר, שמעון לב אמר למסיירים בביתי כי במקום המכונה "גן יצחק שדה" לא היה כלל גן בימיו של יצחק שדה, אך האיש היה רשאי לומר דברים אלה, שכן הם אמת לאמיתתה. במילים פשוטות עוד יותר, סגנית הנשיא קבעה שגן יצחק שדה לא היה ולא נברא.

* * *

גן יצחק שדה ביפו, שהשופטת אלמגור מחקה אותו ללא ניד עפעף מתולדות היישוב, הוא עובדה היסטורית ידועה ומוכרת בדיוק כמו בית ביאליק בתל אביב, או צריפו של בן גוריון בשדה בוקר. גנו של אבי על גבעת הכורכר הצופה לים מתועד בספרות, בשירה, בעיתונות ובתמונות, וחקוק בזיכרונם של עשרות אנשים החיים בינינו שהכירו את אבי בחייו וביקרו בביתנו בשנותיה הראשונות של המדינה. העיתונאי מרק גפן שביקר בביתנו ימים אחדים לאחר מותו של אבי בשנת 1952 תיאר מעל דפי "על המשמר" את מראה עיניו:

לא היה צורך להגיד לנהג טכסי אלא: "לביתו של יצחק שדה", והוא הובילני ישר לבית שבקצה גבעת העליה. שכן גם הנהג שנודמן לי במקרה נמנה אף הוא עם משפחת האלפים של "בני הזקן". הבית המוקף חורשה וגינה, בנוי על סלע של שפת

1 עמ' 23 בפסק הדין, פסקה תחתונה.

הים. אתה נכנס למקום, שכל פינה שבו יכולה לספר גדולות ונצורות על מעשיו של יצחק בארבע השנים האחרונות. משערי הכניסה מוביל שביל העובר בין ירק, עצים ופרחים, לבית שלפני פתחו עומד שולחן קטן ומסביבו כסאות אבן (שכן אהב האיש את האבן אהבה בלתי רגילה). ליד השולחן הזה היה מקבל אורחים, חברים, בחורי פלמ"ח. כאן היה מתיישב אחרי יום עבודה ומשוחח עם מקורביו.

מאחורי הבית משתרע הגן הגדול במורד ומגיע עד לים. אתה משתומם כמה עמל הושקע כאן בטיפול, כל פינה מנוצלת, בכל מקום פרחים, עצים וצמחים אחרים. הוא, יחד עם אשתו מארגוט, הפכו כאן לפני ארבע שנים את המקום המוזנח לגן פורה. כל פינה מספרת לא רק על אהבת העבודה והטבע, אלא גם על אהבת אדם וחבר. הנה, בין השיחים, אבן מזכרת קטנה – למקום הזה הוא קרא פינת "מכבי", לזכרו של אחד המפקדים, מכבי מוצרי, אשר נפל בהגנה על שיירה בדרכה לירושלים. האיש עלה לראש גבעה עלמנת למשוך את תשומת לבו של האויב וע"י כך איפשר לשיירה לעבור בכביש. הוא נהרג מכדורי ערבים.

ועוד מקום ידוע לרבים – כאן היו יושבים ליד המדורה לשיחת רעים; עדיין נראים שרידי המדורה האחרונה. ביחד עם מארגוט סידר יצחק שדה מדרגות המובילות במורד הסלע אל הים. הוא אהב את הים והיה מתרחץ בו יום יום, בימי הקיץ כבימי החורף.²

זכור, שלושת הנתבעים לא הפיצו בכל קצות הארץ את מאמרו זה של מרק גפן, וגם לא אחד מן התיאורים הספרותיים האחרים של ביתנו ביפו שראו אור במרוצת השנים. הם שלחו לנמעניהם הרבים להם דווקא את "תצהירו" של מר אורי נסים שכלל בין שאר כזביו גם את התיאורים האלה:

במהלך שנות הששים והשבעים לערך, השטח המצוי ממערב לחצר ביתו של יורם שדה... היה שטח פתוח ולא היה בו דבר מלבד צמחיית חוף טבעית וזה לחלוטין לזו שהייתה מצויה מדרום לשטח.

תושבי השכונה וילדיה היו נוהגים לבלות במקום ולרדת לים בשביל גישה שהיה במקום.

בתקופה מאוחרת יותר, החלו יורם שדה ואשתו לגן את השטח הנדון. השטח נחסם למעבר על ידי שיחים קוצניים...

עובדות אלה עומדות בסתירה לטענותיו של יורם שדה לפיהן כל השטח נמסר לאביו יצחק שדה בשנת 1949 ויצחק שדה גינן אותו במו ידיו. זאת כיוון שבמשך שלושים שנה לאחר מותו של יצחק שדה לא היה בשטח הנדון כל זכר לגן הנטען.³

² "על המשמר", 29.8.52.

³ תצהירו הראשון של אורי נסים.

כפי שכבר סופר, מר נסים נאלץ להתנצל על תיאוריו ההיסטוריים המצוצים מן האצבע ולהודות שזיכרונו בגד בו. שלושת נתבעי הדיבה שהפיצו זיכרונות יפואיים סניליים אלה מדן ועד אילת התנערו גם הם מאחריותם למסמך מרשיע זה שהוגש מטעמי לשופטת אלמגור כמסמך ט"ז, וטענו בבית המשפט שמדובר בטיטה לא סופית ששלחו לנמענים בטעות.⁴ אשר לכל שאר מכתביהם שהביעו אותו מסר בדיוק אך בניסוחים מעט מתחכמים ומתחמקים יותר – אותם הם ניסו לתרץ בטענה המיתממת הבאה:

...מאחר והמכתבים עסקו בתקופה החל משנות ה'60, ובאף אחד מן הביטויים נשוא כתב התביעה, לא נאמר שלא היה גן בשטח הנדון בימי יצחק שדה ז"ל, ניתן כבר עכשיו לסיים את הדיון המשפטי ולדחות את התביעה כולה...⁵

במילים אחרות, הנתבעים עצמם לא ניסו כלל לטעון בבית המשפט שגן יצחק שדה לא היה ולא נברא. נהפוך הוא, הם הכחישו שניסו אי פעם להפיץ טענה אבסורדית זו. יתרה מזו, הם גם הביאו לבית המשפט תצלומי אוויר משלהם המעידים שבימיו של אבי גבעת הכורכר היתה מגוננת.⁶ קביעתה ההיסטורית הנועזת של השופטת אלמגור הפתיעה ללא ספק גם אותם.

* * *

השאלה הראשונה המתעוררת אפוא למקרא פסק הדין היא כיצד פסקה השופטת ש"במקום לא היה כלל גן בימיו של יצחק שדה" למרות ששני הצדדים טענו את ההפך? כיצד הגיעה למסקנה שגן יצחק שדה לא היה ולא נברא למרות ששני הצדדים גם יחד הביאו לבית המשפט ראיות בלתי ניתנות לערעור המתעדות את קיומו?

בערעורי על פסק הדין הקדשתי עמודים רבים לניסיונות לפענח תעלומה מסקרנת זאת. אחרי ככלות הכול לא בכל יום מגיע בית משפט בישראל למסקנות היסטוריות מרחיקות לכת שכאלה. הפכתי בסוגיה זו והפכתי ולאחר מאמצים רבים גיליתי שהשופטת הנכבדה הגיעה למסקנתה הבלתי אפשרית בארבע דרכים עיקריות:

4 ראו תצהיר שמעון לב, סעיפים 32, ד, 32ה; תצהיר מיכל יקל, סעיפים 18ה, 118, 118; תצהיר יצחק כהן, סעיפים 16ה, 116, 116; סיכומי הנתבעים, עמ' 7, פסקה שישי. מסמך ט"ז, שממנו הם התנערו, כלל גם מכתב בחתימת הנתבעים שהסתמך על "תצהיר" אורי נסים וציטט ממנו.

5 סיכומי הנתבעים, סעיף 6.

6 חוות דעת של הגאוגרף יעבץ, עמ' 6, סעיפים 4.1, 4.2.1. ראו גם עדות מר כהן, פרוטוקול המשפט, עמ' 56, שורות 4, 51; כתב הערעור, עמ' 3, שלוש פסקאות אחרונות; עיקרי טיעון מטעם המערער, עמ' 3, שתי פסקאות ראשונות.

התעלמות מראיות שהוגשו לה, סירוב לקבל ראיות, פלפולים סמנטיים, והתעלמות מעובדות שראתה במו עיניה.⁷ להלן נפרט ארבע דרכים אלה, המובילות כולן לרומא, אחת לאחת. כשירות לחסרי הסבלנות שביניכם אגלה כבר עתה שהמעניינת והמבדרת מכולן תהיה הדרך הרביעית הממתינה לכם מאחורי אחד העיקולים הקרובים, אך גם שלוש הראשונות אינן נטולות עניין כלל ועיקר.

* * *

הדרך הראשונה היתה זו שכינתי בערעורי בשם "התעלמות מראיות".⁸ במחשבה שנייה, ייתכן שכינוי זה היה מעט חריף מדי. השופטת הנכבדה אמנם התעלמה מרובן המכריע של הראיות שהוגשו לה, אך למען האמת אינני סבור שעשתה זאת ביודעין. כמו כמה שופטים חרוצים אחרים שכבר זכינו לפגוש כאן, נדמה לי שהיא פשוט לא ידעה על קיומן.

כפי שכבר צוין כאן כמה פעמים, גן יצחק שדה הוא עובדה היסטורית ידועה הנזכרת במקורות רבים. כדי להמחיש זאת הגשנו אפוא לבית המשפט את כל החומר התיעודי שאילץ את מר נסים להתנצל על תצהיריו הכוזבים ובו בין השאר תצלומי אוויר שצולמו לפני ואחרי הקמת הגן, ועשרה קטעי ספרות ועיתונות המתארים את הגן, מספרים על ביקורים בו בימיו של אבי, ומדווחים על אירועי הנצחה שונים שנערכו בו לאחר מותו.⁹

השופטת התעלמה לחלוטין משני תצלומי האוויר, שדי היה בהם בלבד כדי להפריך את קביעתה ההיסטורית המהפכנית, ולא אמרה דבר וחצי דבר על תשעה מתוך עשרת קטעי הספרות והעיתונות שהגשתי לה, המעמידים אף הם את קביעתה מרחיקת הלכת באור מגוחך. פסק דינה נגע משום מה רק באחד מקטעים אלה שהוגש לה פעם נוספת על ידי הנתבעים במהלך אחת הישיבות, אך התייחסות זו נופלת בתחום הפלפולים הסמנטיים, וידובר עליה אפוא בהמשך.

הגשנו לבית המשפט גם 15 תצלומים המנציחים את הבית ואת הגן בחייו של אבי, אך תצלומים אלה שייכים לתחום העובדות שהשופטת ראתה במו עיניה, וגם עליהם ידובר אפוא בהמשך.

הנתבעים צירפו אף הם שבעה תצלומי אוויר המתעדים את השינויים שהתחוללו בגן בין 1951 ל-2002, מלווים בחוות דעת של גאוגרף. בניגוד גמור לקביעתה של

7 כתב הערעור, עמ' 7-12. ככתב הערעור, שבו השתדלתי להימנע מאירוניה, קראתי לדרכים אלה בשם "ליקויים".

8 כתב הערעור, עמ' 8-9.

9 תצלומי אוויר מ־1948 ומ־1951, כתב הערעור, עמ' 7-8.

השופטת שבימיו של אבי לא היה במקום גן, המומחה הנ"ל אישר שבשנת 1951, שנה שבה אבי התגורר במקום, גבעת הכורכר היתה מגוננת ומגודרת. יתרה מזו, הוא גם אישר שהגן היה מגודר ברציפות וחסום למעבר מרחוב זכרון קדושים לאורך כל חמישים ואחת השנים שחלפו מאז ועד שנת 2002.¹⁰ פסק הדין הזכיר אמנם את חוות הדעת האמורה, אך ציטט ממנה משום מה רק את העובדה הלא רלוונטית שתכסית הצמחייה נסוגה מ־1951 עד 1977, וחזרה והתפשטה לאחר מכן (עמ' 11 בפסק הדין, 4 שורות ראשונות).

בערעורי על פסק הדין, בסוף הפרק הנושא את הכותרת "התעלמות מראיות", כתבתי:

אינני מעז להעלות על דל שפתי את ההשערה שהשופטת כלל לא עיינה בראיות שהגשתי לה כדין, ואף על פי כן איני יכול שלא לתמוה מדוע לא טרחה אפילו לנמק את אִי־ההתחשבות בהן. ככל שאתאמץ איני מצליח למצוא נימוק משכנע היכול לתרץ אִי־התחשבות בראיות חֲדָשְׁמַעִיּוֹת אלה העומדות בסתירה גמורה לקביעתה של השופטת ש"במקום לא היה כלל גן בימיו של יצחק שדה".

למזלנו, ספר זה אינו כפוף לכללי התקינות הפוליטית החלים על מסמכים המוגשים לבית משפט. אני מעז אפוא להעלות כאן את "ההשערה" הנועזת הזאת על דל שפתיי ולומר בקול רם וברור: אני סמוך ובטוח שהשופטת לא עיינה כלל בראיות חֲדָשְׁמַעִיּוֹת שהגשתי לה כדין העומדות בסתירה גמורה לקביעתה ש"במקום לא היה כלל גן בימיו של יצחק שדה".

* * *

הדרך השנייה שהובילה את השופטת לקביעתה ההיסטורית הסנסציונית היתה סירוב לקבל ראיות.¹¹ כפי שיסופר מיד, היא סירבה מסיבות טכניות לקבל את תצהיריהם של חמישה אנשים המכירים את ביתי מאז קום המדינה ומבקרים בו ברציפות כל השנים, מאז ועד היום.

בטרם נמשיך ראוי להוסיף הסבר משפטי קצר. על פי חוק לשון הרע, התובע חייב להוכיח שהנתבע אכן פרסם את הדברים המכפישים שבגינם הוגשה התביעה, אך אינו חייב להוכיח שדברים אלה אינם אמת. הנתבע יכול כמובן להכחיש שהפיץ את הדברים המיוחסים לו,¹² אך אם הוכח שאכן הפיץ אותם הוא יכול במקרים

¹⁰ חוות דעת שמואל יעבץ, 4.1, 4.1.1, 4.2.1.

¹¹ כתב הערעור, עמ' 11-12.

¹² הוא יכול לטעון שכלל לא הפיץ את הדברים (כפי שהנתבעים טענו לגבי מסמך ט"ז ולגבי הדיבה בעל פה), או שהתובע מסלף את משמעותם הנכונה (ראו למשל סיכומי הנתבעים,

מסוימים להתגונן בטענה שדיבר אמת.¹³ במילים אחרות, אדם שחברו הוציא דיבתו רעה אינו חייב להוכיח "שאינן לו אחרות". חובת הוכחת הדברים מוטלת על האיש שהפיץ אותם ברבים. אם הנתבע אכן בוחר להתגונן בטענת "אמת דיברתי", ומביא ראיות האמורות לאשר את אמיתות פרסומיו, רשאי התובע על פי סעיף 18 לחוק לשון הרע להביא ראיות מפריכות משלו כדי לסתור את ראיות הנתבע ולהוכיח שהסיפורים המכפישים שסופרו עליו אינם משקפים את האמת.¹⁴

מה להסבר משפטי זה ולענייננו שלנו? כזכור, במקרה שלנו הנתבעים בחרו שלא להתגונן בטענת "אמת דיברתי", והודו, גם אם בלשון רפה במקצת, שבימיו של אבי אכן היה בגבעה שממערב לביתי גן. מכיוון שעובדה זו לא היתה שנויה במחלוקת לא הייתי צריך לכאורה להביא ראיות המאשרות אותה. עשיתי זאת משום שבמהלך המשפט הבחנתי שהנתבעים מנסים ברוב יאושם לאחוז במקל משני קצותיו. בדיוק כמו במרבית מכתבי הדיבה ששלחו ברחבי ארצנו, הם אמנם לא טענו במפורש שבימיו של אבי לא היה במקום גן, אך הביאו עדויות כוזבות לגבי מראה הגבעה בשנות ה־60 וה־70 שיצרו רושם ברור שגן יצחק שדה אכן לא היה ולא נברא.¹⁵

במכתבי הדיבה הם עשו זאת, כזכור, באמצעות תצהירו של אורי נסים. כידוע, הנ"ל התנצל על תיאוריו חסרי השחר והתחייב שלא לחזור עליהם, ואני מצדי התחייבתי שלא לתבוע אותו ושלא לזמנו לעדות. בשל התחייבות זו לא כללתי את שמו ברשימת הנתבעים, ומכתב ההתנצלות שלו לא הוגש לבית המשפט.

מטעמי הגינות מובנת מאליה פירשתי את התחייבותי כלפי מר נסים כחלה גם על בני ביתו שחתמו אף הם על מכתבי הדיבה, ונמנעתי מלכלול גם אותם ברשימת הנתבעים. הללו, לעומת זאת, פירשו את ההתחייבות שלא לחזור על סיפורי הכוזב על שנות ה־60 וה־70 כחלה רק על אורי נסים עצמו. עו"ד בוכבינדר, האסטרטג של חבורת איציק, העלה אפוא על דוכן העדים את אשתו ואת בתו של מר נסים, שחזרו בסגנון שלהן על תיאורי גבעת הכורכר החשופה והפרוצה לכל רוח המוכרים היטב לכל קוראי תצהירו של אבי המשפחה. ציפורה נסים הסבירה שבעלה חתם על מכתב ההתנצלות עקב בריאותו הלקויה, ואילו הבת, אפרת זוארץ, שנולדה שנים עשרה

סעיף 6). אמת המידה שלפיה נקבעת משמעותם הנכונה של הדברים היא האופן שבו אדם סביר מבין אותם בהקשר שבו פורסמו.

13 הגנת האמת תופסת רק כשיש בפרסום הדברים עניין ציבורי. אינך רשאי לחשוף את סודותיו האישיים של אדם פרטי, גם אם אמרת אמת. במקרה שלנו ברור שטענת "אמת בפרסום" היתה עשויה להיות לגיטימית. אילו גן יצחק שדה היה באמת בדמותה שהומצאה על ידי בני משפחתי, ברור שהיה עניין ציבורי לפרסם זאת.

14 ראו גם תקנה 158(א)(1) לתקנות סדר הדין האזרחי (כפי שפורשה בספרו של זוסמן, סדרי הדין האזרחי, עמ' 8-507).

15 ראו קו ההגנה המיתמם שלהם בסעיף 6 בסיכומיהם.

שנים לאחר מותו של אבי, והודתה בעדותה שאינה זוכרת בעצם את התקופה שעליה היא מעידה, כלל "לא ידעה" שאביה התנצל.¹⁶ אל שני עדים אלה הצטרף אלון אפשטיין, שכן לשעבר, שנולד ארבע עשרה שנים לאחר מות אבי, והעיד אף הוא ששיחק על גבעות הכורכר השוממות באין מפריע בעודו ילד רך בשנים.¹⁷

לכאורה די היה בחוות הדעת של המומחה מטעם הנתבעים עצמם, שקבע שגן יצחק שדה היה מגונן וסגור למעבר מרחוב זכרון קדושים מאז שנת 1951 ועד ימינו, כדי להזים את דבריהם של עדים אלה. יתרה מזו, כפי שיתברר כאן בעמודים הבאים, עדויות אלו עמדו בסתירה גמורה גם לעובדות שהשופטת ראתה במו עיניה. אף על פי כן התעורר בי חשש עמום שעדויות שקר אלה עלולות להשיג את מטרותן, והחלטתי לנצל את זכותי לפי סעיף 18 לחוק לשון הרע ולהביא עדים משלי שיפריכו אותן.

כאמור, חיים בקרבנו עדיין עשרות אנשים שהתארחו בביתנו ביפו בשנותיה הראשונות של המדינה. כמדגם מייצג הגשנו לבית המשפט תצהירים של חמישה אנשים המכירים את הגן מימי הראשונים ומבקרים בביתנו ברציפות מאז ועד היום, וביקשנו לזמנם לעדות. החמישה – זהבית דרור, דני קופל, יוסף סגל, אפרים סנה ואחותי הבכורה איזה דפני – קראו את דבריהם של שלושת עדי ההגנה והצהירו שאין בהם אמת.¹⁸

השופטת אלמגור עיינה בראיות וסירבה לקבל אותן. נימוקיה היו קצרים:

אין כל הפתעה בעדויות ההגנה ולא היה דבר בדברי העדים שלא הובע בכתב ההגנה. יחד עם זאת כתב ההגנה אינו מפרט העדים ותוכן עדותם. הבקשה הינה בקשה להבאת ראיות נוספות ולא מפריכות.¹⁹

עלי להודות שלמראה תשובתה נגולה אבן מעל לבי. גינתי את עצמי על חששותיי הפרנואידיים ובירכתני את השופטת על תבונתה. הבנתי מתשובתה התמציתית

16 פרוטוקול המשפט, עמ' 49, שורות 12-19; עמ' 50, שורות 23-25; עמ' 52, שורות 11-13. איציק כהן, לעומתן, טען בעדותו בבית המשפט שבמכתב ההתנצלות של אורי נסים (שהוצא ממנו לדבריו "בסחיטה ואימים") הוא לא חזר בו מן העובדות שחתם עליהן (פרוטוקול המשפט, עמ' 59, שורות 30, 25, עמ' 60, שורות 1-2). השוו עדות שקר זו לנוסח מכתב ההתנצלות של אורי נסים (המצוטט גם ב"הדבר האמיתי הגיע").

17 על עדותם רצופת הסתירות והמוזרויות של שלושת העדים האלה אפשר לקרוא בסיכומיי: סיכומים מטעם התובע בשאלת החבות, סעיפים 21-26. לא למותר לציין גם ששניים משלושת העדים היו באותה עת יריביי בעימות משפטי אחר – משפט הצמחייה (ראו "כוח איציק").

18 תצהירי זהבית דרור, דני קופל, ספי סגל, אפרים סנה ואיזה דפני.

19 החלטה בבקשה להבאת ראיות מפריכות (בשא 173223/05), מיום 9.6.05.

שקראה את תצהיריהם של חמשת האנשים והגיעה למסקנה שאין בהם צורך. מכיוון שהנתבעים בלאו הכי לא ניסו לטעון שבימיו של אבי לא היה במקום גן, ברור שאין צורך להפריך דבר. אחרי ככלות הכול, כל הראיות האחרות שהובאו לבית המשפט העידו בברור שהגן הוקם על ידי אבי וממשיך להתקיים באותה מתכונת מאז ועד היום. השופטת צדקה: "הבקשה הינה בקשה להבאת ראיות נוספות ולא מפריכות".

פסק הדין העמיד אותי על טעותי. השופטת שתתה בצמא את דבריהם האבסורדיים של שלושת ותיקי זכרון קדושים ונתנה בהם אמון רב.²⁰ הבנתי שסירבה לקבל את העדויות שהגשתי לא משום שראתה בהן התפרצות לדלת פתוחה, אלא משום שלפי פרשנותה המלומדת היינו חייבים להגיש אותן בשלב מוקדם יותר של המשפט. יתרה מזו, איזה צורך יש לה בעדויות של מי שהכירו את אבי ומבקרים בגנו מאז ומתמיד, כשבידיה מצויות כבר עדויות אמינות ומשכנעות של מי שנולדו שנים רבות לאחר מותו.

חמשת התצהירים שהשופטים סירבה לקבלם עומדים לרשותכם באינטרנט ומדברים בעד עצמם. נניח לפי שעה לשאלה המשנית אם צדקה השופטת הנכבדה בפרשנות שעליה התבסס סירובה לקבלם כראיות מפריכות.²¹ מבחינתנו מספיקה העובדה שעיינה בתצהירים אלה, ואף על פי כן ידה לא רעדה כשכתבה בפסק דינה שגן יצחק שדה לא היה ולא נברא.

* * *

הדרך השלישית שאפשרה לשופטת להגיע למחוז חפצה היתה כאמור פלפולים סמנטיים.²²

אחת ההפתעות הקומיות המשעשעות ביותר שזימנה לי השופטת הנכבדה היתה הפרשנות הרעננה והמקורית שנתנה לקטע ספרותי קצר שהציגו לה הנתבעים באחת הישיבות. כזכור, היא התעלמה לחלוטין מכל המקורות הכתובים הרבים שהגשתי לה ובהם תיאורים מפורטים של הגן שנכתבו בימיו של אבי, והתייחסה אך ורק לקטע קצר מתוך אחד הפחותים וחסרי החשיבות שבהם – סקירה ביוגרפית

²⁰ עמ' 11-16 בפסק הדין.

²¹ על פי השכל הישר וגם על פי פסיקה של בית המשפט העליון (בר"ע 228/75 ברקן נ' תמרי) התובע בתיק דיבה אינו זקוק לרשות מבית המשפט כדי להביא ראיות המפריכות את ראיות ההגנה הפוגעות בשמו הטוב. ראו גם את האמור בבקשתי להבאת ראיות מפריכות, סעיף 1-4 ואת ניתוחו של עו"ד אורי שנהר בעתירתי לבית המשפט העליון בתיק זה, סעיפים 1-9, 47-36.

²² או "פרשנות מעוותת של משמעות המילים 'במקום לא היה גן בימיו של יצחק שדה'" כפי שקראתי לכך בערעורי. ראו כתב הערעור, עמ' 9.

תמציתית שנכתבה 28 שנים לאחר מותו ותיארה בקצרה את חייו ואת פועלו. כללתי סקירה זו בתיק הראיות שהגשתי משום שהזכירה בכמה מילים גם את ביתנו ביפו:

מהאפוטרופוס על נכסי נפקדים קיבל בית קטן, מוזנח ורעוע על חוף הים בג'בליה (גבעת העליה) אשר ביפו, ועשה אותו פינת חמד. נטע עצים ושתל פרחים: את מדרונות הגבעה כיסה בדשא רענן ומדרגות אבן התקין המוליכות מן המדשאה אל שפת הים... (מבוא ביוגרפי לכתבי יצחק שדה, שלמה דרך, 1980).²³

כל בר דעת מצוי מבין כמובן שמסמך ספרותי מעין זה אינו מתיימר להיות חוות דעת בוטנית מפורטת המונה את כל זני הצמחים שאבי שתל בערוב ימיו בגן ביתו ביפו, אך די בו כדי לספק הוכחה נוספת שבימיו של אבי היה במקום גן. סגנית הנשיא הנכבדה ציטטה קטע זה כמוצאת שלל רב, הדגישה בקו את המשפט האחרון שלו, והסיקה ממנו שאבי שתל בגבעה מדשאה בלבד. ומדשאה כידוע איננה גן. פרשנות בלשנית בלתי שגרתית זו היא רק דוגמה אחת מני רבות לפלפולים הסמנטיים שמצאתי בפסק הדין.

כזכור, פרסומי הדיבה של שלושת התועמלנים שלנו אמרו דבר פשוט שאינו משתמע לשתי פנים: שהאתר המכונה "גן יצחק שדה" לא הוקם על ידי אבי במו ידיו אלא על ידי משפחתי תאבת הקרקעות שלושים שנה לאחר מותו. מפרסומיהם השתמע באופן ברור לחלוטין שגן יצחק שדה הוא מעשה הונאה ציני, ושלאמיתו של דבר בימיו של אבי לא היה במקום כל זכר לגן, גבעת הכורכר היתה פרוצה לכל רוח, ואיש הישר בעיניו יעשה.

על פי הפרשנות של פסק הדין הם אמרו כביכול דברים אחרים: שאבי אולי הקים גן אך לא גידר אותו; שאבי אולי גידר את הגן אך לא מכל צדדיו; שהגן היה אולי מגודר בימיו של אבי אך היה פרוץ לציבור עשרות שנים לאחר מכן; שאולי היה גן אך רק בחלקה המזרחי של החלקה; שאבי שתל במקום רק צמחייה שטוחה ועל כן הגן לא היה "גן"; שאולי היה בימיו של אבי גן, אך הגן הנוכחי אינו הגן "המקורי" משום שהצמחייה צמחה במשך השנים...

למען הדיוק העובדתי כדאי אולי לציין שפרט לקביעתה המהפכנית שהצמחייה צמחה במשך השנים, כל שאר קביעותיה לא תאמו את המציאות. אילו היתה השופטת קוראת את הראיות שהוגשו לה, מקבלת את העדויות שסירבה לשמוע, ומפנימה את העובדות שראתה במו עיניה, היתה נוכחת בנקל שגן יצחק שדה היה מגודר מכל צדדיו מאז קום המדינה והשתרע מאז ומתמיד מביתי ועד לקצה המצוק.²⁴

²³ ראו עמ' 11 בפסק הדין.

²⁴ הוא גם נראה תמיד כ"גן" לכל דבר, ובימי ילדותי חבריי ואני קראנו לו "החורשה". ראו תצהירי דני קופל ויוסף סגל.

אך כאמור, לא אלה היו הטענות שטענו שלושת נתבעינו בפרסומי הדיבה שהפיצו. אילו אמרו את כל הדברים המגוחכים הללו בפרסומיהם לא הייתי מעלה כלל בדעתי להגיש נגדם תביעה. טענות עובדתיות משונות אלה נשמעו מפיהם רק בבית המשפט. בפרסומי הדיבה שלהם, לעומת זאת, הם אמרו במילים ברורות שבימיו של אבי לא היה במקום מאומה, פשוטו כמשמעו.

השופטת "בדקה" את כל הטענות העובדתיות הבלתי רלוונטיות הללו בפירוט רב (תחת הכותרת "אמיתות הפרסום"), והגיעה למסקנה שכולן אמת. מטעמי חיסכון בנייר לא אתעכב כאן על כל הדרכים הביזאריות שבאמצעותן "אימתה" השופטת טענות עובדתיות חסרות חשיבות אלה.²⁵ מבחינתנו חשובה רק העובדה שבעקבות בדיקה מפורטת זו של עובדות חסרות כל משמעות היא קבעה שבימיו של אבי אכן לא היה במקום גן "כפי שפורט לעיל", והעניקה לשלושת הנתבעים שהפיצו בפרסומיהם טענה עובדתית שונה לחלוטין וחמורה לאין שיעור את הגנת "אמת בפרסום" (עמ' 23).

* * *

הגענו לדרך הרביעית שסייעה לשופטת שלנו למחוק את גן יצחק שדה מן ההיסטוריה – התעלמות מעובדות שראתה במו עיניה.²⁶ כאן, חוששני, נחצו באמת כל הקווים האדומים.

אומרים שתמונה אחת טובה מאלף מילים. הואילו נא להציף לרגע בתמונת השער של ספר זה. מה רואים בה? ילד עם משרוקית עומד בפיסוק רגליים על שני שרפרפי קש. מימינו הים, משמאלו גבעות הכורכר. ברקע הקדמי, גן צעיר שזה עתה נשתל. ברקע האחורי שמעבר לגדר, גבעה מכוסה בצמחיית חוף דלילה.

הילד הזה הוא אני, השנה שנת 1950, הגן הצעיר איננו "מדשאה", והגדר הנראית בבירור ברקע היא הגדר הדרומית שלו. תמונה זו היא על כן הוכחה שאין טובה ממנה שאבי גידר את גנו מצדו הדרומי בדיוק כשם שתמונה של הרצל היא הוכחה שאין טובה ממנה שהיה לו זקן. תמונה זו, אגב, היתה גם הקלף המכריע ששם קץ לפקפקיו של אורי נסים ושכנע אותו להתנצל (ראו "הדבר האמיתי מגיע").

השופטת אלמגור ראתה את התמונה וכתבה בפסק הדין: "יתר על כן, מהתמונות שצירף התובע עולה בברור כי גם גבולה הדרומי של הגינה לא היה מגודר, אלא בשנים מאוחרות הרבה יותר" (עמ' 20, פסקה ראשונה).

אני יודע כמובן שאין צורך להוסיף על כך מילה. כל מי שעניו בראשו וראייתו תקינה מבין היטב את משמעותו של דיווח מעין זה על עובדות שניתן לראותן בעין

²⁵ בזכותי עליהן שטחי נייר נרחבים בחלק השני של ערעורי (עמ' 8-11).

²⁶ ראו ערך "פרשנות מעוותת של עובדות שראתה במו עיניה", כתב הערעור, עמ' 10-11.

בלתי מזוינת, וכל המוסיף גורע. אף על פי כן, ולו כדי לספק את סקרנותם של כל התוהים כיצד הגיעה השופטת למסקנתה האובייקטיבית, נצטט לרגע את ההסבר המפותל שבעזרתו נימקה אותה:

התובע מבקש להסתמך על תמונה 1 בה הוא נצפה עומד על כסא כשבחזית התמונה גדר. אלא שבתמונה זו אין מצולמת חלקה הדרומי של הגינה, אלא דרום מערב המצוק. גדר זו אינה הגדר כמצולם בתמונות העדה אפרת זוארץ בהיותה ילדה (נספחים לתצהירה) ונראה כי זו גדר מרוחקת יותר והיא כנראה עברה לאורך חלקו המערבי של מצוק שמוקם ממערב למצוק הקיים היום. לפי העדויות התמוטט מצוק מערבי זה ואינו קיים עוד.²⁷

עלי להודות שלא הבנתי מילה. הבנתי רק שהשופטת ראתה את הגדר חסרת ההתחשבות המפריכה את גרסת עדי ההגנה, והחליטה להפיל אותה לים הלוחך את גבולה הצפוני של המדינה. בצר לי ניסיתי למצוא ישועה ב"תמונות העדה אפרת זוארץ בהיותה ילדה" שעליהן הסתמכה השופטת, אך לאכזבתי הרבה נוכחתי שאין בתצהירה של עדה זאת כל תמונות או נספחים.²⁸ חוות הדעת המקצועית שהביאו הנתבעים, לעומת זאת, אישרה את קיומה של הגדר הדרומית ללא ספקות ולבטים: "גבולות הגן כפי הנראה בתצ"א משנת 1951: בחלקו הדרומי (צפונית לחלקה 2 בגוש) גדר".²⁹

כלל ידוע במערכת המשפט שלנו הוא שערעור על פסק דין חייב להתבסס בראש ובראשונה על נימוקים משפטיים. רק במקרים מיוחדים ונדירים אפשר לערער גם על מסקנותיו העובדתיות של שופט. כלל ברזל זה אינו מקרי. הוא נובע מן העיקרון שאחד מתפקידיה העיקריים של הערכאה הראשונה הוא בדיקת העובדות ומן ההנחה המובנת מאליה ששופטי ערכאה זו אכן משתדלים למלא תפקיד חשוב זה בנאמנות ובתום לב. שופטי הערכאה הראשונה אמורים לשמוע את העדים ולהתרשם ממהימנותם, לבקר במידת הצורך בזירת האירועים כדי ללמוד ממראה עיניהם, ולשקול אלה מול אלה את הראיות העובדתיות של הצדדים. תפקיד זה מקנה להם יתרון על שופטי ערכאות הערעור המכירים את מרבית הראיות מכלי שני בלבד, ואלה אמורים להכיר ביתרון זה ולהימנע במידת האפשר מהטלת דופי במסקנותיהם העובדתיות של קודמיהם.

איש אינו סבור כמובן שיש לשופטים או לשופטות יתרון כלשהו על בשר ודם אחר בהבנת תמונות המוצגות בפניהם, אך ההנחה היא שהפרות הקדושות, בניגוד לנו, ראו את התמונות במו עיניהן, ומי אנחנו שנחלוק על מסקנותיהן. לפיכך, כששופטת

²⁷ עמ' 20, פסקה ראשונה.

²⁸ ראו תצהיר אפרת זוארץ.

²⁹ חוות הדעת של שמואל יעבץ, עמ' 6, סעיף 4.1.1.

בישראל כותבת "מהתמונות שצירף התובע עולה בברור כי גם גבולה הדרומי של הגינה לא היה מגודר", איש אינו מעלה בדעתו שהתמונות מראות את ההפך הגמור. איש גם אינו מעלה בדעתו ש"תמונות העדה אפרת זוארץ" שעליהן מדברת השופטת לא היו ולא נבראו...

אל דאגה. זו היתה רק דוגמה אחת מני רבות להתעלמותה של השופטת מן העובדות שראתה במו עיניה. תמונת השער של ספר זה היתה רק אחת מ־15 תמונות של הבית והגן בחייו של אבי שהוגשו לה המראות גם את הגינון, את קרון הפיקוד, את שבילי האבן הירושלמית, את המוצגים הארכאולוגיים, את מדרגות האבן במורד הגבעה, את המדרגות החצובות במצוק הכורכר, את השער לחוף הים, את ספסלי האבן ואת גדרות התיל. תמונות אלה עומדות לרשות הציבור באינטרנט, וחובבי הקוריוזים מוזמנים להשוות בינן לבין תיאוריהן התמוהים בפסק הדין בשיטת עשה זאת בעצמך.³⁰

יתרה מזו, השופטת ערכה סיור במקום כשהיא מחזיקה בידה את התצלומים ההיסטוריים וקיבלה הסברים על כל פריט ופריט שראתה בעיניה כראיה חותכת לכך שהגן התקיים ברציפות מאז ועד היום. השינויים היחידים היו התפתחותה הטבעית של הצמחייה והתמוטטות מדרגות הכורכר עם השער. היא נוכחה לדעת לא רק שגן יצחק שדה אכן הוקם על ידי אבי, אלא גם שכל מי שביקר במקום לאחר מותו לא היה יכול בשום פנים לומר שהסתובב בשטח פתוח ולא ראה את הגן. הרי הצמחייה הוותיקה, קרון המלחמה, המדרגות, השבילים, המוצגים הארכאולוגיים ומצבת הזיכרון לא נעלמו עם מותו וצצו מחדש שלושים שנה לאחר מכן. השופטת מזכירה את הביקור ומציינת רק את העובדה הלא רלוונטית שהמצוק מכוסה כיום בצמחייה צפופה ועבותה.³¹

העובדה שראתה כל זאת במו עיניה אך קבעה שגן יצחק שדה לא היה ולא נברא היא ניצחון כביר של הרוח על החומר והוכחה ניצחת שהאדם הוא כול יכול ואין דבר העומד בפני הרצון.

* * *

עד לרגע זה התמקדנו אך ורק בשגיאה עובדתית אחת של פסק הדין – בתגלית ההיסטורית שבימיו של אבי לא היה במקום גן. אך בל תטעו, קביעה מופרכת זו, שהקדשנו לה תשומת לב מיוחדת, לא היתה יחידה. פסק הדין זרוע קביעות

³⁰ אוגדן תצלומים של גן יצחק שדה; פסק הדין, עמ' 11, פסקה תחתונה, ועמ' 13, פסקה תחתונה.

³¹ ראו עמ' 10 בפסק הדין. אין הנחתום מעיד על עיסתו, אך אני ממליץ למי שאינו ממהר לשום מקום להציץ גם בעמ' 10 בכתב הערעור שלי המנתח את מסקנותיה של השופטת מן הסיוור.

עובדתיות חסרות שחר על ימין ועל שמאל, ורק מטעמי יעילות וחסכון נסתפק הפעם בקומץ דוגמאות בלבד.³² השתדלתי כמובן לבחור למענכם את המשעשעות ביותר.

לאמיתו של דבר, השאלה האם היה בימיו של אבי במקום גן אם לאו היתה השאלה היחידה שהיתה צריכה לעניין את בית המשפט. תבעתי את שלושת המעלילים אך ורק על טענת הכזב שגן יצחק שדה לא הוקם על ידו, ושאלות עובדתיות אחרות לא היו אמורות כלל לעלות לדיון. השופט נטלה על עצמה משום מה לברר בפסק הדין גם שאלות עובדתיות רבות אחרות. בפרק הבא, שיוקדש לשגיאותיה המשפטיות, אנסה להסביר מדוע האמינה שעליה לעשות זאת. בינתיים רק אדגים כיצד השיבה על אחת משאלות מיותרות אלה.

אחת השאלות שהשופט נטלה על עצמה אפוא לברר בפסק הדין היתה האם סיפחתי לחצר ביתי שטחים ציבוריים החורגים מתחומה של החלקה שאותה ביקשתי לחכור. התשובה הנכונה לשאלה זו היא "לא".³³ למותר לציין שלא טרחתי להביא ראיות בעניין זה שאין בינו לבין עילת התביעה ולא כלום. גם הנתבעים לא טרחו כמובן להביא ראיה כלשהי בנדון, אך חזרו בתצהיריהם ובכתבי הטענות שלהם עשרות פעמים על טענת הכזב שאני מחזיק בחלק מחלקות 2 ו-40 הנמצאות מצפון ומדרום לגן יצחק שדה.³⁴

השופטת חדת העין לא נזקקה לראיות. היא אימצה טענה חסרת שחר זו כדברי אלוהים חיים וחזרה עליה כמה פעמים בפסק הדין כעובדה ידועה שאין עליה עוררין (ראו עמ' 1 ועמ' 9 בפסק הדין). אילו הסתפקה בטעות תמימה זו לא היה בלבי עליה דבר. כבר התרגלתי לתקלות מעין אלה. כזכור לכולנו מניתוחי פסק הדין הקודמים,

³² דיון מפורט הרבה יותר בשגיאות העובדתיות של פסק הדין אפשר למצוא בכתב הערעור, עמ' 12-18.

³³ גבולות הגן נמדדו בשנת 1990 על ידי מודד מטעמי במסגרת הסדר המקרקעין וסומנו בתכנית המעודכנת כחלקות 38 ו-39. בתשריט שצורף לטיוטת חוזה החכירה ששלח לי המינהל בשנת 1995 נכללה חלקה 38 בלבד כמיועדת להחכרה, משום שחלקה 39 היא רצועה מתמוטטת ברוחב מטר או שניים התלויה על פי תהום ועתידה במוקדם או במאוחר ליפול לשפת הים. בתביעה שהגשתי נגד המינהל (משפטי הרביעי) לא דרשתי לתקן זאת, והסתפקתי בדרישה לקיים את חוזה החכירה כלשונו, אך אין בדקויות אלה כדי לשנות את העובדה שגן יצחק שדה משתרע מאז ומתמיד בשטח המכונה כיום חלקות 38 ו-39, ומעולם לא סיפחתי לחצרי ככרת אדמה נוספת.

³⁴ תוכלו למצוא טענה שקרית זו על כל צעד ושעל בכתב ההגנה, בתצהירי שלושת הנתבעים, ובסיכומי הנתבעים. הם מציינים שם גם את העובדה הנכונה שאני מחזיק בחלקה 39 המתמוטטת שבקצה המצוק, אך אינם טורחים כמובן לציין את העובדה שחלקה זו היתה מאז ומתמיד חלק מגן יצחק שדה.

הנחות עובדתיות שגויות אינן תופעה נדירה בקרב שופטינו. אני מבין היטב ששופטים הם בני תמותה כמוני וכמוכם, ולהבין פירושו לסלוח.

אך השופטת לא הסתפקה בכך. בעמ' 9 בפסק הדין היא מצטטת קטע מעדותי בבית המשפט כראיה לכך ש"גם לגרסתי" אני מחזיק בחלק מחלקות 2 ו-40f. במילים אחרות, השופטת מודיעה לכל עם ישראל שאני עצמי הודיתי בבית המשפט בהשתלטות על הקרקעות הציבוריות הגובלות בגן יצחק שדה. ואם אני עצמי הודיתי בכך, מי זקוק לראיות נוספות?

הקטע שהשופטת ציטטה מעדותי אמנם אינו מזכיר כלל את שתי חלקות האדמה האלה,³⁵ אך פסק הדין אומר במילים ברורות ש"גם לגרסתי" אני מחזיק בהן, והקורא התמים מבין מכך בהכרח שהודאתי המרשיעה מסתרת בוודאי במקום אחר בעדותי. מכיוון שכך, החלטתי לקרוא שוב את עדותי מראשיתה ועד סופה כדי למצוא היכן הודיתי במעשים הנקלים הללו שלא היו ולא נבראו. הייתי חייב לדעת על סמך מה הודיעה השופטת לכל אזרחי ארצנו שהודיתי בהשתלטות על נתחים משתי החלקות הגובלות בחצרי. חיפשתי וחיפשתי, אך העליתי חרס ביד. חלקה 2 הנ"ל לא נזכרה בעדותי כלל ואילו על חלקה 40 אמרתי מילה אחת בלבד:

ש. האם אתה מחזיק כיום חלק מחלקה 40?

ת. לא.³⁶

כל מערכת משפט ראויה לשמה מבוססת על ההנחה ששופט הוא אדם ישר, ופסק דין הוא מסמך אמין. לפיכך, כשפסק דין מודיע נחרצות שהודיתי בעדותי בפלישה לשטחי ציבור, איש לא יטרח לפשפש בפרוטוקול כדי לבדוק אם יש באמת דברים בגו...

* * *

הבטחתי אמנם שלא להיסחף אך קשה לי להתאפק מלהביא עוד דוגמה אחת קטנה. אינני חושד חלילה בשופטת במשוא פנים, אך כשם שפסק הדין הטיל בי דופי על

³⁵ בניגוד לאמור בפסק הדין, נשאלתי שם רק על חלקה 39 שהיתה מאז ומתמיד חלק מן הגן; ראו שתי ההערות הקודמות.

³⁶ עמ' 8, שורות 29-30 בפרוטוקול. אגב, כיבוש שטחי ציבור אלה לא היה מעשה הנבלה היחיד ש"הודיתי" בו על פי גרסתה של השופטת אלמגור. פסק הדין מגלה שהודיתי קבל עם ועדה גם בהשתלטות על המדרכה הצמודה לביתי תוך חסימת דרכם של הולכי רגל (עמ' 10). במילים אחרות, השופטת הודיעה לכל דכפין שהודעתי בגילוי לב נדיר שערעורי על פסק הדין כמשפטי השלישי (שהתברר באותה עת בבית המשפט המחוזי) היה בלתי מוצדק. לאמיתו של דבר, כל אשר אמרתי בעניין זה בבית המשפט היה שהנחבעים הגישו תביעה... (עמ' 18 בפרוטוקול).

סמך "עובדות" שלא התבררו בבית המשפט, כך הוא גם חלק שבחים לנתבעים על סמך "עובדות" שאף הן לא התבררו בבית המשפט.³⁷

כזכור, נתבעינו היו בסך הכול שלושה משקיעי נדל"ן קטנים שרכשו נכסים בטווח 100 מטר מן הים ורצו לבנות לעצמם וילות רבות מפלסים בניגוד להוראות התכנון שהושגו לאחר מאבק ציבורי ממושך של עמותת יפו יפת ימים. איציק כהן אף לטש עין על גן יצחק שדה ופנה למינהל כדי "להציע יוזמות לגבי הקרקע" (ראו "בא לשכונה בחור חדש").³⁸

השופטת, לעומת זאת, ייחסה להם מניעים נאצלים ותיארה אותם כחבורה של שוחרי איכות הסביבה, הנאבקים למען הציבור:

בגדר מאבקם של תושבי השכונה, בכללם התובע והנתבעים, לשמירת הסביבה החופית, הגנת המשאבים הטבעיים ושימורם לטובת הציבור כולו, שלחו הנתבעים מכתבים למספר רשויות שלטוניות, כפי שיפורט להלן, בו הם מוחים על כך שהנתבע השתלט על שטח...³⁹

מטעמים השמורים עימה היא גם הפכה אותם לחברים מסורים ונלהבים בעמותת יפו יפת ימים:

התובע והנתבעים פעילים בעמותת 'יפו יפת ימים' הנאבקת במגמת יבוש הים ובנייה בטווח 100 מטר מחוף הים.⁴⁰

למותר לציין שלא היתה לקביעות עובדתיות חסרות שחר אלה כל אחיזה בראיות שהוגשו לבית המשפט. מה לעשות, הנתבעים לא היו פעילים בעמותת יפו יפת ימים מימיהם, ובוודאי שלא היו אזרחים אצילי נפש הנאבקים "במגמת יבוש הים ובנייה בטווח 100 מטר מחוף הים". ככל שתחפשו במסמכי המשפט לא תמצאו שם רמז וחצי רמז למאבק ציבורי כלשהי של הנתבעים זולת מסע ההכפשה שניהלו נגדי לאחר שהכשלת את תכניות הבנייה שלהם בטווח 100 מטר מן הים...

37 דיון מפורט יותר בעניין זה אפשר למצוא בכתב הערעור, עמ' 16-17.

38 איציק, שלא ידע שמכתבו למינהל מאוגוסט 1999 בעניין גן יצחק שדה נמצא בידו, הכחיש בעדותו שכתב אי פעם למינהל בעניין הגן לפני שקרא בעיתון בסוף שנת 2000 על הכוונה להחכיר לי אותו (עמ' 55 בפרוטוקול).

39 עמ' 1-2, סעיף 4 בפסק הדין.

40 עמ' 4, סעיף 6 בפסק הדין.

* * *

עד כה דיברנו בעיקר על העובדות "החיצוניות" – על קביעותינו המופרכות של פסק הדין לגבי אירועים שהתרחשו מחוץ לכותלי בית המשפט. אך השופט אלמגור, כמו מרבית קודמיה בספר זה, לא הכירה גם את העובדות "הפנימיות" הרלוונטיות – הווי אומר את טענות היסוד העובדתיות והמשפטיות של הצדדים במחלוקת שהובאה להכרעה.⁴¹ עניין זה יובהר בעיקר בפרק הבא של ניתוח זה, אך אינני יכול לעמוד בפיתוי להביא כבר עכשיו דוגמה פיקנטית במיוחד:

זכור לכם אולי מן הפרקים הקודמים, העיתונאי ליכטמן, שטלפן אלי לצורך הכנת כתבה בגלובס, גילה בקיאות מפתיעה במלחמותיו של מיודענו שמעון לב. יתרה מזו, כשביקרתי לאחר זמן מה במערכת העיתון מצאתי על שולחנו של העיתונאי מכתב ממר לס למר לב. לזכותו של מר ליכטמן ייאמר שלא אימץ את טענת הדיבה העיקרית של לב וידידיו, אך מצאתי בכתבתו מוטיבים אחרים המוכרים לי ממכתבי הדיבה.⁴² כפי שאולי סיפרנו, שמעון לב ומרעיו הרבו לנפנף בכתבתו של ליכטמן כאסמכתה לטענותיהם המכפישות, וטענו שנודע להם על מעללי המגונים מן העיתון...

בכתב התביעה התייחסנו גם לפרשה זו וכתבנו בין השאר: "יתר על כן, הנתבע 1 (שמעון לב) פנה לעיתונאי משה ליכטמן מן העיתון גלובס והפיץ גם באוזניו את דבר הדיבה השקרי...".⁴³ במחשבה שנייה אני נוטה כיום להאמין שמכתבי הדיבה של מר לב הגיעו לגלובס בעזרתו האדיבה של מר ביבי מן המינהל, אך אין לי ספק שידידו שמעון ידע על כך היטב. כדי לאפשר לעיתונאי להעיד שאלנו את מר לב בשאלון שהגשנו לו במסגרת המשפט אם יהיה מוכן לוותר על החיסיון העיתונאי בקשר למגעיו עם העיתונאי ליכטמן (שאלה 126), ושמעון שלנו השיב על כך בשלילה!

במהלך המשפט הבאנו אפוא ראיות ספציפיות המעידות לכאורה ששמעון לב מסר את גרסת הדיבה לעיתונאי ליכטמן, כתב "גלובס", ולאחר מכן הפיץ את הדיבה בכתב ובעל פה בטענה שקרא את הדברים בעיתון. הסברנו נקודה זאת בפירוט רב פעמים רבות לכל אורך המשפט (הן בכתב התביעה, הן בשאלון שהגשנו למר לב, הן בתצהירי, הן בחקירת הנגדית בבית המשפט, הן בחקירתו של מר לב בבית המשפט

41 דיון מפורט יותר בבעיה קטנה זו ניתן למצוא בכתב הערעור, עמ' 12-14, בפאק שכותרתו "פסק הדין מעיד על א'התמצאות בעובדות היסוד של המשפט".

42 למשל, הטענה שאני גידרתי את השטח ו"ייסדתי" גן זיכרון.

43 כתב התביעה, עמ' 5, סעיף 13.

והן בסיכומים).⁴⁴ הדגשנו היטב (הן בתצהירי והן בסיכומים) גם את המשמעות הברורה של סירובו של מר לב לוותר על החיסיון העיתונאי. גם הנתבעים התייחסו לעניין זה (הן בכתב ההגנה, הן בתשובותיו של שמעון לב לשאלון, הן בתצהירו של מר לב והן בסיכומים).⁴⁵ אינני יודע מה עוד אפשר היה לעשות כדי להביא לתשומת לב של השופטת הנכבדה את עובדת היסוד הפשוטה שאנחנו תובעים את מר לב ואותו בלבד על הפצת דיבה בעיתון "גלובס", ושהוא מסרב לוותר על החיסיון שלו בעניין מגעיו עם העיתונאי ליכטמן.

אף על פי כן, מפסק הדין עולה שמאמצינו הרבים היו לשווא. השופטת הבינה משום מה שאנו מאשימים דווקא את מר כהן (נתבע 3) ולא את מר לב במסירת החומר ל"גלובס", וכתבה בעמ' 24 בפסק הדין: "התובע טוען כי נתבע 3 הינו המקור העיתונאי של העיתונאי משה ליכטמן מעיתון 'גלובס'..."

אגב, ברור לחלוטין שהשופטת לא כתבה "נתבע 3" במקום "נתבע 1" בהיסח הדעת, שכן מסקנתה של השופטת מסתמכת במפורש על עדותו של איציק כהן בבית המשפט, ועל העובדה שמר כהן, הוא ולא אחר, ויתר על החיסיון בעדותו זו! מיד בפסקה הבאה היא כותבת על מר כהן את המילים האלה: "לא הוכח שהנתבע הינו מקור הידיעה, העיתונאי לא הובא לעדות למרות שבמהלך חקירתו ויתר הנתבע על חסיון" (עמ' 56 לפרוטוקול). אפשר להסיק מדברים אלה שאילו רק ידעה שמר לב, בניגוד לכהן, סירב לוותר על החיסיון מסקנתה היתה אחרת...

במילים אחרות, השופטת לא זיכתה את שמעון לב מאחריות למסירת גרסת הדיבה לעיתונאי. היא פשוט לא הבחינה בעובדה השולית שתבענו אותו על כך... סליחה על שאלתי הדבילית וחסרת הטקט, אך איזה טעם יש בכלל לפנות לבית משפט אם השופט חורץ דין בלי לדעת מי הנתבע ועל מה?

* * *

איני רשאי לסיים פרק זה, שהוקדש לשגיאותיה העובדתיות של השופטת אלמגור, בלי לציין למען האיזון וההגינות שמצאתי בפסק דינה גם קביעה עובדתית אחת נכונה. השופטת הנכבדה קבעה בצדק שהנתבעים אכן הפיצו את המכתבים שצירפתי לתביעתי וקיבלה את דברי שני עדיי, עופר אהרוני ועופר רגב, שהצהירו ששמעון לב סיפר דברים דומים גם בעל פה.

44 כתב התביעה, סעיף 13; שאלון לשמעון לב, שאלה 126; תצהיר התובע, סעיפים 46-50; פרוטוקול המשפט, עמ' 22, שורות 23-31; פרוטוקול המשפט, עמ' 63, שורות 10-15; סיכומי התובע, עמ' 7, סעיף ג.

45 כתב הגנה, סעיף 13; תשובות שמעון לב, תשובה 126; תצהיר שמעון לב, סעיף 39; סיכומי הנתבעים, סעיפים 30-31.

זהו. סיימנו לדבר על הישגיו המרשימים של פסק הדין בחקר האמת העובדתית וההיסטוריה של היישוב, ואנו עוברים לביצועיו המרשימים לא פחות בשדה החוק המשפט.

חוק

הייתי שמח למדי אילו יכולתי לומר עכשיו סוף סוף מילה טובה, אך פסק הדין היה פגום מראש ועד זנב גם מן הבחינה המשפטית.

כמו תמיד, הבאתי להכרעת בית המשפט בעיה משפטית פשוטה מאין כמותה. אינני אדם חסר התחשבות, ולבי מלא רוך וחמלה על שופטינו קשי היום, אחיי ואחיותיי למשפחת האדם, המתחבטים בשאלות הרות גורל וכורעים תחת משא האחריות הרב והכבד מכתפם הדלה. מעולם לא רציתי להטיל על נמלים עמלניות אלה, המפלסות את דרכן לצמרת, מאמץ אינטלקטואלי קשה ומפרך יתר על המידה. משום כך הבאתי להכרעתם מקרה פשוט וקלאסי של הוצאת דיבה. משהו קליל, ברור ושווה לכל נפש, שאפשר ללמדו בשנה ראשונה כדי להדגים לתלמידים קשי תפיסה לשם מה נועד חוק איסור לשון הרע.

שופטי ישראל, ושושנה אלמגור ביניהם, מרבים להדגיש את העובדה שחוק לשון הרע אמור לאזן בין שתי זכויות אדם מרכזיות: הזכות לשם טוב לעומת הזכות לחופש הביטוי.⁴⁶ הצורך לשמור על עיקרון חשוב זה אכן מציב בפני שופטינו במקרים רבים דילמות מורכבות וקשות להכרעה. אך אין סיבה לבהלה: חופש הביטוי אין פירושו בשום פנים חופש להפיץ בידועין דבר שקר הפוגע בשמו הטוב של הזולת. במקרים מעין אלה אין מקום ללבטים ולהתחבטויות. זו הוצאת דיבה במובנה הבסיסי ביותר, התגלמות "עולת לשון הרע".

כידוע, שלושת נתבעינו הפיצו ברבים שגן יצחק שדה הוא מעשה תרמית שלי ושל בני משפחתי בידיעה ברורה שאין בכך אמת. בלשון משפטית מכנים זאת "הפצת טענה שקרית המהווה לשון הרע שלא בתום לב". לא יכולה להיות תביעת דיבה פשוטה יותר.

* * *

במקרה הקטן שלנו גם העובדות היו ברורות כשמש. כנהוג וכמקובל במשפטי דיבה, נתחיל בעובדה הראשונה והבסיסית שהנתבעים אכן הפיצו ברבים את הפרסומים שבגינם נתבעו. כזכור, השופטת קבעה בצדק שמיודעינו החרוצים אכן שלחו את

---

46 פסק הדין שלנו משלם מס שפתיים זה בפסקה השנייה של סעיף 2 בעמ' 6.

המכתבים רבי־התפוצה שהגשתי לבית המשפט, וששמעון לב הפיץ סיפורים דומים גם בעל פה.

במקרה מעין זה, השאלה הראשונה האמורה להישאל היא מהי הפרשנות הנכונה של הדברים שפורסמו, הווי אומר מה בעצם הבינו הנמענים מן הפרסומים שהגיעו לידיהם. הקריטריון המשפטי המקובל לברור שאלה זו נוסח על ידי השופט מלץ: "המבחן הקובע הוא מהי, לדעת השופט היושב בדין, המשמעות שקורא סביר היה מיחס למילים".⁴⁷ שלושת נתבעינו, בייאושם כי רב, ניסו להיאחז בקנה קש זה וטענו שהפרשנות שאני נותן לפרסומיהם אינה סבירה. כאמור, הם ניסחו את מרבית פרסומיהם בעמימות יצירתית וטענו שלאמיתו של דבר מעולם לא הפיצו את הטענה שבימיו של אבי לא היה במקום גן:

...מאחר והמכתבים עסקו בתקופה החל משנות ה־60, ובאף אחד מן הביטויים נשוא כתב התביעה, לא נאמר שלא היה גן בשטח הנדון בימי יצחק שדה ז"ל, ניתן כבר עכשיו לסיים את הדיון המשפטי ולדחות את התביעה כולה...⁴⁸

כדי לחסוך ויכוחי סרק נתעלם הפעם ממכתביהם העמומים יותר, ונסתפק בציטוט מן המכתב הברור והחד־משמעי שהנתבעים ניסו בעקביות להתנער ממנו בטענה שנסלח בטעות:

...במהלך שנות השישים והשבעים לערך ובמשך כשלושים שנה לאחר מותו של יצחק שדה שטח הגן הנדון היה שטח פתוח ולא היה בו כל זכר לגן. עובדות אלה עומדות בסתירה לטענות יורם שדה לפיהן כל השטח נמסר לאביו יצחק שדה אשר הקים בו את הגן במו ידיו.

ואכן השופטת היושבת בדין ייחסה למכתב זה, המכונה מסמך ט"ז, משמעות ברורה:

עוד נאמר במכתב זה כי הנתבעים חולקים על טענות התובע, כפי שהובאו לידיעתם באמצעות העיתונות, על כך שהשטח נמסר לאביו, יצחק שדה, אשר הקים בו את הגינה.⁴⁹

ואם לא די בקביעה ברורה זו, השופטת אלמגור קבעה ששמעון לב השמיע טענה עובדתית זו גם בעל־פה באוזני קבוצת מבקרים בביתי. היא פסקה שיש לקבל את דבריו של מדריך הסיוור, עופר רגב, שאמר בתצהירו כדלקמן:

47 ע"א תומרקין נ' העצני.

48 סיכומי הנתבעים, סעיף 6.

49 פסק הדין, עמ' 6, סעיף 2.

מר לב אמר למשתתפים, כי האתר המכונה 'גן יצחק שדה', שבו הם ביקרו זה עתה, הינו מצג שווא, אינו גנו המקורי של יצחק שדה, וכי במקום לא היה כלל גן בימיו של יצחק שדה.⁵⁰

אין אפוא ספק שגם לדעת השופטת אלמגור הנתבעים אכן הפיצו ברבים את הטענה שבימיו של אבי לא היה במקום גן.

* * *

השאלה השנייה האמורה בדרך כלל להישאל במשפט דיבה היא האם הטענה שהופצה היא אכן טענת דיבה, או בלשון הסתרים המשפטית, "האם יש בה משום לשון הרע".

במקרה שלנו גם התשובה לשאלה זו קלה מאין כמוה. כל אדם שראש בגודל בינוני מונח על כתפיו מבין היטב שטענה זו מייחסת לי מעשה נוכחות ושווד קרקעות. אם אמנם בימיו של אבי לא היה במקום גן, משמע שאני שקרן ונוכל המנסה לספח לביתו כברת קרקע בטענות שווא.

סעיף 1 לחוק איסור לשון הרע, המצוטט גם בפסק הדין, מגדיר כלשון הרע בין השאר "דבר שפרסומו עלול לבזות אדם בשל מעשים, התנהגות או תכונות המיוחסים לו".⁵¹ אין ספק אפוא שהטענה שבימיו של אבי לא היה במקום גן עונה גם על ההגדרה המשפטית היבשה של לשון הרע.

גם הנתבעים הבינו זאת היטב. לא בכדי הם טענו בסעיף 6 לסיכומיהם שבאף אחד ממכתביהם "לא נאמר שלא היה גן בשטח הנדון בימי יצחק שדה ז"ל". לא בכדי הם גם ניסו שוב ושוב לנער את חוצנם ממסמך ט"ז, וטענו שזו טיוטה שנשלחה לנמענים בטעות.⁵² אין אפוא ספק שגם הם הבינו היטב את המובן מאליו, הווי אומר שמדובר במכתב דיבה מובהק.

רק השופטת אלמגור לא הבינה זאת משום מה. היא כותבת על מסמך ט"ז את הדברים האלה: "אף במכתב נספח ט"ז למוצגי התובע אין משום הוצאת לשון הרע נגדו...". הנימוק העיקרי שלה היה כדלקמן: "העובדה כי נאמר במכתב שהנתבעים חולקים על טענות התובע ובידיהם ראיות 'מהן מתקבלת תמונה שונה לחלוטין' אין

⁵⁰ תצהיר עופר רגב, סעיף 4; פסק הדין, עמ' 23, פסקה תחתונה.

⁵¹ חוק איסור לשון הרע, סעיף 1(2); פסק הדין, עמ' 5.

⁵² תצהיר שמעון לב, סעיפים 32, 32; תצהיר מיכל יקל, סעיפים 18, 118, 118; תצהיר יצחק כהן, סעיפים 16, 116, 116; סיכומי הנחבעים, עמ' 7, פסקה שישיית. למותר לציין שהשופטת אלמגור כלל לא הבחינה שהם מנסים להתכחש למכתב זה ולא הבדילה בינו לבין מכתביהם האחרים.

בה כדי להשמיץ או לבזות את התובע".⁵³ במילים אחרות, מסמך ט"ז אינו מהווה לשון הרע אך ורק משום שהנתבעים התחכמו ובמקום לכתוב בפשטות שאני רמאי ושוודד קרקעות, הם כתבו על דרך השלילה הכפולה ש"הם חולקים על טענתי שאינני רמאי ושוודד קרקעות".

כאמור, התאמצתי בכל כוחי שלא להטיל על כתפיה השחוחות של השופטת הנכבדה מאמץ אינטלקטואלי שאינו לפי כוחותיה. מסתבר שלא התאמצתי די הצורך. כיצד יכולתי לנחש ששופטת בישראל אינה מבינה שטענה עובדתית יש לפרש לפי תוכנה ולא לפי המבנה התחבירי שלה? כיצד יכולתי לדעת מראש שסגנית הנשיא הנכבדה, מומחית נודעת למשפטי דיבה, אינה מבינה דיבה מהי?

כללי המשחק החלים על מסמכים המוגשים לבית משפט מחייבים להשיב ברצינות על כל טענה, ותהיה אווילית ככל שתהיה. בכתבי הערעור שהגשתי נאלצתי אפוא בלית בררה לעשות זאת.⁵⁴ אך אל דאגה, אין בכוונתי לעשות זאת שוב. ההגינות מחייבת אותי שלא להטיל על קוראיי עונש בלתי צודק זה. אסתפק כאן רק בהערה הקצרה שהנימוק המקורי של השופטת, שהפך מכתב דיבה מובהק למסמך לגיטימי ותמים, מרוקן את חוק לשון הרע מכל תוכן ומאפשר לכל אדם להכפיש את רעהו באווות נפשו. במקום להעליל על פלוני שהוא אונס כלבי רחוב ומשליך את גופותיהם לכינרת אפשר פשוט לומר בהפוך על הפוך – אני חולק על גרסתו של הנ"ל שאינו אונס כלבי רחוב ומשליך את גופותיהם לכינרת.⁵⁵

לשבחה של השופטת אלמגור ייאמר עם זאת שלקראת סוף פסק הדין פקדו אותה לפתע הרהורים מבורכים של חרטה וחשבון נפש. בפסקה האחרונה של עמ' 23 היא הגיעה למסקנה שלמרות הכול, ועל אף שכבר כתבה את ההפך, הטענה שבימיו של אבי לא היה במקום גן – כשמנסחים אותה במילים פשוטות וללא התחכמות – מהווה בכל זאת לשון הרע.

בפסקה זו, שהיא ללא ספק פסגתו הבלתי מעורערת של פסק הדין, נכתב כזכור ששמעון לב אמר למבקרים בביתי שבימיו של אבי לא היה במקום גן, אך עומדת לו הגנת אמת בפרסום. לולא היה בדבריו משום הוצאת לשון הרע לא היה צורך להעניק לו הגנה.

⁵³ השופטת ייחדה לעניין זה ניתוח משפטי ארוך, מפורט ומלומד, אך הנימוק המצוטט לעיל היה למעשה הטענה היחידה שמצאתי בו. ראו פסק הדין, עמ' 6-7.

⁵⁴ כתב הערעור, עמ' 6; עיקרי טיעון מטעם המערער, עמ' 5.

⁵⁵ השופטת אלמגור היחה אמורה להכיר היטב את העיקרון הלוגי הפשוט והמוכן מאליו ששלילה כפולה היא חיוב. על פי סעיף 16(ב) לחוק לשון הרע שהיא מסתמכת עליו גם בפסק דין זה (עמ' 22, פסקה תחתונה), כדי להוכיח שפעלת בתום לב עליך להוכיח שלא פעלת בחוסר תום לב.

* * *

השאלה השלישית האמורה בדרך כלל להישאל במשפט דיבה – אם מתברר שאכן פורסמה טענה המהווה לשון הרע – היא האם הדבר שפורסם הוא אמת. כידוע לכול, במקרה הקל והפשוט שהבאתי להכרעתה של השופטת אלמגור גם התשובה לשאלה זו ברורה למדי – הטענה שבימיו של אבי לא היה במקום גן אינה אמת.

לאחר השאלה השלישית אפשר עדיין לשאול שאלה רביעית, האם הפרסום נעשה בתום לב? חוק איסור לשון הרע מאפשר לנתבעים על פרסום לשון הרע להשתמש בהגנת תום הלב, והגנה זו אפשרית במקרים מסוימים גם כשהפרסום אינו אמת. אך החוק קובע במפורש שנתבע אינו יכול להשתמש בהגנת תום הלב אם "הדבר שפורסם לא היה אמת והוא לא האמין באמיתותו", או אם "הדבר שפורסם לא היה אמת והוא לא נקט לפני הפרסום אמצעים סבירים להיווכח אם אמת הוא אם לא".⁵⁶

אנו רואים אפוא שבמקרה שלנו גם התשובה לשאלה הרביעית קלה למדי. נתבעינו טובי הלב לא פעלו בתום לב. הם הפיצו טענה שקרית שלא האמינו לרגע באמיתותה. כזכור, במהלך הם המשפט הם הודו שגן יצחק שדה אכן הוקם על ידי אבי. הם גם לא ניסו לטעון שהאמינו בתום לב באמיתותם של הדברים בעת שפרסמו אותם. טענת ההגנה היחידה שבה נאחזו היתה שמעולם לא הפיצו את הדברים המיוחסים להם.⁵⁷

מדובר אפוא במקרה קלסי של הפצת טענה שקרית המהווה לשון הרע שלא בתום לב. מקרה שאין פשוט ממנו. מקרה שאי-אפשר לטעות בו. ואף על פי כן קרה כאן דבר לא יאומן. הנתבעים ידעו היטב שהטענה היא שקרית ואמרו שיש לדחות את התביעה משום שמעולם לא הפיצו אותה. השופטת לעומת זאת הגיעה למסקנה שיש לדחות את התביעה בדרך הפוכה לחלוטין. היא קבעה (בצדק) שאכן הפיצו את הטענה, אך החליטה שיש לדחות את התביעה משום שהדברים דברי אמת...

⁵⁶ חוק איסור לשון הרע, סעיפים 16(ב)(1) ו-16א(ב)(2).

⁵⁷ למען הדיוק יש לומר שהנתבעים השתמשו בעצם בטענות הגנה רבות, לרבות הגנת תום הלב, אך נימוקי ההגנה הללו התייחסו לטענות דיבה אחרות שכגינן כלל לא תבעתי אותם. בהמשך הפרק נעסוק גם בעניינים אלה.

* * *

אך השופטת לא הסתפקה בהישג צנוע זה, ודחסה לעשרים וארבעת העמודים שכתבה אוסף מגוון של שגיאות משפטיות אחרות שהפכו את המקרה הפשוט שלנו לפלוטר סבוך ובלתי ניתן להתרה.

אחת הבוטות והבולטות שבהן היתה אִהבנת עילת התביעה.⁵⁸ ייתכן שאינני מבין גדול בעניינים כגון אלה, אך נדמה לי שעילת התביעה בתיק זה לא היתה עניין קשה במיוחד להבנה. כתב התביעה שלי, פרי עטו של עו"ד בֶּאָוֶן, ניסח אותה בעברית פשוטה למדי:

בשנת 2000 או בסמוך לכך החלו הנתבעים להפיץ את דבר הדיבה השקרי, שעיקרו כי הגן המשמש כיום להנצחת יצחק שדה כלל לא הוקם על ידי יצחק שדה, ולא היה קיים כלל בתקופתו, וכי טענותיו של התובע בענין זה הינן שקריות.⁵⁹

הנתבעים אמנם כללו במכתביהם טענות חסרות שחר ובלתי מחמיאות אחרות, אך כדי שלא לסבך את העניינים יתר על המידה העדפתי לתבוע אותם אך ורק על טענתם הפשוטה ביותר – והחמורה ביותר – שצוינה לעיל. יתרה מזו, כדי למנוע אי-הבנות כתב הסיכומים שלי גם טרח להבהיר היטב על מה אינני תובע:

בהתחשב בתוכן דברי הדיבה כמפורט לעיל (וכמפורט בכתב התביעה), על בית המשפט הנכבד לבחון שאלה עובדתית אחת בלבד, שעניינה תקופת חייו של יצחק שדה בבית ברחוב זכרון קדושים (השנים 1949 עד 1952)...

מן האמור לעיל נקל להגיע למסקנה חשובה נוספת: אין כלל רלבנטיות לעניינים הרבים שבהם מיקדו הנתבעים את הגנתם, ואשר הנתבעים כלל לא נתבעו בגינם. ובכלל זה: סוגיית מעמדם התכנוני של המקרקעין; סוגיית הסתננותם של שכנים למקרקעין בשנות ה־60 וה־70; השאלה אם כיום חורגת הצמחייה שבמקרקעין אל מחוץ לגבולותיהם; שאלת הגבולות ההיסטוריים המדויקים של המקרקעין, וכו'. יודגש, כי אילו הסתפקו הנתבעים בהעלאת טענות אלה בלבד לא הייתה תביעה זו באה לעולם כלל. למען הזהירות בלבד נבהיר בהמשך, כי גם בטענות הנתבעים בעניינים אלה אין כל ממש (למעט הטענה בדבר התפשטות הצמחייה לרחוב זכרון קדושים, המתבררת כיום בערכאת הערעור) ואין בהם להועיל להם כלל.⁶⁰

כפי שאפשר ללמוד מן הקטע המצוטט, הנתבעים מיקדו את הגנתם בכל דבר, חוץ מעילת התביעה עצמה. אך הסירו דאגה מלבכם, אין להסיק מכך שבאמת לא הבינו

58 ראו גם כתב הערעור, עמ' 13-14.

59 כתב התביעה, סעיף 3; ראו גם תצהיר התובע, סעיף 1, סיכומי התובע, עמ' 1, סעיף 2.

60 סיכומי התובע, עמ' 3, סעיף 7.

על מה נתבעו. נהפוך הוא, סעיף 6 בסיכומיהם, שכבר צוטט כאן פעם או פעמיים, אינו מותיר כל ספק שהבינו זאת היטב:

...מאחר והמכתבים עסקו בתקופה החל משנות ה־60, ובאף אחד מן הביטויים נשוא כתב התביעה, לא נאמר שלא היה גן בשטח הנדון בימי יצחק שדה ז"ל, ניתן כבר עכשיו לסיים את הדיון המשפטי ולדחות את התביעה כולה. יחד עם זאת, למען הזהירות, יטענו להלן הנתבעים לגבי כל אחת ואחת מהשאלות העובדתיות העולות מן המכתבים.

במילים פשוטות יותר, אנחנו יודעים היטב שעילת התביעה היחידה היא הטענה שבימיו של יצחק שדה לא היה במקום גן, ומגנים בעצם על הטענות המכפישות האחרות הכלולות במכתבינו אך ורק מטעמי זהירות.

כתבי הטיעון שלהם הגנו אפוא על טענות הכזב האחרות שהפיצו במכתביהם בלהט רב והדגישו שטענות בלתי רלוונטיות אלה נהנות מכל ההגנות הכלולות בחוק איסור לשון הרע. לאמיתו של דבר הם עשו זאת לאו דווקא "למען הזהירות", כפי שטענו בסיכומיהם, אלא בעיקר כדי להציג אותי באור שלילי, לערפל את העובדות, לטשטש את ההבדלים בין טפל לעיקר, ולהסיח את דעתה של השופטת מעילת התביעה האמיתית.

מסתבר שהצליחו בכך, שכן היחידה שלא הבינה את עילת התביעה במשפטי החמישי היתה השופטת. במקום להתמקד בטענת הכזב שהגן המשמש להנצחת זכרו של אבי כלל לא הוקם על ידו, היא הקדישה את מרבית פסק הדין לדיון מפורט בטענות עובדתיות אחרות שמעולם לא תבעתי איש בגינן.

* * *

לכאורה לא היה באי-הבנה קטנה זו חידוש גדול מבחינתי. לדאבונו, כבר פגשנו כאן שתי שופטות נכבדות אחרות שאף הן לא הבינו את עילת התביעה שהבאתי להכרעתן, והקדישו את מרבית פסק דינן לוויכוח עם טענות שלא נטענו בבית המשפט כלל. אלא שהפעם היו למחדל משפטי זה תוצאות חמורות במיוחד.

כדי להבין מדוע, יש להסביר בקצרה את משמעותה המיוחדת של עילת התביעה במשפט דיבה.

תביעת דיבה היא הליך משפטי דו-שלבי. השלב הראשון, המכונה "שלב החבות", הוא השלב שבו נקבע אם הנתבע אכן הפיץ את הדברים המיוחסים לו בכתב התביעה, ואם דברים אלא אכן "מקימים חבות על פי חוק איסור לשון הרע". בסופו של שלב זה, המתנהל כמשפט לכל דבר, ניתן פסק דין "בשאלת החבות". אם התביעה נדחית, כמו במקרה שלנו, המשפט מגיע לסיומו. אם התביעה מתקבלת,

מתחיל "שלב הנזק", משפט חדש האמור לקבוע את שיעור הנזק שנגרם לתובע ואת הפיצויים המגיעים לו. בשלב זה יכול התובע להביא ראיות לנזקים שגרמה לו הפגיעה בשמו הטוב, והנתבע רשאי להביא ראיות האמורות להראות שנוזקה של ההכפשה לא היו חמורים.

בשלב השני של המשפט הנתבעים רשאים בדרך כלל גם להביא ראיות המעידות שהתובע ידוע כבעל קופת שרצים, ושההכפשה הקטנה שלהם אינה גורמת בלאו הכי נזק של ממש לשמו המפוקפק. התובע רשאי כמובן להביא ראיות משלו להפרכת ההשמצות החדשות.

עם זאת, סעיף 22 לחוק לשון הרע אוסר במפורש על הנתבע לנסות להשחיר את שמו של התובע במסגרת השלב הראשון של המשפט (אלא אם כן קיבל היתר מיוחד מבית המשפט לעשות זאת), ומצווה עליו להתמקד אך ורק בעילת התביעה:

במשפט פלילי או אזרחי בשל לשון הרע אין להביא ראיה או לחקור עד בדבר שמו הרע של הנפגע או בדבר אופיו, מעשיו או דעותיו הפגומים, אלא במידה שפרטים אלה נוגעים במישרין ללשון הרע המשמשת נושא למשפט, או שבית המשפט התיר הבאת ראיה או חקירת עד כאמור –

- (1) במשפט פלילי, אחרי הרשעת הנאשם – להמתקת דינו;
- (2) במשפט אזרחי, אחרי ההחלטה שהנתבע חייב בפיצויים – להפחתת הפיצויים;
- (3) במידה שהנפגע מצדו העיד או הביא ראיה או חקר עד בדבר שמו, אפיו, עברו, מעשיו או דעותיו הטובים;
- (4) אם שוכנע בית המשפט שהדבר דרוש לעשיית צדק ולגילוי האמת, אם בעמידה על מהימנות עדותו של הנפגע ואם בדרך אחרת.

למותר לציין שסעיף זה לא נחקק מטעמים טכניים בלבד, אלא נועד להבטיח את תכליתו העליונה של החוק – הגנה על זכותו של כל אדם לשם טוב. במקרה שלנו בית המשפט אכן לא התיר לנתבעים להביא ראיות לגבי "שמי הרע", אך הנחתי שהשופטת תאפשר להם לנסות לעשות זאת, כנהוג וכמקובל, בשלב השני.⁶¹ ידעתי שבשלב שני זה נתבעינו עתירי הדמיון וההמצאות ישתדלו בוודאי להבאיש את ריחי כמיטב יכולתם, אך ידעתי גם שבבוא העת לא אתקשה להפריך כל השמצה. לא העליתי בדעתי כמובן שמשפטנו לא יגיע לשלב השני.

אך כאמור, הנתבעים לא התנזרו מניסיונות להתיז עלי קורטוב טינופת גם בשלב הראשון והאחרון של המשפט. הם אמנם לא הביאו ראיה כלשהי לביסוס הכפשותיהם, אך הקדישו חלקים נכבדים מכתבי הטיעון שלהם ומן השאלות שהציגו לי על דוכן העדים למה שכינו בסעיף 6 בסיכומיהם "השאלות העובדתיות

61 ראו סעיף 22(2) של חוק איסור לשון הרע המצוטט לעיל.

העולות מן המכתבים". למותר לציין שלא טרחתי להשיב על טענות ורמזים אלה או להביא ראיות להפרכתם. הייתי סמוך ובטוח שהשופטת תתמקד אך ורק בעילת התביעה האחת והיחידה – טענת הכזב שבימיו של אבי לא היה במקום גן. בחקירתני הנגדית השבתי אפוא תשובות לקוניות לשאלות הבלתי רלוונטיות שהוצגו לי, וכמובן הכחשתי ללא הסברים מיותרים את כל רמזיהם המצוצים מן האצבע (למשל "שאלה: האם אתה מחזיק כיום חלק מחלקה 40? תשובה: לא").⁶² כל הנאום הארוך הזה לא נועד אלא להסביר מדוע "שלב החבות" במשפט דיבה אמור להתמקד בעילת הדיבה ובה בלבד, ואת משמעותה החמורה של העובדה שהשופטת לא הבינה מהי עילה זו.

* * *

כאמור, סעיף 22 לחוק איסור לשון הרע לא נחקק מטעמים טכניים בלבד. הוא נועד להבטיח שאיש לא יוכל להכפיש את רעהו בלי להביא ראיות לטענותיו ובלי להעניק לנפגע הזדמנות נאותה להפריכן. העובדה שהשופטת אלמגור לא הבינה את עילת התביעה לא היתה אפוא שגיאה טכנית בלבד אלא פגיעה ישירה וממוקדת בזכות האדם הבסיסית שלמענה קיים חוק לשון הרע. היא אפשרה לנתבעים להכפיש אותי בלי להביא ראיות לטענותיהם ובלי להעניק לי הזדמנות ממשית להפריכן. עקב שגיאה חמורה זו קרה הגרוע מכל גרוע: השופטת אימצה והמציאה טענות דיבה חסרות שחר – שאיש לא ניסה להוכיחן או להפריכן – קבעה שהן אמת לאמתה, ונתנה להן תוקף של פסק דין.

אין משימה מעצבנת יותר מניסיון להבין טקסט שאין לו מובן, ואף על פי כן התאמצתי בכל כוחי ללמוד מן הכתוב מה היתה עילת התביעה הדמיונית שהשופטת ראתה בעיני רוחה. לרוע מזלי, ניסוחי המרושלים של פסק הדין לא אפשרו לי להשיב תשובה מדויקת על שאלה זו, אך הרושם הכללי שקיבלתי היה שהשופטת סברה שתבעתי את איציק, שמעון ומיכל על כל אחת ואחת מן הטענות וההנחות העובדתיות הרבות שבצבצו איכשהו מפרסומיהם. במילים אחרות, היא לא הסתפקה בטענת הדיבה האחת והיחידה שעליה באמת תבעתי, והניחה משום מה שתבעתי אותם גם על כל העניינים הרבים האחרים שהודעתי לה בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים שאינם כלולים בתביעתי.⁶³ השופטת סרקה אפוא בעין בוחנת את כל מכתביהם בחיפוש נואש אחר לשון הרע.⁶⁴ לאכזבתה הרבה היא לא הצליחה למצוא את מבוקשה באף אחד מהם, פרט

62 נשמע מוכר?

63 סיכומי התובע, עמ' 3, סעיף 7. סיכומי התובע גם מדגישים שאין בהאשמות אלה כל ממש.

64 פסק הדין, עמ' 5-8.

לשני מכתביו הראשונים של שמעון לב, המכונים מסמך ט' ומסמך י', שהאשימו אותי במילים מפורשות בהשתלטות על שטחים ציבוריים תוך ניצול ציני של זכר אבי. היא קבעה בצדק שהגדרות בוטות אלה אכן מהוות לשון הרע ומחייבות חקירה ובדיקה, אך שכחה את העובדה העיקרית שהדגשתי חזור והדגש בתביעתי: ששמעון הנ"ל הטיח בי האשמות אלה במכתביו הנסערים בהקשר אחד בלבד – טענתו שגן יצחק שדה לא היה קיים בזמנו של אבי, וכי סיפורי בעניין זה הם הונאה.⁶⁵ כתוצאה משגיאה בסיסית זו היא חיפשה "עובדות" אחרות המאשרות את האשמותיו הכלליות של ידידנו שמעון, וראה זה פלא, אף מצאה אותן!

הנימוק השישי שמניתי בכתב הערעור שלי על פסק הדין נוסח אפוא במילים האלה: "בית המשפט קמא פגע פגיעה חמורה בזכויותי הדיוניות הבסיסיות כשאימץ טענות דיבה שלא נכללו בכתב התביעה ושכלל לא טרחתי להתגונן בפניהן".⁶⁶

וכל זאת בשל סיבה אחת ויחידה – אִי־הבנת עילת התביעה.

* * *

רשימת חטאיי החדשה והמורחבת כללה אפוא שורה ארוכה ומגוונת של מעשים נלוזים שאפשר להגדירם פחות או יותר כהשתלטות על שטחי ציבור, כניצול ציני של זכר אבי להשגת טובות הנאה נדל"ניות או כשני הדברים גם יחד. השופטת התייחסה למעשים המגוונים האלה, שלא היו ולא נבראו, בחומרה רבה, ושיבחה את הנתבעים על שחשפו אותם לאור השמש.⁶⁷ המעללים החדשים שייחסה לי השופטת, והראיות המקוריות שהביאה לביצועם, מצטרפים להישגיה המרשימים האחרים בחקר האמת.

אחת הדוגמאות החדשות הללו למאמציי השפלים לנצל את שמו של אבי להפקת טובות הנאה נדל"ניות היתה עצם ניסיוני המחוצף לתבוע את מינהל מקרקעי ישראל (משפטי הרביעי). השופטת הצטרפה במלוא המרץ למאמצייה הבלתי נלאים של נתבעינו להשפיע על תוצאותיו של משפט תלוי ועומד זה, והודיעה לכל קוראי פסק דינה שתביעתי אינה צודקת, שגן יצחק שדה אינו עומד בקריטריונים של גן זיכרון,

⁶⁵ למשל: "משפחת שדה חסמה את החלקה מדרום ומצפון בגדרות תיל... בטענה שזהו היה הגן של יצחק שדה אף שיש לשכנים תמונות ועדויות שהמצב בעבר לא היה כך" (מסמך ט').

⁶⁶ כתב הערעור, עמ' 2, עמ' 14-16; ראו גם עיקרי הטיעון מטעם המערער, עמ' 7-8. "בית המשפט קמא" הוא מה שמכונה בשפה פשוטה "הערכאה הנמוכה יותר".

⁶⁷ פסק הדין, עמ' 8-23; ראו גם כתב הערעור, עמ' 14-16.

ושעצם רצוני לחכור אותו, ועוד במחיר מוזל, אינו אלא אחד מניסיונותיי הנתעבים להשתמש בשמו של אבי כדי לגזול נופי מולדת מרהיבים משכניי חסרי האונים.⁶⁸ לשופטת הנכבדה לא היה כמובן שמץ מושג מדוע באמת תבעתי את המינהל, ומה בעצם היו נימוקי תביעתי. אך למען האמת אינני משוכנע שאנחנו רשאים להליך על כך. אחרי ככלות הכול, כיצד ניתן לצפות משופטת שאינה מכירה את עילת התביעה בתיק המונח על שולחנה שלה שתכיר את עילת התביעה בתיק המונח על שולחנה של שופטת אחרת? יתרה מזו, כיצד ניתן לדרוש דווקא ממנה להכיר את עילת התביעה שהובאה להכרעתה של השופטת פלפל, כאשר אפילו השופטת פלפל עצמה לא ידעה מה היתה עילה זו?

* * *

מאמציה הנואשים של השופטת אלמגור לחשוף ולהוקיע את ניסיונותיי לספח לביתי שטחי ציבור הובילו אותה לשגיאה משפטית נוספת, יצירתית ומרעננת לא פחות משגיאותיה האחרות.

כדי להבין במה מדובר הפעם, כדאי תחילה לשים לב לעובדה שהטענה שהשתלטתי על שטחים ציבוריים מקפלת בתוכה למעשה שתי טענות – האחת שהשתלטתי על שטחים לא לי, והשנייה ששטחים אלה הם "ציבוריים", הווי אומר שטחים שאסור להעבירם לידיים פרטיות. כזכור, תרומתם העיקרית של ידידי בעיריית תל אביב למסע ההסברה של איציק ואנשיו היתה חוות הדעת התכנונית בחתימת דני לס, הקובעת שגן יצחק שדה שוכן באזור חוף הים, כלומר בשטח ציבורי מובהק (ראו "מסע התלאות פרק ג'", "הדבר האמיתי מגיע" ו"אגדה תל אביבית").

חוות דעת משפטית חסרת שחר זו, שנשלחה לכל רחבי הארץ, הציגה אותי כפורע חוק, אך שלושת משמיצי הסדרתיים היו רשאים להפיצה כאוות נפשם משום שנחשבה למסמך רשמי של עיריית תל אביב. בלית בררה הבהרנו לשופטת בכל מסמכינו חזור והבהר, שאיננו כוללים טענה זו בעילת התביעה, אף שמדובר בטענה מופרכת על פניה המציגה אותי באור שלילי.⁶⁹ הסברנו גם חזור והסבר מדוע אין

68 פסק הדין, עמ' 20, פסקה תחתונה עד עמ' 22 פסקה שנייה; ראו גם כתב הערעור, חלק שני, פרקים 4 ו-6. חובבי המשפט ההשוואתי מוזמנים להשוות את תאוריה של השופטת לפרק שלנו על משפטי הרביעי.

69 תצהיר התובע, סעיפים 32 ו-52; סיכומי התובע, סעיף 7.

בטענה משפטית זו כל ממש.⁷⁰ מסיבות מובנות של הגנה על שמי הטוב קיוויתי שהשופט תיכנס בעובי הקורה של שאלה משפטית לא מסובכת זו (ראו "אגדה תל אביבית"), תצטרף למסקנתו הנכונה של בית המשפט המחוזי שגן יצחק שדה כלול באזור מגורים, ותקבע בפסק דינה במילים ברורות שטענתם של איציק ותלמידיו שהגן שוכן באזור חוף היים אינה אלא קשקוש.

אך גם בעניין זה ציפתה לי הפתעה. השופט לא קבעה שחוות דעתו של מר לס היא קשקוש. נהפוך הוא, היא אמצה אותה אל ליבה ללא הסתייגות וראתה בה הוכחה נוספת להתנהגותי האפלה והמושחתת. לא זו בלבד שהשתלטתי על גבעת הכורכר אלא גם הוספתי חטא על פשע ועשיתי זאת "שלא כדין":

מן האמור לעיל מתבקשת המסקנה שהנתבעים הוכיחו כי השתלטות התובע על שטח הגינה, תיחומה וגידורה באופן שאינו מאפשר מעבר חופשי לציבור וירידה מקצה המצוק לים, נעשתה שלא כדין.⁷¹

השופט אלמגור ראתה בהשתלטות זו על חוף היים שערורייה ציבורית לאור השמש שחובתם החברתית של הנתבעים כאזרחי המדינה (וזכותם הטבעית כנפגעים) היתה להתריע עליה בראש חוצות. פסק הדין שיבח אפוא את שלושת חושפי השחיתות האמיצים על המצווה הציבורית החשובה שמילאו, והעניק להם את כל ההגנות המשפטיות שהמחוקק הועיד לאנשי מופת שכמותם.

אך השופט הנכבדה לא הסתפקה במסקנות משפטיות צנועות אלה. היא סברה מן הסתם שלא תצא ידי חובתה כאזרח שאכפת לו אם לא תקרא לרשויות הציבוריות לנקוט צעדים מעשיים לאכיפת החוק. פסק הדין דרש אפוא לשים אחת ולתמיד קץ לחרפה, ולהפוך את גן הזיכרון המזויף, המושך אליו מדי שנה מאות קרבנות תמימים מכל רחבי הארץ, לשביל מעבר לחוף היים:

למותר להרחיב את הדיבור בדבר התקיימותו של התנאי השני בדבר העניין שיש לציבור בדברים שנאמרו על ידי הנתבעים. דברים אלה חשוב שיגיעו לידיעת הציבור, אשר זכותו לעשות שימוש בשטח המצוק הן לצורך תצפית נהדרת בחוף ים נפלא, הן לצורך מעבר בין שני הרחובות יטבת וזכרון קדושים והן לצורך ירידה לשפת היים. כל אלה נמנעים כיום מהציבור ואם לציבור הזכות לעשות בהם שימוש, בוודאי שקיים עניין ציבורי רב בהעלאת הדברים על הכתב. אשר על כן עומדת לנתבעים הגנת אמת בפרסום, שעל פי סעיף 14 לחוק.

70 תצהיר התובע, עמ' 14-15; סיכומי התובע, עמ' 10-12. הבאנו לידיעתה גם את העובדה שמינהל מקרקעי ישראל חדל להשתמש בטענת סרק זו בעקבות חוות דעתה של פרופ' אלתרמן, המומחית מטעם בית המשפט.

71 פסק הדין, עמ' 18, פסקה לפני האחרונה.

למעלה מן הצורך יוסף כי לנתבעים אף עומדת הגנת סעיפים 15 (2) (3) (8) לחוק. המכתבים כולם ממוענים לרשויות ציבוריות שונות החוקרות ועוסקות בעניין עליו הם נכתבו. 72 סיפורו של שטח, המיועד להיות חוף ים ציבורי, לידיים פרטיות הינו עניין חשוב עליו אפשר לומר כי עצם קיומו מטיל חובה חברתית על מי שבידו האינפורמציה, לפנות לגורמים החוקרים והבודקים. כמו כן ברור על פניו עניינם האישי הכשר של הנתבעים, בהיותם שכניו של התובע, אשר נמנע מהם לעשות שימוש בשטחים הציבוריים הסמוכים לביתם. 73

נניח לרגע בצד את שאלת "עניינם האישי הכשר הברור על פניו" של שלושת משקיעי הנדל"ן המתוסכלים שלנו (שלמרבה המזל גם אינם שכניי), שכן קטע קצר זה של פסק הדין מעורר שאלה מעניינת הרבה יותר: כיצד הגיעה השופטת למסקנה המשפטית חסרת השחר שגן יצחק שדה אכן "מיועד להיות חוף ים ציבורי"? קראתי בעיון את המלל הרב שפסק הדין הקדיש לשאלה נכבדה זו, ושפשפתי את עיניי בתימהון. סגנית הנשיא שלנו, השואפת לגדולות, פשוט לא ידעה ששאלת ייעודו התכנוני של גן יצחק שדה היא סוגיה משפטית!⁷⁴

הקורא התמים אינו חייב כמובן לדעת זאת, אך טענה לגבי ייעוד תכנוני של שטח אינה טענה עובדתית האמורה להתברר באמצעות מומחה, אלא טענה משפטית מובהקת שיש לברר אותה על פי חוק התכנון והבנייה ועל פי התכנית החלה על השטח. תכנית זו כוללת תרשים המחלק את השטח לאזורי משנה ותקנון המפרט את ההוראות המחייבות בכל אחד מאזורים אלה ואת מעמדה של התכנית ביחס לתכניות אחרות. השאלה העובדתית היחידה שאותה יש לברר לעתים באמצעות מומחה (מוודד במקרה זה) היא שאלת מיקומה המדויק של החלקה שבה מדובר על גבי התרשים. במקרה הפשוט שלנו מיקומו של גן יצחק שדה לא היה שנוי במחלוקת – הוא שוכן באזור המוגדר על ידי תכנית 2236 החלה על השטח כאזור מגורים.

הנתבעים שלנו, מטעמים השמורים עמם, הביאו "מומחית לתכנון ובנייה" ואת מר דני לס בכבודו בעצמו כדי להגן על התזה המפוקפקת שגן יצחק שדה שוכן באזור

72 קביעה זו, אגב, אינה נכונה. בניגוד לאמור במשפט זה, מכתב ט', שהיה בו לשון הרע אף לדעת השופטת, נשלח גם לעיתונות (ראו פסק הדין, עמ' 3, פסקה ראשונה). יתר על כן, פסק הדין גם אישר ששמעון לב הפיץ את הדיבה בעל פה באוזני אנשים פרטיים.

73 פסק הדין, עמ' 22, פסקה שנייה, שלישיית ורביעית. כל הסעיפים הנזכרים בקטע המצוטט אינם רלוונטיים שכן כולם מבוססים על ההנחה הבלתי נכונה שהפרסום היה אמת, הווי אומר התקיים התנאי הראשון של הגנת "אמת בפרסום" (סעיף 14). התנאי השני של הגנה זו הנזכר כאן הוא "ענין ציבורי". סעיפים 15 (2), (3), (8) מפרטים כמה מן הנסיבות שבהן יש להעניק למפרסם הגנת "תום לב" בהנחה שאמר אמת (או לפחות בדק את העובדות).

74 פסק הדין, עמ' 16-18.

חוף ים. די אם נאמר שהמומחית שלהם, מהנדסת בניין במקצועה, לא ידעה היכן נמצא הגן וציטטה מן התכנית הוראות החלות על מקום אחר, ואילו דני לס חזר על טענתו האבסורדית שתכנית 2236 נועדה אמנם לקבוע גבולות ברורים בין אזורי המגורים לאזורי חוף הים, אך "במקרה של 2236 יתכן שאזור שמסומן כמגורים ייעודו יקבע כחוף ים".⁷⁵

השופטת התרשמה מן הביטחון העצמי שבו נאמרו דברי הבל אלה ואימצה אותם בעיניים עצומות.⁷⁶ נימוקיה מלמדים שראתה בייעודו התכנוני של הגן "שאלה עובדתית-מקצועית" מובהקת שיש להביאה להכרעתה של מהנדסת בניין... היא התעלמה אפוא לחלוטין מטיעונו המשפטיים ואימצה את עמדתה המשפטית הבלתי נכונה בעליל של מהנדסת הבניין שהובאה כמומחית מטעם הנתבעים, משום שלדבריה "בחקירתה הנגדית עמדה המומחית איתנה בדעתה", ומשום ש"חוות דעת אחרת לא הוגשה מטעם התובע".⁷⁷ בכתב הערעור שלי לא הצלחתי להתאפק והגבתי על בדיחה זו במילים אלה:

ברור שאם מהנדסת הבניין היתה "עומדת איתנה בדעתה" שתקרה מסוג "פללק" אינה בטיחותית, בית המשפט היה חייב להתחשב בדעתה. אך כששופטת בישראל מקבלת בעיניים עצומות את דעתה המשפטית של מהנדסת בניין משום ש"המומחית עמדה איתנה בדעתה" הדבר מעורר מחשבות נוגות...⁷⁸

* * *

לרשימה חלקית זו של שגיאות משפטיות, שלא היו מביישות טירון שבטירונים, אפשר להוסיף עוד שגיאה קטנה שכבר הוזכרה כאן תחת הכותרת "אמת": סירובה של השופטת לאפשר לי להביא ראיות מפריכות בניגוד לסעיף 18 לחוק לשון הרע, ובניגוד למטרה שלשמה נחקק החוק – הגנה על זכותו של אדם לשם טוב.

⁷⁵ פרוטוקול המשפט, עמ' 37, שורות 17-18.

⁷⁶ השופטת גם טענה שאני עצמי "הודיתי" כביכול שייעודו של השטח הוא חוף ים (עמ' 17-16), והתעלמה כליל מהסבריי הברורים בעניין זה בחקירתי הנגדית (ראו פרוטוקול המשפט עמ' 23, שורות 14-30).

⁷⁷ אגב, גם טענה זו אינה נכונה. לאמיתו של דבר, במסגרת הראיות המפריכות ביקשנו להציב לעומת חוות הדעת של מהנדסת הבניין את חוות דעתו של ראש מינהל התכנון של משרד הפנים לשעבר, האדריכל יהונתן גולני, אך השופטת הגדירה את עצם בקשתנו להגיש חוות דעת זו כ"עזות מצח" וסירבה לקבל אותה. ראו החלטה בבקשה להבאת ראיות מפריכות (בשא 173223/05), מיום 9.6.05; ראו גם חוות הדעת של האדריכל גולני וסיכומי התובע, סעיפים 27-30.

⁷⁸ כתב הערעור, עמ' 20, פסקה עליונה. כתב הערעור מקדיש את פרק 7 בחלק השני (עמ' 18-20) למסקנותיו התכנוניות המופרכות של פסק הדין.

אינני שש לפגוע בשמה הטוב של שופטת בישראל, אך לדאבוני עלי לומר שפסק דינה של שושנה אלמגור כולו פצע, חבורה ומכה טרייה גם מבחינה משפטית, ומי שחולק על מסקנה זו יואיל בטובו להביא ראיות מפריכות.

צדק

הגענו לקטע האחרון והעיקרי במסע האלונקות שלנו – מבחן הצדק והמוסר. סליחה על החזרה על אמירה מוכרת, אך נדמה לי שהתיק שעליו אנו מדברים כאן היה פשוט וקל להכרעה גם מבחינה מוסרית. גם הפעם לא הצבתי בפני בית המשפט דילמה ערכית קשה ומייסרת המחייבת לבטים והתחבטויות. הנחתי לפתחו מקרה ברור וחד-משמעי של הוצאת דיבה, וציפיתי למשפט צדק.

אין זה סוד שיש המנסים לנצל את חוק איסור לשון הרע לרעה. איום בתביעת דיבה הוא נשקם האהוב של בעלי קופות שרצים למיניהן החוששים מביקורת לגיטימית, ומנסים להשתיקה.⁷⁹ בתי המשפט חייבים אפוא לבחון היטב כל מקרה לגופו, ובעולמנו המסובך משימה זו אינה תמיד קלה. אך מצב עניינים מורכב זה אין בו כדי לשנות את העובדה שהפעם הבאתי לערכאות מקרה פשוט וחד-משמעי. הפצת הכפשה שקרית ביוזעין היא תמיד מעשה בלתי מוסרי. במקרים מעין אלה ברור לחלוטין היכן הצדק.

יתרה מזו, במקרה שלנו עלילת הדיבה הופצה בנסיבות החמורות ביותר שניתן להעלות על הדעת. לא היתה זאת פליטת פה מקרית או סדרת הקשות מקלדת חד-פעמית אלא מסע השמצות מתוכנן ומזיק שנבע ממניעים לא כשרים, ונועד להשיג מטרות לא כשרות, מסע שאי-אפשר היה בשום פנים להפסיקו בלי לפנות לבית המשפט (ראו "הדבר האמיתי מגיע").

הפצת שמועות דיבה היא נשק נבזי ומסוכן, בעיקר כשהדבר נעשה בהסתר ובלי לאפשר לנפגע להתגונן. ואכן מסע ההכפשה החשאי של מיודעינו, שהתחזה למסע לביעור השחיתות ולשמירת הסביבה החופית ונשען על מסמכים משפטיים רשמיים של עיריית תל אביב, הצליח לגרום לשמי הטוב נזק לא מבוטל. זיהיתי שינוי לא נעים זה, בין השאר, בגישתם הצוננת והחשדנית של פרקליטי המינהל במשפטי הרביעי, בתגובותיהם המתנכרות של כמה ממכריי הוותיקים בגופים הירוקים למיניהם, ואפילו ביחסם הספקני של כמה מדיירי רחוב מגוריי ששמעו על מעשה המרמה שלי ישר מפי שכנו של הסוס.

אך כל הצרות הללו היו כאין וכאפס לעומת הנזק שגרמה לשמי הטוב השופטת שושנה אלמגור.

⁷⁹ כמה מגיבורי סיפורי המעשה שלנו כבר שלחו לי מכתבי אזהרה מסוג זה בשנים האחרונות, ולא אתפלא אם ינסו לעשות זאת שוב.

* * *

מרביתם לדבר אצלנו על סוגיית האמון במערכת המשפט. איש כמובן אינו מפקפק בכך שאמונו של הציבור במערכת המשפט הוא תנאי הכרחי לתפקודה, אך יש הטוענים שמערכת המשפט חייבת להגן על זכויותיהם של מיעוטים גם אם הדבר מחליש במקצת את האמון שנותן בה הרוב, ויש הטוענים לעומתם שכדי להיות ראוייה לאמונו של הציבור עליה לשקף את ערכיו של הרוב.

נניח שאלות גדולות ונכבדות אלה לאנשים החשובים והרציניים העוסקים בהן. כמתבקש משמו המחייב של ספרנו, אין בדעתי לעסוק כאן בעניינים גדולים. אך לסוגיית האמון במערכת המשפט יש גם היבטים קטנים ופרוזאיים, והיבטים אלה רלוונטיים עד מאוד לעניינים הקטנים שאנו עוסקים בהם כאן.

איש אינו חולק על כך שפסק דין צריך להיות מסמך אמין במובנה הפשוט והפרוזאי של המילה, הווי אומר מסמך שכל קביעותיו העובדתיות נבדקו בקפדנות וביושר. נדמה לי גם שמרבית הציבור אינו מטיל ספק קל שבקלים שכך הם אכן פני הדברים במרבית המקרים, וטוב שכך. אוי לנו אם מרבית הציבור היה מאבד את האמון הבסיסי והפשוט הזה בקביעותיו של בית המשפט.

אלא שבמקרה שלי, למרבה הצער, ההנחה המובנת מאליה שפסק דין הוא מסמך אמין גרמה לשמי הטוב נזק בל יסוער. פסק דינה של סגנית נשיא בית המשפט השלום בתל אביב, הנחשב כמובן למסמך אמין, קבע נחרצות שגן יצחק שדה לא היה ולא נברא, שהשתלטתי על שטחי חוף ים בטענת כזב תוך פגיעה בעניינם הכשר של שכניי, שאני מנסה להשיג טובות הנאה בלתי ראויות ממינהל מקרקעי ישראל, ושמעשי המפוקפקים האלה ראויים בהחלט לתואר "השתלטות ופלישה לשטח ציבורי, שלא כדיון, תוך שימוש ציני בשמו של אלוף שדה"⁸⁰. אין ספק, מילים כדברנות שאינן מוסיפות לי כבוד רב.

כתוצר לוואי, קביעתה ההיסטורית המהפכנית של השופטת שאבי לא הקים את גנו גרמה נזק לא מבוטל גם לאינטרס הציבורי. אתר ההנצחה לזכרו של אבי, שאותו אני משמר כל חיי, ממלא תפקיד חינוכי חשוב, שעד להחלטתו של פלוני בשם איציק כהן לבצע עסקת נדל"ן קטנה ביפו איש לא פקפק בו מעולם. אלה מכם הזוכרים עדיין את מסע התלאות התלת שלבי שתואר בפרק על משפטי הרביעי, מסע המצוי עתה בשלבו הרביעי, יודעים היטב כמה מאמצים השקעתי בהבטחת שלמותו של אתר הנצחה זה. לא אמנה כאן את כל המכשולים החדשים שצצו בדרכי לאחר פסק דינה של אלמגור, אך לא קשה לנחש שקביעותיה ההיסטוריות הנחרצות של

---

80 פסק הדין, עמ' 8, פסקה שנייה.

השופטת הנכבדה, והמלצתה להפוך את הגן שהקים אבי לשביל מעבר שכונתי, לא סייעו לקידומה של מטרה זו.

אך פסק הדין במשפטי החמישי פגע אנושות בשמי הטוב לא רק בשל האמון הבסיסי שמערכת המשפט נהנית ממנו עדיין, אלא גם עקב התפוצה העצומה שלה זכה. מכתביהם של שלושת המעלילים נשלחו במעטפות סגורות למספר מוגבל של אנשים טרודים שחלקם מן הסתם אף לא קראו אותם. קביעותיה המרשיעות של השופטת אלמגור, לעומת זאת, עוררו הד תקשורתי נרחב וזכו לסיקור לא קטן בעיתונות. הידיעה על מעשיי הלא מכובדים שהוכחו בבית המשפט הגיעה לאלפי קוראים, וגרוע מכך, התנחלה התנחלות של קבע באינטרנט ואינה מגלה רצון קל שבקלים להתאדות משם.⁸¹

* * *

חוק איסור לשון הרע לא נחקק אך רק כדי להעניק לפוליטיקאים הזדמנות לאיים על עיתונאים. הוא נועד באמת ובתמים לאזן בין הזכות לשם טוב לבין הזכות לחופש הביטוי, הווי אומר בין כבוד האדם לבין חירותו – שני ערכי יסוד שתומכיה המושבעים של מערכת המשפט אינם חדלים להדגיש את חובתם של שופטי ישראל להגן עליהם. ייתכן כמובן שציפיותיי היו מוגזמות, אך חשבתי לתומי ששופטת המתמחה במשפטי דיבה אמורה לאמץ שני ערכים אלה, או לפחות להבין את פירושם.

אחד היסודות החשובים של חוק איסור לשון הרע הנובע ישירות מהקפדה על ערך כבוד האדם הוא האיסור המוחלט לומר על אדם דברים העלולים לפגוע בכבודו בלי לבדוק תחילה את העובדות. בית המשפט עשוי להעניק לאדם שפגע בכבוד זולתו הגנה גם אם יתברר שאמר על הנפגע דברים שאינם אמת, ובלבד שנקט לפני הפרסום באמצעים סבירים לברר את העובדות אך אוי למי שאומר דברים פוגעים ללא בדיקה. נדמה לי שלא אחדש דבר אם אומר שהשופטת שלנו לא הקפידה במיוחד על כלל ברזל זה.

סעיף 13 לחוק איסור לשון הרע אומר בין השאר את הדברים האלה :

לא ישמש עילה למשפט פלילי או אזרחי –

(5) פרסום על ידי שופט, חבר של בית דין דתי, בורר או אדם אחר בעל סמכות שיפוטית או מעין-שיפוטית על פי דין, שנעשה תוך כדי דיון בפניהם, או בהחלטתם, או פרסום על ידי בעל דין, בא כוחו של בעל דין או עד, שנעשה תוך כדי דיון כאמור.

81 ראו כתב הערעור, פרק 4, עמ' 14-16; עיקרי הטיעון מטעם המערער, פרק 6, עמ' 7-8.

במילים אחרות, תפקידה השיפוטי של השופטת אלמגור מקנה לה הגנה מלאה מפני תביעת דיבה. הבה נבחן אם במקרה הקטן שלנו עומדות לה גם ההגנות השמורות לבני תמותה רגילים.

ראשית כול ברור לחלוטין שהיא הפיצה, ועוד איך, טענות המהוות גם לדבריה לשון הרע.⁸² כפי שהסברנו כאן בפירוט רב, טענות אלה לא היו אמת. על כן, עם כל רצוננו הטוב איננו יכולים להעניק לה הפעם את ההגנה המכונה "אמת בפרסום". אך האם מגיעה לשופטת שלנו הגנת "תום לב"? סעיף 16(ב) לחוק איסור לשון הרע קובע מתי אין להעניק למפיצי דיבה את ההגנה המכונה בשם זה. בין השאר נאמרים בו הדברים האלה:

חזקה על הנאשם או הנתבע שעשה את הפרסום שלא בתום לב אם נתקיים בפרסום אחת מאלה:

- (1) הדבר שפורסם לא היה אמת והוא לא האמין באמיתותו;
- (2) הדבר שפורסם לא היה אמת והוא לא נקט לפני הפרסום אמצעים סבירים להיווכח אם אמת הוא אם לא;

כל מי שהצליח לקרוא בעיון את ספרנו עד הלום יסכים עמי בוודאי שההוראות הברורות של סעיף משנה (2) נוטלות מן השופטת רוע מזלה את חזקת תום הלב במקרה שלנו. ומה באשר לסעיף המשנה (1) המצוטט לעיל? יואיל נא הקורא להתבונן שוב בתמונת השער של ספר זה, שלדברי השופטת "עולה ממנה ברור כי גם גבולה הדרומי של הגינה לא היה מגודר", ויכריע בשאלה זו בעצמו. מה עוד צריך?

כאמור, סעיף 13(5) לחוק איסור לשון הרע שולל ממני את האפשרות להגיש נגד השופטת אלמגור תביעת דיבה. למרבה המזל, החוק אינו שולל ממני את זכותי לומר שהשופטת הנכבדה לא כיבדה את החוק שהיא ממונה על אכיפתו. וגרוע מכך, היא לא הפנימה את הערכים החשובים שלשמן נחקק. ולו מסיבה זו בלבד, פסק דינה של השופטת אלמגור ראוי לציון הנמוך ביותר האפשרי במבחננו החשוב מוכל – מבחן הצדק והמוסר.

* * *

חוקי ארצנו מאפשרים לאדם לבקש למחוק מפסק דין אמירות מיותרות הפוגעות בכבודו. אך ברור שאי־אפשר לבקש למחוק את פסק הדין כולו, גם אם כל אמירותיו

82 פסק הדין, עמ' 8, פסקה שלישית.

משפטי החמישי : 38175/03 201

מיותרות וכול כולו דיבה. הדרך היחידה לתקן את המעוות במקרים מעין אלה היא הגשת ערעור.
בפרק הבא אספר על ניסיונותיי הפתטיים לערער על עיוות דין זה.

אפילוג

תקופת ההמתנה

אם נשתמש במטבע הלשון האהובה על השופט טובי, סיכויי של ערעור על פסק דין בישראל קלושים המה בדרך כלל עד למאוד. המספרים היבשים מלמדים שרובם המכריע של הערעורים המוגשים בארצנו מסתיימים בלא כלום. אין תימה אפוא שניסיונות הערעור החובבניים שלי עוררו תמיד תגובות ספקניות. ידידי עורכי הדין, שביקשתי מהם לעיין בטיוטות שהכנתי, יעצו לי כמעט תמיד לגנוז אותן ולהשלים עם גורלי, ושאר חבריי הטובים העניקו לי בדרך כלל את העצה היהודית הבדוקה "קח עורך דין".

ערעורי על פסק דינה של השופטת אלמגור היה מקרה מיוחד ויוצא דופן גם מבחינה זאת. הפעם אפילו יועציי המשפטיים רואי השחורות חיזקו את ידי וניבאו לי הצלחה. אפילו קטני אמונה אלה לא האמינו שאפשר יהיה לדחות את ערעורי.

אני בוודאי ובוודאי לא האמנתי שאפשר יהיה לדחותו. לא היה בלבי ספק קל שבקלים שערעורי יתקבל, והשאלה היחידה שהטרידה אותי היתה כמה זמן אצטרך להמתין. לא בכדי סיימתי אפוא את כתב הערעור שלי בבקשה הנאיבית "להביא בחשבון את הפגיעה הקשה והבלתי צודקת הנגרמת בכל יום לשמי הטוב כל עוד קביעותיו של בית המשפט קמא שפורטו בסעיף הקודם תלויות ועומדות נגדי, ולהשתדל להכריע בערעור זה בהקדם האפשרי".

חשוב לחזור ולהזכיר שהפגיעה בשמי הטוב שנזכרה בפסקה זו לא היתה תאורטית או פילוסופית אלא דבר ממשי ביותר. פסק דינה הנחרץ של השופטת אלמגור מצא מיד את דרכו לתקשורת והפך לנחלת הכלל. וכידוע לכול, פסק דין של שופט בישראל נחשב למסמך אמין.

הכתבות התפרסמו תחילה רק בעיתונות המקומית. 23 ביוני 2006 הופיעה במקומו "זמן תל אביב" כתבת ענק שכותרתה בישרה לקוראים באותיות גדולות שבית המשפט קבע שהשתלטתי על שטח ציבורי. הכתבה ציטטה בהרחבה את כל קביעותיה המכפישות של השופטת אלמגור, והסתיימה בעדות אופי מפי מר חמיס אבולעפיה: "אין בלבי שמחה לאיד אף שמיררו לנו את החיים שלא בצדק. על פי פסק הדין, מר שדה סיפח שטח ציבורי, ועובדה זו מדברת בעד עצמה".

כתבה דומה הופיעה באותו יום גם במקומו "תל אביב". כתבה זו היתה אמנם מינורית יותר ולא כללה ציטוטים מפסק הדין, אך כותרתה הכריזה במילים מפורשות: "בית המשפט קבע כי יורם שדה, בנו של מפקד הפלמ"ח, פלש

לשטח אדמה המוגדר כחוף ים והקים גן לזכרו של אביו". כידוע, מרבית הקוראים מסתפקים בקריאת הכותרות.

אחרי העיתונות המקומית בא תורה של העיתונות הארצית. כתבות המאזכרות ומצטטות את פסק דינה של השופטת אלמגור החלו להופיע גם בעיתונים כגון גלובס וידיעות אחרונות. יותר ויותר אנשים בישראל למדו לדעת שבית המשפט קבע שהשתלטי על חוף ים יפואי בטענת הכזב שזהו גנו ההיסטורי של אבי. כתבי העיתונות שפרסמו את הדברים הקשיבו בדרך כלל בנימוס להכחשותי וניאותו לפרסם את תגובתי, אך גם לא הסתירו ממני את יחסם הספקני במקצת להסבירי הבלתי משכנעים. אחרי ככלות הכול, פסק דין של שופט בישראל נחשב למסמך אמין.

נדמה לי שמיותר לחזור ולומר כאן שכוחם של כלי התקשורת לפגוע בשמנו הטוב עולה לאין שיעור על כוחם של שירותי הדואר. שלוש שנים קודם לכן, לאחר שמר אורי נסים התנצל על סיפורי הבדים שלו, שלחתי העתק מצולם של התנצלותו לעשרות ממכותביו, אך מה יכולתי לעשות לאחר שאותם סיפורים עצמם התפרסמו מעל דפי העיתונות, והפעם מפי שופטת בישראל? תגובתי ההיסטרית הראשונה היתה פרסום התנצלותו של מר נסים על גבי עמוד שלם בגיליון ה־23 ביוני 2006 של "זמן תל אביב" שבו התפרסמו קביעותיה של שופטת השלום בפעם הראשונה. אך לאחר שקביעות שיפוטיות אלה התפרסמו שוב ושוב בכלי תקשורת אחרים הבנתי שאתרושש במהירות אם אנסה להגן על שמי הטוב באמצעות מודעות בעיתונות. לא נותרה לי בררה אלא לחשוך שיניים ולהמתין לתוצאות הערעור.

כאמור, לא היה בלבי ספק קל שבקלים שערעורי יתקבל. הייתי סמוך ובטוח ששופטי ישראל ינצלו את ההזדמנות השנייה שהענקתי להם, יתקנו את דרכיהם ויגנו על שמם הטוב.

* * *

45 בדצמבר 2006 ישבתי אפוא פעם נוספת על ספסל העץ הקשה באולמה של השופטת גרסטל הממונה על ישיבות ה"קדם ערעור". השופטת טובת המזג קידמה את פנינו בחביבות והציעה לנו לסיים את הסכסוך הפעוט בינינו בהסכם. כזכור למי שעדיין זוכר, חודש ימים קודם לכן, כשציפיתי לפסק הדין בערעורי השלישי, היא הציעה לנו הצעת ייעול דומה שערכה את פסק הדין בכמה שנים נוספות. הודיתי לה על כוונותיה הטובות והרצויות, ואמרתי שאני עומד על זכותי לערער על פסק הדין, ומקווה שהדיון יתקיים בהקדם. היא עללה ביומן וקבעה את ישיבת הערעור ל־11 באפריל 2007.

כשידה של השופטת כבר נשלחה אל התיק הבא, פניתי אליה וביקשתי שתאסור לצטט מובאות מפסק דינה של השופטת אלמגור עד שתתקבל ההחלטה בערעור. השופטת גרסטל הביטה בי בחמלה שיפוטית ואמרה שלצורה אינה רשאית לעשות זאת. לאחר רגע הוסיפה שאולי באמת חבל שלא לקחת עורך דין.

אני מניח שאילו הייתי לוקח עורך דין הייתי שומע מפיו בוודאי שעל פי סעיף 21 לחוק לשון הרע רשאי בית המשפט במשפטי דיבה לאסור או לעכב זמנית את פרסומו של פסק דין כל עוד אינו "חלוט" (כלומר, כל עוד אינו סופי) אם יש בכך צורך לשם הגנה על שמו הטוב של אדם הנוגע במשפט.

מודעה ב"דיעות אחרונות"

אבי אמנם הלך לעולמו לפני יותר מ־56 שנים, אך עדיין חיים בינינו אנשים רבים שזכו להכירו. רבים מהם אף ביקרו בביתנו בשנות חייו האחרונות וזוכרים היטב גם את הגן שנטע על גבעה הכורכר. ברור שאנשים לא צעירים אלה התקשו להאמין למראה עיניהם כשקראו בעיתון שבית המשפט קבע שגן זה לא היה ולא נברא. כמה מהם אף התקשרו אלי והביעו את תדהמתם על הקביעה ההיסטורית המוזרה. זרם הפניות אלי גבר במיוחד לאחר כתבה קצרה שהתפרסמה במקום בולט בדיעות אחרונות 23 בפברואר 2007, שצדה כנראה את עיניהם של קוראים רבים. יותר ויותר אנשים הביעו את רצונם לפרסם מודעה בעיתון שתעמיד את הדברים על דיוקם.

שוחחתי על כך עם המשורר חיים גורי שהביע את נכונותו לסייע לניסוח המודעה, ועם רבקה'לה קרמר מבית הפלמ"ח שהתנדבה לאתר ולהחתים יוצאי פלמ"ח ותיקים שביקרו בביתנו בשנותיה הראשונות של המדינה. 215 במרס 2007 התפרסמה אפוא בדיעות אחרונות המודעה הזאת:

גן יצחק שדה – עובדה היסטורית

אנחנו רעיו ופיקודיו של האלוף יצחק שדה, מייסד הפלמ"ח, ואנשים שהכירוהו בשנותיו האחרונות, נדהמנו לקרוא בעיתון ששופטת השלום שושנה אלמגור קבעה בפסק דין שהגן שיצחק שדה הקים עם קום המדינה על צוק הכורכר ליד ביתו ביפו לא היה ולא נברא. כפי שקראנו, פסק הדין קובע שבנו יורם שדה הוא שהקים את הגן עשרות שנים לאחר מותו כדי להשתלט על שטח ציבורי תוך ניצול ציני של זכרו של אביו...

אם אכן כך קבעה השופטת, קשה להעלות על הדעת פסק דין אבסורדי מזה.

גנו של יצחק שדה ביפו הוא עובדה היסטורית חד משמעית וברורה כמו הצריף של בן גוריון בשדה בוקר או בית ביאליק בתלאביב. אנחנו החתומים מטה היינו מבאי ביתו של יצחק שדה ליד הים ביפו בשנות המדינה הראשונות, והגן שנטע על הצוק המשתפל אל הים זכור לנו היטב מכלי ראשון. הוא חקוק גם בזכרונם של מאות אנשים אחרים שהכירו את יצחק שדה ומתועד במקומות רבים בספרות, בשירה ובעיתונות.

אנו זוכרים היטב את הגן הפורח שיצחק שדה ורעייתו מרגוט טיפחו במו ידיהם, את עצי האשל שנטע בסיועו של אברהם קרוון, הגן הראשי של תל אביב באותן שנים, את שבילי האבן הירושלמית, את המדרגות שחצב בכורכר שהובילו אל השער שבחוף הים, ואת קרון הפיקוד ששימש את יצחק שדה במלחמת העצמאות, שאותו הציב בשולי הגן. כל אלה נמצאים במקום מאז ועד היום.

ביתו של "הזקן" ביפו היה בחייו מוקד עליה לרגל לרבים וטובים שנטלו חלק באירועים שהובילו להקמת המדינה – מנהיגים פוליטיים, מפקדים, לוחמים מן השורה, סופרים, משוררים, אנשי תיאטרון ואמנים.

משפחתו של יצחק שדה משמרת את האתר במסירות מאז מותו בשנת 1952, ואלפי אנשים ביקרו בו בחמישים וחמש השנים האחרונות בסירי חינו מאורגנים וראו גם הם במו עיניהם את כל אותם פריטים היסטוריים הנושאים את טביעת אצבעותיו של האלוף יצחק שדה.

אם אכן שופטת בישראל קבעה שגן יצחק שדה ביפו לא הוקם על ידי יצחק שדה, זהו מסמך אבסורדי שהדעת אינה סובלת אותו. אנחנו, בני הדור המכיר את העובדות ההיסטוריות מזכרונו, חשים פגועים והמומים. שום פלפול משפטי לא יוכל להצדיק מסמך המתיימר לתת תוקף של פסק דין לסילוף ההיסטוריה.

אלוף (מיל') אברהם אדן, מרים אדן, שמרית אור, לובה אליאב, צבי אלפלג, יהודה אראל, נוגה אשל, נמרוד אשל, שאול ביבר, אלוף (מיל') ישעיהו גביש, עמיקם גורביץ', חיים גורי, פנחס ויינשטיין, חיים חפר, זהרירה חריפאי, דנה כוגן, פרופ' ניסן לויתן, אהרון מגד, ישעיהו מור, עוזי מור, יובל מורנו, אריק נחמקין, יוסף (ספי) סגל, ח"כ אפרים סנה, שאול ספיר, זלמן ענב, שמואל ענב, אלכסנדר פטישי, אלוף (מיל') אלעד פלד, חסידה פעיל, מאיר פעיל, דיטה פרח, יאיר קדישאי, דני קופל, מרנין קורנבליט, יורם קניוק, אמציה קפלן, דני קרוון, רבקה קרמר, שלמה שבא, נתן שחם, יגאל תומרקין.

שלושים ושניים מארבעים ושניים חותמי המודעה היו בני דור מקימי המדינה ובהם שמונה חתני פרס ישראל. השאר היו חברי ילדות שלי. אינני בקיא בתולדות המשפט בארצנו, אך נדמה לי שלא היה תקדים לתגובה מעין זו לקביעה עובדתית של שופט בישראל.

ישיבת הערעור

ישיבת הערעור נדחתה קמעא והתקיימה לבסוף 195 ביולי 2007 בפני השופטות אסתר קובו, מיכל רובינשטיין ושרה דותן. שתיים משלוש נשים אלה נמנו כזכור עם הרכב השופטים שדן בערעורי הראשון שבע שנים קודם לכן, וזכרתי לטובה את בקיאותן באותו תיק, את שאלותיהן הממוקדות והענייניות, וכמובן את פסק הדין המנומק שכתבה השופטת קובו, שהתבסס כולו על העובדות הספציפיות של המקרה המסוים שבו דנה ולא על קלישאות משפטיות מופשטות שכוחן יפה לכל התיקים שבעולם. ידעתי שענייני נמצא הפעם בידיים טובות. לא היה ספק בלבי ששתי השופטות המוכרות לי תנהגנה כמו בפעם הקודמת ותקראנה בעיון את נימוקי הערעור שכתבתי. יותר מזה גם לא רציתי.

באתי לאולם בית המשפט מלווה בארבעה מחותמי המודעה בידיעות אחרונות – נמרוד אשל, שאול ביבר, עמיקם גורביץ' ורבקה'לה קרמר – כולם ותיקי פלמ"ח שהכירו את אבי וביקרו בביתנו בעודו בחיים. כשהגיע תורו של ערעורנו, השופטת קובו פנתה לעו"ד בוכבינדר, בא כוחם של שלושת כותבי המכתבים, ושאלה אם ניתן כבר פסק הדין בתביעתי נגד מינהל מקרקעי ישראל. הלה שלף מתיקו המרשים את פסק דינה של השופטת המחוזית פלפל ואמר שהסכם החכירה ביני לבין המינהל הוא "לב העניין", ומסקנתה של השופטת פלפל שהסכם אינו תקף מוכיחה ששולחיו אמרו אמת.

עלי להודות שהתקשיתי להבין את הקשר בין הסכם החכירה לבין תביעת הדיבה שלי. לא הבנתי גם מדוע השופטת הנכבדה לא הפנתה את שאלתה אלי ובחרה לשאול על גורל תביעתי נגד המינהל דווקא את עו"ד בוכבינדר שלא היה צד במשפט זה. קמתי אפוא ממקומי ואמרתי בלשון רפה שעו"ד בוכבינדר לא היה צד במשפט זה.

השופטת קובו השיבה שפסק דין של בית משפט הוא מסמך גלוי שכל אדם רשאי להגישו לבית המשפט. היא העניקה לי את רשות הדיבור, אך ביקשה שלא אחזור בעל פה על עיקרי הטעון שלי, שכן הדברים שכתבתי ברורים דים. הטעונים הנרשמים בפרוטוקול, היא הוסיפה, לעולם אינם ברורים ומדויקים כמו הטעונים המוגשים בכתב.

שמחתי כמובן לשמוע שכתבתי דברים ברורים, אך למען האמת לא העליתי כלל בדעתי לחזור ולדקלם את עיקרי הטעון שלי. התכוונתי לנהוג כפי שנהגתי

בערעוריי הקודמים – להסביר את העניין הפשוט שלי בכמה משפטים ולהמתין למוצא פיהם של שאר הנוכחים. ידעתי שלא אתקשה להשיב על כל שאלה שעשויות להציג לי השופטות, ובוודאי לא על טיעוניו היצירתיים של עו"ד בוכבינדר.

קמתי אפוא ממקומי ואמרתי שאני חולק על כך שהסכם ביני לבין המינהל הוא לב העניין. לבו של העניין הוא טענת הדיבה שפרסמו הנתבעים שגן יצחק שדה לא היה קיים בימיו של אבי, וקביעתה השגויה של השופטת אלמגור שמגיעה להם הגנת אמת בפרסום על טענה זו, למרות שהם עצמם הודו שאינה אמת וטענו שמעולם לא פרסמו אותה. עו"ד בוכבינדר, שרצה כנראה לחזק את דבריי האחרונים, קם וחזר על טענתו שבאף אחד מן המכתבים שציטטתי בתביעתי לא נאמר שבימיו של אבי לא היה במקום גן. השבתי לו שהשופטת אלמגור, בניגוד לו, קבעה בוודאות ששולחיו אכן הפיצו טענה זו. כשניסיתי להדגים זאת בציטטה מן המכתב המכונה מסמך ט"ז, קטעה אותי השופטת קובו ואמרה: "אין צורך, אנחנו יודעות לקרוא".

הציטטה שלא הספקתי להשמיע היתה קצרה למדי: "עובדות אלה עומדות בסתירה לטענות יורם שדה לפיהן כל השטח נמסר לאביו יצחק שדה אשר הקים בו את הגן כמו ידיו". חשבתי שדי במשפט קצר זה כדי להפריך את דברי קודמי, שהיו בעצם טענת ההגנה האחת והיחידה של שולחיו. רציתי גם להצביע על המסקנה הברורה המשתמעת ממילים אלה, המובנת לכל קורא סביר, על מנת להראות שהשופטת שגתה כשקבעה שאין בהן משום לשון הרע.

כידוע, כדי לנהל דיון ענייני על משמעותן של מילים צריך להשמיע אותן לפחות פעם אחת בקול רם. אך המילים לא הושמעו, השופטות לא שאלו שאלות, אני לא השבתי על השאלות שלא נשאלו, והישיבה הקצרה ננעלה בהחלטה: "נדחה לעיון. פסק הדין יישלח ישירות על ידי המזכירות לבאיכות הצדדים".

* * *

השופטת קובו צדקה. פרוטוקולים של ישיבות בית משפט לוקים בדרך כלל בשגיאות ובהשמטות למכביר ואינם משקפים בדיוקנות את הדיונים. הקלדניות החרוצות עושות אמנם את מלאכתן נאמנה, אך המשימה המוטלת עליהן קשה עד בלתי אפשרית. במשפטי הראשון, משפט חלמיש, קיבלתי אפוא את עצת פרקליטיי ושכרתי חברה פרטית שהקליטה את הדיונים והכינה פרוטוקול מדויק. החלטה זו התגלתה בדיעבד כנכונה ומועילה משום שערעורי התבסס במקומות רבים על ציטוטים מן העדויות. גם השופטת קובו עצמה הלכה בעקבותיי

וציטטה בפסק דינה מן הפרוטוקול את דבריו של מר בן בסט כראיה לכך שחלמיש לא שילמה לקבלן תמורת העבודות שלא ביצע. כל שאר הפרוטוקולים של משפטי הרבים, שנרשמו בדרך הרגילה, לא היו התגלמות השלמות והדיוק. אף על פי כן, בהיעדר מקור אמין יותר, נעזרתי בהם מדי פעם במהלך כתיבת ספרנו כדי לרענן את זכרוני ולשחזר את הרגעים היפים שחלפו עלי במחיצתם של שופטי ישראל. כך עשיתי גם עתה כשכתבתי על ישיבת הערעור במשפט הדיבה שלי.

להפתעתי מצאתי לפניי הפעם מסמך קריא יחסית. נכון שבמבט ראשון הוא נראה אולי סתום במקצת, אך ראיתי מיד שכל אדם המתמצא התמצאות כלשהי בתיק מסוגל לאחר מאמץ מסוים להבין פחות או יותר את פירושו. כתבי הערעור שהגשתי היו כמובן ברורים הרבה יותר, כפי שהעירה השופטת קובו בצדק, ואף על פי כן עלי להודות שגם דבריי שלי נרשמו בפרוטוקול באופן כמעט סביר. אמנם הוסיפו לי את דברי הפתיחה "אני חוזר על עיקרי הטעון", שאותן מעולם לא אמרתי, אך תוספת מיותרת זו הוצמדה לדבריי המתועדים גם בערעורי במשפט הצמחייה, למרות שגם אז לא אמרתי אותן, והנחתי שזהו כנראה מנהג מקובל בפרוטוקולים של ישיבות ערעור.

כנהוג וכמקובל, גם התבטאויותיהן של השופטות נעדרו מן הפרוטוקול לחלוטין. בלית בררה גייסתי לעזרה את זיכרוני החלוד וניסיתי בכל כוחי לשחזר את הערותיהן של שלוש הגברות הנכבדות באמצעותן. פשפשתי במוחי במרץ ובקדחתנות אך פרט להערותיה הספורות של השופטת קובו שהוזכרו לעיל לא הצלחתי לדלות ממנו מאומה. למען האמת אני זוכר במעומעם שאי שם, מימין לי, השופטת דותן שאלה משהו את עו"ד בוכבינדר ולאחר מכן הנהנה בהסכמה, אך אינני זוכר מה השניים שחו איש לרעותו וככל הידוע לי מעולם לא ידעתי. דבר אחד זכור לי בוודאות גמורה – אותי אף אחת מן השופטות לא שאלה דבר. אף על פי כן, למיטב זיכרוני יצאתי מן הישיבה אופטימי כדרכי. אחרי ככלות הכול, השופטת קובו אמרה "אנחנו יודעות לקרוא", וזה בעיניי היה העיקר. לא היה ספק בלבי שהשופטות המוכרות לי מערעור חלמיש תקראנה בעיון את נימוקי הערעור שכתבתי, ויותר מזה בעצם לא רציתי.

פסק דינן של השופטות המחוזיות קובו, רובינשטיין ודותן

אינני יודע כמובן אם שלוש השופטות המחוזיות הנכבדות שחתמו פה אחד על פסק הדין שנשלח אלי במחצית השנייה של אוגוסט 2007 אכן קראו את נימוקי הערעור שכתבתי אם לא, אך למען שרידי האמון שעדיין נותרו בי כלפי מערכת המשפט שלנו אני מקווה מאוד שלא. אם הן קראו את אשר כתבתי, ואף על פי כן כתבו את אשר כתבו, מצבנו לאחר ייאוש.

לשמחתי הרבה אני יכול לבשר שמצבנו ככל הנראה אינו לאחר יאוש. למרבה המזל, כל הסימנים מעידים שהשופטות שלנו אכן דחו את ערעורי בלי לקרוא אותו. פסק דינן, שהשתרע על 12 עמודים, הקדיש לנימוקי הערעור שלי פסקה אחת בלבד (הפסקה השנייה בסעיף 10). עיון מדוקדק בפסקה קצרה זו אינו מותיר כמעט ספק ששלוש הנשים הטרודות לא הספיקו לדאבונן לקרוא את הערעור שכתבתי, והסתפקו במה שמצאו בפרוטוקול. למעשה הן אף הכריזו על כך במפורש. הפסקה הצנומה שהוקדשה לעניין שולי זה נפתחה במילים "בפנינו חזר והדגיש המערער את אותן טענות שעלו בבית המשפט השלום".

כאמור, פרוטוקול הדיון התגלה לי להפתעתי כמסמך קריא יחסית שאדם המתמצא התמצאות כלשהי בתיק מסוגל לאחר מאמץ מסוים להבין איכשהו את פירושו. הצרה היא שאדם שאינו מתמצא בתיק אינו מסוגל להבין ממנו דבר. לפיכך אין זו אשמתה של השופטת האלמונית שהתנדבה לכתוב את סעיף 10 של פסק הדין בערעורי שלא הצליחה להבין את דבריי. אני, מכל מקום, לא הצלחתי להבין את הדברים שאמרה על דבריי.

כמה מן הקוראים זוכרים בוודאי את נימוקי הערעור שלי שהובאו כאן בהרחבה בפרק הקודם. גם שופטות בית המשפט המחוזי היו יכולות להכירם אילו קראו את כתב הערעור הארוך והמפורט שלי, או לפחות את התקציר המכונה "עיקרי הטיעון", שני מסמכים שהתמקדו כנהוג וכמקובל בשגיאותיה המשפטיות של השופטת, אך לא פסחו גם על קביעותיה העובדתיות המצוצות מן האצבע. אך למה להכביר מילים. הבה נשאל את פי מנסחת סעיף 10 של פסק הדין מה היו נימוקי הערעור שלי.

הרי תשובתה:

בפנינו חזר והדגיש המערער את אותן טענות שעלו בבית המשפט השלום וטען שבפרסום המכתבים היה משום לשון הרע כלפיו. לטענתו המשיבים הפיצו בכתב ובעל פה טענה שאין בה כל אמת והיא ששלושים שנה לאחר מות האלוף יצחק שדה ז"ל השתלט המערער על גבעת כורכר ריקה הצופה לים ליד ביתו בטענת כזב שמדובר בגן היסטורי שהוקם על ידי אביו. כל אלה הם בגדר הוצאת שם רע.

כאן נעשה אתנחתה מתודית קצרה ונסביר את מה שהעלינו בחכתנו עד כה. קטע קצר זה, הפותח את הפסקה השנייה בסעיף 10, נועד כנראה לתרץ את דחיית הערעור. כידוע לרבים, ערעור חייב בראש ובראשונה להצביע על שגיאותיו המשפטיות של פסק הדין, ואינו אמור בשום פנים להסתפק בחזרה על הטיעונים שהושמעו בערכאה הקודמת. הטענה המיוחסת לי כאן אכן מתמצתת את עילת התביעה שלי בערכאה הקודמת ואינה מצביעה על שגיאה כלשהי של פסק הדין.

אך למרבה הביזיון והבושה, משפט זה הועתק מילה במילה מן הסעיף בעיקרי הטיעון שלי המפרט את טענותיי בערכאה הקודמת, ולא מן החלק המפרט את נימוקי הערעור (ראו עיקרי הטיעון של המערער, סעיף 2א', "טענות התובע בבית המשפט קמא").

מכאן ואילך מאבדת המחברת כל עניין בעיקרי הטיעון שלי, ומסתמכת אך ורק על פירוורים מן הישיבה שלוקטו מזיכרונה או מן הפרוטוקול:

...נטען כי בית המשפט טעה משקבע שהגן לא הוקם על ידיו וכי הגן היה קיים עוד בימיו של אביו. הוצאת הדיבה היתה בכך כי נטען שהמערער מספר כי הגן הוקם בידי יצחק שדה ז"ל ולא היא, וכי במעשיו אלה הוא מרמה ומספר לכל העולם שקיים למרות שהוא יודע את האמת.

בנקודה זאת אני מציע להכריז על אתנחתה נוספת. אם הבנתי נכון את שני המשפטים האלה, השופטת חשבה משום מה שטענתי בערעורי שאני הקמתי את גן יצחק שדה ולא אבי, ושבת המשפט, לעומת זאת, קבע בטעות שהגן היה קיים עוד בימיו של אבי. השופטת הנכבדה גם חשבה כנראה שעילת תביעתי היתה שהנתבעים העלילו עלי שאני מספר לכל העולם שהגן הוקם על ידי אבי, כאשר לאמיתו של דבר מעולם לא סיפרתי לאיש סיפור שקרי מעין זה... הפסקה הקצרצרה המסבירה על רגל אחת את נימוקי הערעור שלי מסיימת בדברים אלה:

...הוא חוזר ומדגיש כי מדובר בעובדה היסטורית הידועה לאנשים רבים, אשר בסופו של דבר קראו בפסק הדין כי העובדה שהגן לא היה קיים בימיו של יצחק שדה ז"ל הוא פרסום נכון. כן שגה בית המשפט, לטענת המערער, משקבע כי היה אינטרס ציבורי לפרסום טענת הדיבה שגן יצחק שדה לא הוקם על ידי אביו ובכך שהטענה שהגן לא הוקם על ידי יצחק שדה ז"ל היא לשון הרע.

זהו. יש גבול. את צירוף המילים העבריות המוזר הזה לא ניסיתי להבין ולא אנסה להסביר. זו פשוט הכלאה בלתי מוצלחת בין פירוורים שלוקטו באקראי מן הפסקה השנייה בעמ' 4 בפרוטוקול, לבין גרסה משובשת במקצת של הכותרות של סעיפים 3 ו-4 בעיקרי הטיעון שלי.

אלה היו נימוקי הערעור שלי לדעתן של מחברות פסק הדין. אין תימה אפוא שהן דחו את הערעור המטופש הזה בשאט נפש.

* * *

שלוש השופטות שחתמו על פסק הדין אמנם לא קראו את הערעור שכתבתי, אך אין ספק שמילאו את חובתן וקראו בעיון את פסק הדין שאותו התבקשו לבדוק. די בהצצה מהירה בפסק דינן כדי לראות ששמונת העמודים הראשונים מתוך 12 עמודיו הועתקו מילה במילה מפסק הדין של הערכאה הקודמת. שמונה עמודים אלה חולקו אמנם לשני פרקים – "העובדות" ו"פסק הדין של הערכאה הקודמת" – אך אין ספק שהכותרת השנייה הולמת את שניהם. הצצת בזק נוספת מלמדת שהפרק הראשון, המכונה "העובדות", הוא העתק נקי מהשמטות של הפרק הראשון בפסק הדין המקורי (המכונה במקור "העובדות בתמצית"), ואילו הפרק השני, המכונה בפסק הדין הנוכחי "פסק הדין של הערכאה הקודמת", גם הוא אינו אלא לקט מובחר של ציטטות מפסק הדין המקורי.

השופטת המחוזית שעשתה במלאכה אמנם לא הוסיפה לשמונה עמודים ראשונים אלה מילה אחת משלה למעט כמה קטעי קישור קצרים והכרחיים, אך אין להסיק מכך חלילה שהיא שימשה חותמת גומי. המחברת החרוצה, כמו כל אוצר תערוכה או עורך מוסף ספרותי ראויים לשמם, הטביעה את חותמה האישי על הלקט המובחר הנושא את חתימתה על ידי בחירה קפדנית של הפריטים הראויים להיכלל בו. עינה המקצועית סרקה בכישרון ובמיומנות את מגילת אלמגור, וזרועה הנטויה האוחזת בעכבר לא פסחה על אף אחת מן הקביעות המכפישות שהמחברת המקורית פיזרה בו. פסק הדין החדש חזר אפוא והודיע לכל המעוניינים שגן יצחק שדה לא הוקם על ידי אבי, שהודיתי בהשתלטות על שטחים ציבוריים, שניצלתי את זכרו של אבי להשגת טובות הנאה למכביר, ושייעודו התכנוני של הגן שעליו השתלטתי, המכונה בטעות גן יצחק שדה, הוא חוף ים.

ראוי להוסיף במאמר מוסגר שהציטוטים העסיסיים שהוזכרו לעיל עוררו התעניינות ציבורית מחודשת בפרשה הנשכחת. פסק הדין החדש מצא עד מהרה אף הוא את דרכו לשלוחותיה השונות של התקשורת שמיהרו לדווח על מעשי המבישים בגבעות יפו לאלפי אנשים נוספים בכל קצות ארצנו שעד אותה עת כלל לא ידעו על קיומי.

כזכור, סיימתי את כתב הערעור שלי בבקשה הנאיבית להביא בחשבון את הפגיעה הקשה והבלתי צודקת הנגרמת בכל יום לשמי הטוב כל עוד קביעותיה המכפישות של הערכאה הקודמת תלויות ועומדות נגדי, ולהשתדל להכריע בערעורי בהקדם האפשרי...

* * *

העמוד הבא של פסק הדין בערעורי הוקדש לפרק החובה המכונה "הערעור", הלא הוא סעיף 10 שהפסקה השנייה שלו כבר צוטטה כאן במלואה. כבר ממבט ראשון אפשר לראות שפרק זה, המכיל שלוש פסקאות, משקף מאמצים כנים לפענח את הפרוטוקול. הפסקה הראשונה היתה פרפרזה על הפסקה הראשונה של הפרוטוקול:

על קביעות אלו הערעור שבפנינו. בתחילת הדיון הגיש ב"כ המשיבים, עו"ד בוכבינדר, פסק דין מיום 31.05.07 (כב' השופטת ד"ר פלפל) לפיה נדחתה תביעת החכירה שתבע המערער מבית המשפט. עותק מפסק הדין צורף לתיק הערעור.

דברי פתיחה אלה אמנם לא היו קשורים במאומה לעניין שעל הפרק, אך לפחות שיקפו נאמנה את פרוטוקול הדיון. למרבה הצער, בשתי הפסקאות הנוטרות של סעיף 10 לא עלה בידי השופטות לחזור על אותה הצלחה. הפסקה השניה, זו שהוקדשה לנימוקי הערעור שלי, נפתחה אמנם במילים "בפנינו חזר והדגיש המערער...", אך כפי שכבר הדגמנו כאן, כללה גם פירושים רבים ממקורות אחרים. ואילו הפסקה השלישית והאחרונה, שהוקדשה לנימוקי המשיבים לערעור (להלן "המערערים"), זנחה את הפרוטוקול לחלוטין וינקה אך ורק ממקורות אחרים. פסקה זו נפתחה לשם שינוי במילים "המשיבים חזרו בעיקרי הטיעון ובטיעוניהם לפנינו על אותן טענות", אך לא קשה להיווכח שהיא התבססה אך ורק על הכותרות של שני הפרקים הראשונים של עיקרי הטיעון שניסח עו"ד בוכבינדר ועל מדגם מייצג מכותרות המשנה של הפרק השני. הצורך להשתמש במקורות זרים ומוזרים אלה נבע כנראה מן העובדה שבעת הדיון עורך הדין הנכבד לא אמר כמעט דבר.

* * *

שלושת עמודיו האחרונים של פסק הדין, שנשאו את הכותרת "דיון", הוקדשו לעניין החשוב מכול – נימוקי פסק הדין. כמו מרבית הבריות, גם אני נוהג בדרך כלל לקרוא את הדברים שאותם אני קורא בסדר כרונולוגי, הווי אומר ראשון ראשון ואחרון אחרון. אך לא אכחד מכם שכאשר גיליתי לראשונה את פסק הדין שעליו אנו מדברים כאן צף ועולה באינטרנט, זנחתי מנהג שמרני זה וזינקתי מיד אל השורה האחרונה:

אשר על כן, הערעור נדחה בזאת. המערער ישלם הוצאות ושכ"ט עו"ד בסך 30,000 ₪ בצירוף הפרשי הצמדה וריבית כחוק מהיום.

לא אכחד גם ששורה מפתיעה זו הציתה בי סקרנות בל תשוער. אזכיר לקוראיי התמהים על סקרנות זו שאז עדיין לא העליתי בדעתי שמחברות פסק הדין עשויות שלא לקרוא את ערעורי. ידעתי כמובן מניסיוני הדל שיש שופטים שאינם מצליחים להתגבר על ערמות הניירת המאיימות להטביעם, ונאלצים לעתים להדוף אותן הצדה ולכתוב את פסקי הדין בלעדיהן. אך עד אותו יום טרם נתקלתי בשופט שנאלץ מסיבה דומה לחרוץ באופן דומה גם את גורלו של ערעור. אחרי ככלות הכול, מלאכתם של שופטי הערעור קלה לאין שיעור מזו של שופטי הערכאה הראשונה. כל אשר עליהם לעשות כדי למלא את חובתם הוא לקרוא מספר לא גדול של מסמכים דקי גזרה, ולנהל עם הצדדים דיון קצר וענייני על תוכנם. זו היתה גם הסיבה שלה ייחסתי את הצלחותיי בערעורים הקודמים. עד אותו יום, כל השופטים שדנו בערעוריי קראו תחילה את דבריי. לא העליתי בדעתי שקיימת גם אפשרות אחרת.

מכיוון שלא העליתי בדמיוני המוגבל את האפשרות שהשופטות הנכבדות לא קראו עדיין את נימוקי ערעורי, שאלתי את עצמי כמובן מהי התשובה הניצחת שעלה בידיהן למצוא לנימוקים אלה. מה גרם לנשים הגונות אלה לדחות את ערעורי ועוד להטיל עלי לשלם סכום נכבד לשלושת מבקשי טובתי, שכבר קיבלו מידי כידוע סכום לא מבוטל בהוראת השופטת הקודמת?

שאלתי את עצמי אפוא אילו נימוקים כבדי משקל שכנעו אותן להותיר על כנו פסק דין שקבע שגן יצחק שדה לא היה ולא נברא אף ששני הצדדים טענו בבית המשפט את ההפך והביאו ראיות המוכיחות זאת. מה גרם לשופטות הנכבדות להותיר על כנו פסק דין שקבע שטענה המציגה אותי כנוכל וכמתחזה אינה מהווה לשון הרע? מה גרם להן להותיר על כנו פסק דין שהעניק לכותבי המכתבים שלנו הגנת אמת בפרסום על טענה שהם עצמם הודו בפה מלא שהיא שקרית? מה שכנע אותן להותיר על כנו פסק דין ששלל ממני את זכותי הברורה להביא ראיות מפריכות? איזו סיבה מצאו להעניק גושפנקה לפסק דין שיצא מן ההנחה המגוחכת שתבעתי את מר כהן על מעשה שלאמיתו של דבר תבעתי בגינו אך ורק את מר לב?

אך בראש ובראשונה השתוקקתי לדעת מה היו הנימוקים ששכנעו אותן לדחות את בקשתי העיקרית, זו שהוגדרה במילים ברורות בשורות הסיום של עיקרי הטיעון שלי:

לקבוע מפורשות שלא היה בחומר שהוגש לבית המשפט קמא כל בסיס עובדתי ומשפטי לקביעתו שגן יצחק שדה לא הוקם על ידי אבי, שהשתלטתי על

שטחים ציבוריים, שניצלתי את זכרו של אבי להשגת טובות הנאה כלשהן, ושיעורו התכנוני של גן יצחק שדה הוא חוף ים.

בראש ובראשונה רציתי אפוא להבין איזו הצדקה מוסרית מצאו השופטות להחלטתן להותיר על כנון קביעות שקריות ומכפישות הפוגעות פגיעה קשה בשמי הטוב שלא נכללו בעילת התביעה ושמעולם לא טרחתי להתגונן בפניהן? או בשיא הקיצור, מדוע החליטה מערכת הצדק שלנו לירוק פעם נוספת בפרצופי?

הפכתי בשאלות מסקרנות אלה שוב ושוב אך לא הצלחתי למצוא להן תשובה. דחיתי אפוא למועד מאוחר יותר את קריאת כל שאר הפרקים, וניגשתי בעניין עצום לקריאת נימוקי פסק הדין.

כאן ציפתה לי הפתעה מעניינת. נימוקי פסק הדין לא עסקו כלל בערעורי המטופש ובנימוקיו האוויליים והזניחים. השופטות לא הקדישו מילה או חצי מילה לתיק שעל הפרק או לכל תיק מסוים אחר. תחת זאת מצאתי לפניי הרצאה אקדמית רהוטה, מחולקת לשני סעיפים, שהוקדשה מראשיתה ועד סופה אך ורק לשאלות פילוסופיות כלליות העומדות ברומו של עולם המשפט. הסעיף הראשון, סעיף 11, היה ערכת דחיית ערעורים רב-שימושית, עשירה במראי מקומות ובציטוטים קלאסיים מן הפסיקה, שאפשר להשתמש בה כמות שהיא, בלי לשנות בה קוצו של יוד, לדחיית כל ערעור על כל פסק דין שבעולם. הריהי לפניכם:

לאחר ששמענו את טענות הצדדים ועיינו עיין היטב בעיקרי הטיעון, בפסק הדין ובכל החומר שבתיק, הגענו למסקנה כי דין הערעור להידחות. השופטת המלומדת בחנה את שלל הטענות שהועלו בפניה והוציאה תחת ידה פסק דין מבוסס על ממצאים עובדתיים אשר אין זה המקרה בו נוכל אנו כערכאת ערעור לדחות אותם. הממצאים העובדתיים שנקבעו בפסק הדין תומכים במסקנה המשפטית ולא גילינו בפסק הדין כל טעות שבחוק. במקרה מעין זה אל לנו להיכנס לפני ולפנים של כל המחלוקת העובדתית והמשפטית ולבחון אותו מבראשית ואין אנו נדרשים להציג פסק דין משלנו העונה על מכלול השאלות שהתעוררו לצד פסק דינה של הדרגה הראשונה, אלא עלינו רק להיווכח כי מה שהחליטה הדרגה הראשונה עומד במבחן הראיות, המשתמע מהן ומהדין.

זאת ועוד – ההלכה היא שביקורת של בית משפט של ערעור על ממצאים עובדתיים, שנקבעו על ידי הערכאה הדיונית, מצומצמת ביותר, והיא מצומצמת עוד יותר לגבי ממצאים עובדתיים שנקבעו על ידי הערכאה הדיונית על יסוד התרשמות ישירה מן העדים. להוציא חריגים, כדי שערכאת ערעור תתערב

בעובדות שנקבעו על ידי הערכאה הדיונית, צריך שהטעות של הערכאה הדיונית תהיה מהותית וכוללת עד כדי שתבטל את העדיפות המוקנית לערכאה זאת כתוצאה מהתרשמות ישירה מן העדים. רק לעיתים רחוקות תתערב ערכאה הערעורים בממצאים עובדתיים אשר נקבעו בבית המשפט קמא, אשר שמע את העדויות והתרשם התרשמות ישירה ובלתי אמצעית ממהימנותם של העדים. כוחן של קביעות אלה יפה לענייננו.

הגרסה המקורית כללה כאמור גם ציטוטים מאוצר הפסיקה ומראי מקומות למכביר והיתה מרשימה ומשכנעת לאין שיעור. הסעיף השני של נימוקי פסק הדין, סעיף 12, צמצם במקצת את היריעה והביא ערכה משפטית חד-שימושית בעלת אופי נקודתי ומוגבל יותר, מכשיר תכליתי וממוקד המתאים אך ורק לדחיית ערעורים במשפטי דיבה. מבחינה ספרותית לפחות, המעבר מן הכלל אל הפרט נעשה בדרך נאה למדי. שלוש השופטות הכבודות סגרו מעגל וסיימו את פסק הדין בדיוק כשם שהחלו אותו – בהעתקת פסק הדין של הערכאה הקודמת כלשונו. ניחשתם נכון, הפעם הן בחרו לציטוט את הקטע המתחיל במילים "חוק איסור לשון הרע מהווה איזון בין שתי זכויות אדם מרכזיות: הזכות לשם טוב מול הזכות לחופש הביטוי" (ראו עמ' 6 בפסק הדין הראשון). לאחר שהעתיקו מילה במילה, לרבות מראי המקומות השגויים בחלקם, את דבריה של השופטת הקודמת על נושא נכבד זה, הן דילגו על כמה פסקאות מן הטקסט המקורי, נחתו שנית בעמוד 7 של מסמך אלמגור, ושלפו ממנו את הציטטה הזאת:

כאמור שמו הטוב של המערער הוא נכס יקר לו, אך מנגד עומדת זכותם של המשיבים להביע את התנגדותם לדעתו של התובע כאשר היא מנוסחת באופן ראוי ומידתי ומאפשרת לקורא הסביר לבחון את דעתם המשפטית מול זו של המערער.

העובדה שהמחברות השמיטו את הפסיק לאחר המילה "כאמור" מעידה לדעתי שהטקסט הועתק ידנית ולא באמצעות המחשב. העובדה ששכחו במקרה אחד להחליף את המילה "התובע" במילה "המערער" מעידה לדעתי על רשלנות. העובדה שלא הביאו את הדברים בשם אומרם מעידה לדעתי על כוחו של הרגל. העובדה שכתבתי כאן שמראי המקומות של אלמגור שגויים בחלקם אינה מעידה על כלום. זהו סתם הימור פרוע שלי, ואני חוזר בי ממנו ללא היסוס אם צדקתי ואם לאו.

תמו נימוקי פסק הדין.

* * *

כידוע, מערערים אינם רשאים להסתפק בחזרה על הטיעונים שהשמיעו בערכאה הקודמת וחייבים בראש ובראשונה להצביע על שגיאותיו המשפטיות של פסק הדין. שופטים, מסתבר, אינם כפופים לכלל חשוב זה. הם אינם חייבים להצביע על שגיאותיו המשפטיות של המערער, ורשאים בהחלט להסתפק בחזרה על טיעוניה של הערכאה הקודמת. לא נותר לי אלא לנחש שהשופטות המחוזיות שלנו קראו את פסק דינה המשכנע והבנוי לתלפיות של השופטת אלמגור, והבינו מיד שמזלן שיחק להן. עינן המיומנת והמנוסה הבחינה כנראה שהפעם, בדרך נס, נקלע בדרך מקרה נדיר של פסק דין חסין אש שפשוט אי-אפשר לערער עליו. כידוע לכל בן תמותה, בעולמנו הפגום אין רגעי חסד רבים מעין אלה. לא בכל יום מתגלגל לידי ערכאת ערעור פסק דין מושלם אשר כזה החוסך ממנה את הצורך לקרוא את נימוקי הערעור. אחריותן השיפוטית חייבה אותן ללא ספק לנצל את ההזדמנות הבלתי חוזרת שנפלה בידן ולא לבזבז זמן שיפוטי יקר בקריאת דברי הבל ובחיפוש נימוקים להפרכתם. הן נטלו אפוא את נימוקיה של שופטת השלום כמות שהם, בלי לשנות בהם אות וסימן, ודחו באלגנטיות את ערעורי באמצעות פסק הדין שעליו ערערת.

הרשימה הביבליוגרפית של הפרק שקראתם זה עתה כוללת את שני פסקי הדין, את פרוטוקול הדיון, את ערעורי, את עיקרי הטיעון שלי ואת עיקרי הטיעון של המשיבים ועומדת לרשותכם ככל שאר האסמכתאות באתר hatahtonim.co.il שבאינטרנט.

מתל אביב לירושלים דרך חיפה

לא בקלות נפרד אדם משמו הטוב המלווה אותו ככלכלב נאמן שנים ארוכות. אולי משום כך, שלא כדרכי, החלטתי הפעם שלא לומר נואש. דימיתי בלבי משום מה שעדיין לא כלו כל הקיצין והחלטתי לנסות לערער לבית המשפט העליון. אחרי ככלות הכול, יש שופטים בירושלים.

אלא שאז עדיין לא ידעתי שכדי להגיע מתל אביב לירושלים אצטרך לעבור דרך חיפה, או ליתר דיוק דרך "הלכת חניון חיפה". חבריי המשפטנים, שעמם נועצתי, הסבירו לי מיד מדוע. הם אמרו לי שזכותו של אדם המפסיד במשפט לערער על כך פעם אחת בלבד, ואם ברצונו לנסות לערער פעם נוספת עליו לבקש לכך את רשותו המיוחדת של בית המשפט העליון. אך כדי לקבל רשות זו, הסבירו לי חבריי, יש לעמוד בתנאיה המיוחדים של "הלכת חניון חיפה", ותנאים אלה, למרבה הצער, מתקיימים רק במקרים נדירים שבנדירים. "הלכת חניון

חיפה", הם המשיכו ואמרו, היא פסיקה חשובה ומפורסמת של השופט העליון שמגר משנת 1982, המוכרת לכל עורך דין מתחיל. ידעתי אמנם שאנסה לערער על פסק דינו של שלוש השופטות המחוזיות על אפה ועל חמתה של כל הלכה ופסיקה שבעולם, אך מטבע הדברים רציתי לדעת מה הם אותם מקרים נדירים שעליהם דיברו ידידיי. פתחתי אפוא את פסקתו הידועה של השופט העליון הנכבד, שגורלו של שמי הטוב היה עתה תלוי בה, ומצאתי שם את הדברים הבאים:

לא ניתן להגדיר באופן ממצה מראש את סוגי המקרים בהם תוענק רשות לערער מפאת חשיבותם אך המדובר בעיקר באלו: בשאלות בעלות חשיבות חוקתית; נושאים בהם יש החלטות סותרות של ערכאות נמוכות יותר, ואשר בהם טרם נפסקה הלכה על ידי ערכאת הערעור הגבוהה ביותר, הווה אומר, מקרים, בהם יש לתרום לאחידותה של ההלכה; מקרים בהם יש חשיבות עניינית לבעיה המשפטית המועלת בהם בין כעמדה בפני עצמה ובין מבחינת הקשרה או זיקתה לנושאים משפטיים אחרים; מקרים בהם יש חשיבות ציבורית בעניין; במלים אחרות, מקרים בהם החשיבות המשפטית חורגת מן העניין שיש לצדדים הישירים בהכרעה במחלוקת. למותר לחזור ולהזכיר, כי רשימה זו איננה יכולה להיות ממצה, ואף אינה מתיימרת להיות כזאת.

ראיתי שהשופט הנכבד לא התיימר להגדיר רשימת מקרים ממצה וסופית, אך כוונתו הכללית היתה ברורה – המקרים המצדיקים מתן רשות לערעור שני חייבים להיות בעלי חשיבות משפטית ציבורית. פגיעה בזכויות היסוד של אדם פרטי, ותהא החמורה שבחמורות, אינה מצדיקה מתן רשות זו. היה ברור לי אמנם שמסקנתו התמוהה של בית המשפט שגן יצחק שדה לא היה ולא נברא, קביעה אבסורדית שעוררה תגובת מחאה חסרת תקדים, היא בין השאר גם שערוריה ציבורית לא מבוטלת, אך לפחות בעיניי, פסקי הדין שעליהם רציתי לערער היו בראש ובראשונה עיוות דין, דוגמה קיצונית של זלזול בזכותו היסודית של אדם קטן למשפט צדק.

אם התקבל כאן הרושם שאני מנסה למתוח ביקורת על הלכת חניון חיפה, אני מודיע מראש שרושם זה מוטעה. כבודה של ההלכה החשובה והנכבדה הזאת במקומה מונח, אך אני, האזרחון הפרטי חסר החשיבות הציבורית, פשוט לא הייתי מסוגל לכתוב בקשת רשות ערעור המבוססת על הנחותיה. ההלכה החשובה התבססה כמובן על ההנחה שיש בארצנו מערכת משפט רצינית ואמינה העושה את מלאכתה נאמנה, וגם אם אינה נקייה לחלוטין משגיאות, די בשתי ערכאות כדי להבטיח שעניינו של כל עותר ייבדק בדיקה יסודית והוגנת. אך אני, מה לעשות, לא הייתי מסוגל בשום פנים לכתוב בקשה היוצאת מן ההנחה שכל

ההכפשות השקריות שהתפרסמו בעיתונות אכן נבדקו בקפידה על ידי שתי ערכאות משפטיות, בעת שידעתי שכלל לא נבדקו על ידי אף אחת מהן. התיישבתי אפוא מול המסך וכתבתי טיוטה של בקשת רשות ערעור שאינה מזכירה אפילו פעם אחת את המילה "חיפה". אחרי שהשלמתי את יצירת המופת קיבלתי את עצתם של הדואגים לשפיותי ולקחתי עורך דין.

* * *

עורך הדין שלקחתי היה אורי שנהר, מחבר הספר עב הכרס "דיני לשון הרע" המשמש נר לרגלי שופטי ישראל. הוא ניאות לבוא לעזרתי וכתב עבורי בקשת רשות ערעור המבוססת על הלכת חניון חיפה. הסוף כבר ידוע לכם פחות או יותר מן הפרקים הקודמים. בתאריך 17 במרס 2008 נתן כבוד המשנה לנשיאה אליעזר ריבלין החלטה שהסתיימה במילים הבאות:

אשר על כן, בקשת רשות הערעור נדחית. המבקש יישא בהוצאות טרחת עורך הדין של המשיבים בסכום של 15,000 ₪.

בסך הכול שילמתי לשמעון, מיכל ויצחק במשפט זה על שלושת גלגוליו סך 92,750 ש"ח לאחר מע"מ.